Király Lajos

Vőfélyversek a somogyi lakodalomban

„Mert én fia vagyok híres Attilának...”

A vőfélyek szerepe a somogyi lakodalmakban

Vőfély nélkül ma sincs igazi lakodalom, mivel ő az egész hagyományos menyegzői ünnepség rendezője, az általa elmondott rigmusok viszik előre a lakodalom menetét, s egyúttal jókedvben tartják a vendégsereget. Nélküle nem történik semmi, ő az események mozgatója. Tudományát a népi hagyományból, az idősebb vőfélyektől tanulta, de lapozgatja a régi vőfélykönyveket is, ezekből a kezdő vőfélyek egyes rigmusokat kimásolnak és megtanulnak. Vidékenként és Somogy egyes tájai között is különböznek a szokások: van, ahol az első vőfély mellett szerepet kap a második vőfély és az első koszorús lány is, ők is mondanak köszöntőket, máshol a násznagytól is hallunk rigmusokat. Dél-Somogyban a vőfélyen kívül van egy sajátos mulattató figura is *(pozsovics, kuszóri),* de az ő szerepe inkább a vendéghívásban és a vacsora utáni mulatozásban jelentős. A somogyi magyarság lakodalmi szokásai a táji eltérésen kívül kis mértékben vallási (katolikus, református, evangélikus), származási (kisnemesi, gazdag paraszti, uradalmi cseléd) szempontból is különbözhetnek, és természetesen sajátos színt mutatnak az itt élő nemzetiségiek (horvátok, németek) hagyományai. Könyvünkben ezeket a sajátosságokat nincs módunk részletezni, ezért itt a közös, az általánosan jellemző és meghatározó szokáshagyományhoz igazodunk. A lakodalom gazdag anyagából ezúttal a vőfély személyére (somogyiasan: *vőfény*) irányítjuk a figyelmet, az általa mondott rigmusokból mutatunk be egy bő válogatást.

Az *első vőfényt* a vőlegény választotta ki, többnyire a saját rokonságából keresett egy ügyesen forgolódó, jó beszédű legényt, aki képes volt megtanulni és érthetően elmondani a hosszú búcsúztatókat, ételköszöntőket. Erre nem mindig akadt a szűkebb rokonságban alkalmas személy, ilyenkor a távolibb rokoni körből választottak, vagy "hivatásos vőfélyt" kértek föl. Minden községben akad egy-két vőfélytehetség, aki fejből tudja az egész vőfélykönyvet, és bátran rájuk lehet bízni a lakodalom megrendezését. „A vőfély a lakodalom főrendezője. Legyen jó fellépésű, értelmes szavú, csengő hangú, mosolygós arcú, tréfát kedvelő, mindenkivel barátságos személy. Mindenkire gondoljon, - ahogy a táncot a menyasszonnyal kezdi és a szakácsasszonyokkal végzi” - írja Volly István az 1948-ban megjelentetett vőfélykönyvében. Azt is tanácsolja, hogy bátran újítson a rigmusokon, kivált ha van egy kis verselő tehetsége. A két-háromszáz évvel ezelőtti versek mondanivalója a huszadik század végének embere számára bizony néha avultnak minősül, ilyenkor a vőfélynek kell "modernizálnia". A jó vőfélyt ma is nagyon keresik: akik manapság tartanak hagyományos népi lakodalmat, az időpontot nemcsak az egyházzal, a vendéglővel, a zenészekkel egyeztetik, hanem elsősorban ahhoz alkalmazkodnak, mikor ér rá a felkért vőfély. A Balaton környékén a tehetősebb családok éttermekben, csárdákban rendezik a hagyományos elemeket is őrző lakodalmukat, ehhez rendszerint egy karádi népi táncost kérnek fel vőfélynek.

A vőfély tisztségét kabátján egy mirtusz kitűző jelzi, régen a menyasszonytól egy díszes kendőt is kapott. Egykor nélkülözhetetlen jelvénye volt a *vőfélybot*, melyet a lakodalmas háznál díszítenek föl, ezzel is bizonyítják, hogy a vőfély a család megbízottja, az ő nevükben hívja meg a vendégeket és parancsol a lakodalomban. A vőfélybot arra is szolgált, hogy az egyes rigmusok előtt az első vőfély ezzel megkopogtatta a mestergerendát, hogy figyelmet keltsen.

A vőfélynek jó hangú, jó daltudású személynek kellett lennie, hiszen a vőfélyversek egy részét régen énekelték, és a *dusoltatás* során mindegyik vendéggel elénekli a rendelt nótát. Ilyenkor az illető vendéget megkínálja a *rozmaringos pohárból,* koccint és iszik vele, ám a lakodalom végéig józannak kell maradnia. ő indítja és vezeti a menyasszonytáncot, és az éjfél utáni mulatságokat, játékokat is ő kezdeményezi. Ilyen kiváló képességű ember nem minden bokorban terem, ezért fogalmazódik meg a vőfélyversekben a büszke öndicséret: *Mert én fia vagyok híres Attilának..., Áron menyegzőjéből küldöttem tinéktek...*stb.

Ezeken a bibliai eredetet hirdető tréfás rigmusokon a vendégek jókat derülnek, ugyanakkor tudják, hogy a vőfély valóban nélkülözhetetlen személy, nagyrészt tőle függ a lakodalom hangulata.

Az első vőfély a vendégek beültetése után, a vacsorára várakozás idején kerít sort a tréfás bemutatkozásra, ennek számos változata van: most ízelítőül Együd Árpád siójuti gyűjtéséből (Somogyi népköltészet 253.) közlök egy ilyen jellegű versezetet:

Az Ó-testamentumból van bizonyítványom,
Hogy én vagyok a legidősebb ember a világon.
Tudom, mikor Ádám apánk elvette Évát,
Én voltam a vőfély, kaptam szép bokrétát.

Nem épített volna templomot Salamon,
Hogyha a tervet én jól meg nem csinálom.
Ararát hegyén, ha fagyott a hólé,
Sokat szánkóztam én, meg az öreg Noé.

Soszor becsaptuk Semet és Jáfetet,
Ekkor az öreg koma jóízűt nevetett.
Káin csak sziszergett a sátor közepén,
Másnap reggel elindult, mint egy vándorlegény.

Az özönvíz alatt úgy maradtam én meg,
Hogy én Noé komával összebeszéltem:
Segítettem neki a bárkát csinálni,
Hogyha ez nem igaz, legyek én akármi!

A cserénfai vőfély (a Rippl-Rónai Múzeum Néprajzi Adattárárból)

A vőfélyverseket egykor a nép között élő falusi kántorok, tanítók, költői hajlamú, vőfélykedő parasztemberek írták, de a szövegek egy része visszavezethető a régi kollégiumok (pl. Debrecen) diákköltészetére. A vőfélyek elődei a 16-18. századi szolgadiákok és inasok voltak, akik a nemesi lakodalmakban szerepeltek, akkoriban az egyes rítusszövegeket énekelték is. A mai vőfélyversek többsége a 19. századból származik: a század végétől kezdve a huszadik század közepéig igen sok vőfélykönyvet adtak ki. Megyénkben a Pető Gergely által írt (vagy csak összeállító illetve kiadó volt?) "Alföldi vőfélykönyv" és a "Zala-Somogyi Vőfélykönyv" szövegei terjedtek el, de számos lakodalmi versezetnek nem tudjuk az eredetét. Van olyan vacsora alatti "vőfélybeszéd" is, amely egy 18. századi deákmelodiáriumból származik, és a Nagybajomban is hosszabb ideig lakozó Pálóczi Horváth Ádám is fölvette az ötödfélszáz éneket tartalmazó gyűjteményébe.

A vőfélyversek a népi, kéziratos rigmusköltészet sajátos termékei, bár némelyik a nép ajkán csiszolódva már a folklorizálódás jegyeit hordozza, mégsem emelkedtek fel a népdalok sorába. Erre már nem is lehet számítani, hiszen manapság szinte kizárólag átvett és leírt szöveget tanulnak be, sőt gyakran csak fölolvassák. A lakodalom rítusszövegei különben sem szabadon variálható alkotások, mivel szigorúan alkalomhoz vannak kötve, kizárólag a lakodalom tisztségviselői (a vőfélyek, násznagyok stb.) mondják őket, mint egy színjáték megadott szövegeit.

Általában kéziratos formában terjednek, még akkor is, ha némely jó memóriájú vőfély szóban is el tudja mondani az egész vőfélykönyvet. Az egyes szövegváltozatok között sok a romlott változat: az eredetit már elfelejtették, a sokszori átmásolás során elveszett néhány versszak, nem egyszer szándékosan rövidítettek. Gyakori, hogy döccen a ritmus, hibás a rímelés, néha már prózává egyszerűsödött az egykori deákos verselés.

Szerencsére Somogyban is élnek még azok a vőfélyrigmusok, amelyeket a násznép egy mai hagyományőrző lakodalomban is szívesen fogad, segítségükkel egy jó vőfély igazán ünnepi hangulatot teremthet. Tulajdonképpen érdemes lenne egy Új somogyi vőfélykönyvet is megjelentetni, esetleg a mai versfaragók is ajánlhatnának új lakodalmi köszöntőket. Mégis inkább arra vállalkoztam, hogy a régi, a harmincas-negyvenes évek hagyományos somogyi lakodalmainak vőfélyverseiből állítok össze egy válogatást, mely Siójuttól Berzencéig az egész Somogy megyét átfogja. Ezzel - úgy gondolom - segítek azoknak, akik a házasságkötés eseményét igazi, szép ünneppé kívánják varázsolni, s egyúttal őseink szokásait is meg akarják őrizni a feledéstől.

„Vendéghívók vagyunk, látják kigyelmetek..”

Lakodalmi vendéghívó vőfélyversek

A mai lakodalmakban a vendégeket többnyire az ifjú jegyesek vagy szüleik hívják meg: a közeli hozzátartozókat személyesen keresik fel, a távolibbakat, az ismerősöket pedig meghívó levélben értesítik. Régen a vendégek ünnepélyes meghívása a lakodalom egyik legfontosabb hangulati előkészítő eseménye volt, a hagyományőrző vidékeken ma is felkért vendéghívók járnak. Somogyban a vendéghívás módja tájanként eltérést mutat: A Kapos mentén és Külső-Somogyban vőfélyek hívogattak, általában az első és második vőfély ment együtt, de gyakran 6-8 vőfély, vendéghívó legény is volt a csapatban. Feldíszített vőfélybotjukról, pántlikás kalapjukról, a magukkal vitt borosüvegről mindenki láthatta, mi a tisztségük. Dél-Somogyban nem a vőfély hívogatott, hanem a lakodalom mulattató figurája, a *pozsovics.* Többnyire mókázó hajlamú személyt kértek fel erre a tisztségre, ehhez is érteni kellett, akár a vőfélységhez. Nyugat-Somogyban legtöbbször a falu kanászát kérték fel *kuszórinak,* aki egy kezébe adott lista alapján végezte a vendéghívást. A lakodalomban már nem volt jelentősebb tisztsége, ott már csak konyhai mindenesként segédkezett. A szenyéri lakodalomban a kuszóri (más nevén: *vicsori, vinnyancs, lófej*) rendszerint nem szegény pásztorember, hanem valamelyik jó kedélyű rokon. Többnyire ketten látják el ezt a tisztséget, feladatuk a vendéghívás, és a lagzi vidámságának biztosítása (tulajdonképpen a dél-somogyi pozsoviccsal azonos szerepet töltenek be). A buzsákiak vendéghívóját régen *habardzsia* néven emlegették, ő is egyfajta tréfamester volt. (A vendéghívás módjairól részletesebben: Király Lajos: Délszláv elemek a somogyi lakodalmi szokásokban = Somogy, 1982. 6. sz. 87-91.)

A következőkben a vőfélyek vendéghívó verseit mutatom be. Még annyit a hívogatás jelentőségéről el kell mondani, hogy nem volt elegendő egyszer elmenni egy házhoz, régen a lakodalomba való meghívást háromszor meg kellett ismételni, csak akkor volt érvényes.

Néhány helyen, pl. Törökkoppányban, mielőtt a vőfélyek megkezdték volna a hívogatást, elmentek a menyasszonyos házhoz *bokrétakötésre.* Itt kapták meg a menyasszonytól jelvényeiket: a vőfélybotra a díszes kendőt, mellükre a bokrétát. Ilyenkor az első vőfély a következő rigmussal köszöntött be:

Békesség e háznál, jó estét kívánok,
Én itt a vőlegény követeként állok!
Amíg bemutatnám a háznál magamat,
Kérem hallgassák meg egynémely szavamat!
A vőlegényünk arra adta szavát,
Hogy megkérjük kedves menyasszonyát,
Mellünkre ékes bokrétát varrasson,
Pálcáinkra lobogó kendőket rakasson!
Én tehát fölkérem a menyasszonyt a vőlegény nevében,
Hogy mellünket, s pálcánkat díszítse föl szépen
(Törökkoppány)

Vőfélybot Zimányból és kuszóribotok Szenyérből

Ugyanez a tartalma a Kisbárapátiban feljegyzett rigmusnak is, a vőfélyek itt is először a menyasszonyos házat látogatták meg:

Békesség e háznál, jó napot kívánok!
Én itt a vőlegény követeként állok.
A vőlegényünk arra adta szavát,
Hogy kérjük meg kedves menyasszonyát:
Mellünkre tűzzön ékes bokrétát! (Kisbárapáti)

A vendéghívás lebonyolításában, az ilyenkor szokásos szövegek elmondásában a vőfélyek között munka- és szerepmegosztás volt: az első vőfély (a vőlegény vőfélye) a vőlegény rokonságát, a második vőfély (a menyasszony vőfélye) pedig a menyasszony rokonságát hívta meg. Más helyeken az első vőfély hívogatott először, ilyenkor a vőlegény is vele ment, a második alkalommal pedig a második vőfély ment hívni. A meghívó versnek Somogyban a következő változatai terjedtek el:

Szívhajlandósággal jövünk be e házba,
Hívjuk a ház népét egy ártatlan nászba,
őseink is mikor házasodtak,
Minden jó atyafit oda meghívattak.
Szívesen látjuk és elvárjuk kenteket,
Itthon ne maradjon még az se, aki beteg!
Mert jó bátyámék, magukat felkérem,
Adjanak parolát ezen percbe nékem,
Hogy el fognak jönni pontosan és szépen,
Az ég áldása legyen e háznépen! (Juta)

Alázatossággal lépünk e hajlékba,
Az ég áldása szálljon a benne lakókra!
A házigazdától engedelmet kérünk,
Hogy tisztes házába belépni merészkedtünk.
Jövetelünk okát elmondjuk mi bőven:
Egy népünnepély van nálunk készülőben,
Erre a családot általunk hívatja
A vőlegény/menyasszony és az ő tisztességes atyja
... a vőlegény, ... a menyasszony,
Aki a kisbári templomban tartja esküvőjét,
Erre szíveskedjenek náluk megjelenni! (Kisbárapáti)

A következő törökkoppányi vendéghívás szövege azonos a kisbárapátival, azonban annál bővebb, még a következő sorok is ide tartoznak:

...Vacsora után a táncban is részt venni.
Egypár tányér leves megevésére,
Egypár pohár bor megivására,
Egypár tánc eljárására,
A víg muzsika meghallgatására,
Mindannyiójukat elvárja, hogy eljöjjenek hozzája,
A házunk gazdája.

Attalában az első hat sor azonos a kisbárapáti vendéghívóval, majd így folytatódik:

...Melyre a családot általunk hívatja
... vőlegény és annak tisztességes atyja.
Ki majd kedden este az ő kedves fiának
És szerelmetes jegybéli párjának menyegzőjét tartja.
Ennek a szép napnak megüljük a torát,
Készített a gazda bőséges vacsorát.
Jelenjenek meg hát kedden estére,
Szívesen látjuk a többi sereggel!
Dicsértessék a Jézus Krisztus!

Természetesen Somogyban is élnek erősen leegyszerűsödött, félig verses, félig már prózai hívogató szövegek. A következőket az utolsó sor tartalma miatt érdemes idézni.. Még negyven-ötven éve a falusi lakodalmakhoz a vendégek hordták össze a tányérokat és az evőeszközöket. S valószínűleg száz-kétszáz évvel ezelőtt a vendégek a magukkal vitt *kalánnal, vellával*ették meg a lakodalmi vacsorát:

Adjon az Úristen kegyelmes jó napot,
eljöttünk e házhoz, hogy meghívást hozzunk.
X Y lakodalma lesz e héten délután,
házuk népit tisztelettel várjuk ám!
Az egybekelés után mulatság és lakoma,
kalánt, vellát hozzanak, ha enni akarnak.

Zimányból az első és a második hívogatás szövegét is összegyűjtöttük. Az első nap a vőlegény is a vőfélyekkel tartott. A menyasszonyos háznál és a rokonoknál az első vőfély mondta a hívogató verset:

Békesség e háznak, minden lakójának,
Küldöttei vagyunk mi egy boldog párnak,
Mert meg van írva a szent Bibliában,
Hogy a férfi ember nem élhet magában.
Ádámnak is megvolt a maga Évája,
Kinek-kinek megvan az oldalbordája.
N. N. ezt megértette,
B. K. szívét szívéhez kötötte,
Hogy megházasodik, ezt kijelentette.
Azért vagyunk most itt látogatóba,
Szombaton az új párnál várjuk lakodalomba.

Egypár pohár jó bor, egypár falat étel,
Egy kis lábforgatás egészséggel,
Meghívjuk e ház lakóit tisztességgel.

A második nap a lakodalmas ház képviseletében, a vőfélyek közül a második vőfély hívogatott:

Nem felejtették el tegnapi ittlétünk,
Amidőn önöket szívből arra kértük,
Hogy N. N. az öröm házánál,
A fia holnapi lakodalmánál,
Becses háznépestől, hogy megjelenjenek,
Fényét emelni a nagy ünnepélynek.
Jelenjenek meg hát azért, újból arra kérjük,
Ne vessék meg önök a szíves kérésünk.
Hű szolgálatunkat ismét felajánlva,
Maradjon önökkel az isten áldása!

Büssüben a lakodalom előtt három nappal öt-hat vőfény indult hívogatni, kezükben vőfélybottal, énekelve mentek végig a falun. Boros üveg is volt náluk. A hívogatót az első vőfény mondta:

Vendéghívók vagyunk, látják kigyelmetek,
Örömet hirdető bokrétás követek.
Jöttünk kigyelmetek meghívására,
X. Y. parancsolatjára,
Aki tartja fia lakodalmát,
Melybe helyezteti örök nyugodalmát.
Ahol tánc, vigalom, muzsikaszó lészen.
Erre a tisztes ház népét meghívjuk,
Étellel, itallal, mindennel ellátjuk
Fogadják szívesen meghívásunk,
És magunkat ajánljuk.

Siójuton három vőfély hívogatott, mindegyiknek más szövege volt:

1. *Szerencsés jó napot, áldást, békességet,*
   Istentől kívánok e házban bőséget,
   E házi családnak friss, jó egészséget,
   Testi lelki jókat, örök üdvösséget!
   Vendéghívók vagyunk, látják kigyelmetek,
   Menyegzőt hirdető bokrétás követek.
   El vagyunk bocsájtva a mi vőlegényünktől,
   menyasszonyunktól,
   Boldizsár Ivántól, Kiss Máriától.
   Holnapután lészen az örömnek napja,
   Melyen a két jegyest az Úrnak szent papja
   A hitnek láncával egybeköti, zárja,
   Hogy őneki is legyen egy hitvese, párja.

2. *Alázatossággal lépünk e hajlékba,*
   Az ég áldása szálljon a benne lakókra!
   A házigazdától bocsánatot kérünk,
   Hogy tisztes házához belépni merésztünk.

Jövetelünk okát elmondom én bőven,
Egy kis ünnepély van nálunk készülőben,
Melyre a vőlegény, (menyasszony) tisztességes atyja
Önöket most itten általunk hívatja.

3. *Én jöttem mind harmadiknak,*
Mivel hárman indultunk útnak.
Jó gazdánk általunk önöket tiszteli,
Több hívást ne várjanak, tessék megjelenni!
(Együd: Somogyi népköltészet: 252-3.)

Végezetül egy már teljesen prózaivá egyszerűsödött hívogató szöveget mutatok be Gölléből:

Engedelmet kérünk ezen bátor bejövetelünkért, de mivel Szabó Mári menyasszony és Kovács Vendel vőlegény küldött vőfényei vagyunk, ha meg nem vetnék szíves kérésünket, holnap estére menyegzős mulatságon részt vegyenek egész háznépestől!

„Most lészen búcsúzásomnak kezdése...”

A vőlegény búcsúztatása

A lakodalmi szertartások egyik legfontosabb mozzanata a vőlegény és a menyasszony elbúcsúztatása szüleitől, rokonaitól, barátaitól és ismerőseitől, hiszen házasságkötésükkel véget ér a legény- és a lányélet, a gyermekkor szakasza, ettől kezdve a közösség felnőttként kezeli őket. A vőlegény búcsúztatása nemcsak azért kisebb jelentőségű, mert a férfihoz nem illik az érzelmes búcsúzkodás, hanem azért is, mert többnyire ő marad otthon a szülői háznál, csak ritkán fordul elő, hogy a menyasszony házához költözik vőnek. A század eleji vőfélykönyvek még nem közöltek külön vőlegény-búcsúztatókat, ha igény volt erre, akkor a mindenkori vőfélyek a menyasszony-búcsúztató valamelyik változatát alakították át. A közelmúltban már gyakran előfordult, hogy a vőlegényt is elbúcsúztatták, hiszen a fiatalok önálló, új otthonba költöztek.

Az egykori szerzők általában érzelmekre ható szavakkal, bizony közhelyszerű "költői" képekkel indítják a búcsúztatást, ezek a részek régebben nagyon hatásosak voltak, a mai ízlés azonban nem kedveli, napjaink vőfélyei ezt a bevezető szakaszt többnyire elhagyják.

A búcsúztatókat nem érdemes esztétikai szempontok szerint értékelni, sokkal inkább a funkciójukra kell gondolnunk. Legyen szemünk előtt a lakodalmi szertartásnak az a mozzanata, ahol ezek elhangzanak: itt voltaképpen olyan dráma játszódik le, amelyet tényleg az élet ír. A főszereplők (a vőlegény és a menyasszony, a szülők és az eseményeket irányító vőfély stb.) valóban egy életre szóló búcsúzás résztvevői, a helyzetet mindenki átéli, a sírás igazi, sőt még a közönség (a násznép) is részese az eseményeknek. A lakodalmi vőfélyvers - ahogy Szabó László írja - "a kialakult szituációban, amelyet számos tényező alakít ki hangulatilag, pszichikailag, éppen ismertségénél fogva éri el nagy erejű katartikus hatását. Képes e szituációban arra, hogy a kondenzált feszültséget kisüsse, s a megfelelő élethelyzetet mintegy átéltesse a jelenlévőkkel. A rigmusnak így fontos és központi szerepe van az élmény megteremtésében, s éppen a sztereotip, konvencionális jellegénél fogva hat (Lakodalmi szövegek, játékok esztétikai kérdései. In: Novák László-Ujváry Zoltán szerk. Lakodalom. Debrecen, 1983. 374.).

A következőkben a vőlegény búcsúztatásának három változatát mutatom be. Először a kisbárapáti lakodalomban szokásos vőfélyverset idézem, ebben még megvan a régebben kedvelt filozofáló-moralizáló jellegű bevezető rész. Ezt a többnyire érzelgős, közhelyes rigmussort a mai lakodalmakban már elhagyják, s nyomban a búcsúztató sorokra térnek rá.

Tisztelt vendégsereg,egy kis csendet kérek,
Egy-két szót szólhatnék, hamar véget érek.

Olyan az életünk, mint a szálló madár,
Melyik előtt nehéz vándorút áll.
De neki az utat - bármilyen nehezen -
Meg kell tenni, hogy célt érhessen.

A mi életünk is nehéz, fárasztó út,
Amelyiken halad, ki-ki ameddig tud.
Ringó kis bölcsőkön, édesanya karján
Kezdünk elindulni az élet útján.

Órák múlnak, telnek az évek,
Gyönge kis gyerekek erősekké lesznek.
Mikor majd az élet viharát is kibírják,
Jó szüleik őket is szárnyukra bocsájtják.

Szárnyukra bocsájtják az Isten szent nevében,
Menj gyermekem, küzdj a nehéz élettel,
Kétségbe ne essél, mindig bízva bízzál,
E jelszót ne feledd: szeress és dolgozzál!

E tanácsok után, mint a kis madárkák,
Még egyszer fészküket körös-körül járják,
Csacsogó hangjukkal mondanak köszönetet,
Aztán elszállnak, otthagyják jó szüleiket.

Az elsárgult falevelek lehullanak, hulldogálnak,
Hirdetik, hogy vége van már a gyönyörű nyárnak,
Elmúlt a nyár, az ősz, a tél is,
Az ember a zordságtól egy kicsit fél is.

Életünknek is megvan a négy szaka,
Hogyha élünk, mindannyian által megyünk rajta.
A tavasz a gyermekkorunk, a nyár az ifjúságunk,
ősz a derűs felnőtt korunk, a télben elmúlásra várunk.

Ezután következik a vőlegény búcsúztatása:

Tisztelt Vendégsereg!
Ma a vőlegényünket kísérjük útjára,
Oda, ahol őt már menyasszonya várja.
Mielőtt elindulnánk e hosszú nagy útra,
Szenteljünk néhány szót a búcsúztatóra!

*Tisztelt kedves **szülők**, eljött az óra,*
Íme, kedves fiuk itt áll búcsúzóra.
Mindjárt kiröpül, mint kismadár fészkéből,
S szerető karok hű öleléséből.

Érzékeny szavakkal szeretne búcsúzni,
De szíve sajog, nem tud szóhoz jutni.
Én leszek most néki szószólója,
Kedves szeretteitől elbúcsúztatója.

*Kedves **édesapám,** magához fordulok,*
Búcsúzó beszédet könnyezve indítok.
Köszönettel veszem apai voltát,
Bocsássa meg, jó apám, ha megbántottam!

Kérem az Istent, tartsa meg életét,
Frissítse mindig egészségét.
Áldja meg az Isten, szívemből kívánom,
Ezzel befejezem magától búcsúzásom.

*Kedves **édesanyám,** mikor magához beszélek,*
Szívemben szúró, nagy fájdalmat érzek.
Köszönöm magának, hogy eddig nevelt,
A jóra tanított, a rossztól féltett,
Engem házasélethez hozzásegített.

Isten rendelése, hogy magától elváljak,

Választott nőmmel külön úton járjak.
De azért, jó anyám, ha más úton is járok,
Azért én mindig szerető, jó fia maradok.
Legyen szerető anyám, bár nem leszek véle,
az Isten áldja meg minden lépését!

Most hozzád fordulok, kedves jó ***testvérem,***
Én most elmegyek, itt hagyom e lakot,
Kívánok tenéked sok-sok boldogságot.
Elmegyek e háztól, ahol együtt éltünk,
Hol sok boldogságban volt együtt részünk.
Búcsúzok hát tőled, kedves jó testvérem,
Áldjon meg az Isten minden lépésedben!

Kikhez nem szóltam még, kiktől búcsúznom kell,
Akik miatt újból felsajdul a kebel.
Kedves ***nagyszüleimet*** *az úristen áldja,*
Szent öregségüket az ég koronázza!
És midőn elhozza az utolsó véget,
Adjon isten csendes, nyugodt békességet!

Kedves ***keresztszülők, rokonok, szomszédok, barátok,***
Kik most körülöttem jó szívvel álltok,
Az életben nektek is minden jót kívánok! (Kisbárapáti)

A ma is használatos somogyudvarhelyi búcsúztató viszonylag gördülékeny, jobban kicsiszolódott változat. Ebben (a vőlegény helyett beszélő első vőfély) a szűkebb családtól való búcsúzkodás után külön megszólítja a násznagyot is, jelezve, hogy ő a lakodalmi események legfőbb irányítója, aki a szülők és a jegyesek megbízásából tölti be ezt a tisztséget. Ez a vőfélyvers az előbbinél vallásosabb jellegű:

Életem útjában fordulóhoz értem,
Gyerekségem multán férfi sorba léptem.
Mint a többi ember páromat kerestem,
Nem jártam hiába, szép kincsemre leltem.
Kezem néki nyújtom, ő is felém tárja,
Együtt megyünk immár életünk útjára.

De mielőtt innen mostan elindulok,
Mennyei Szent Atyám, tehozzád fordulok.
Alázatos szívvel köszönöm néked,
Hogy életre hívtál, sorsomat kísérted.
Ha bajba kerültem, sose hagytál árván,
Bárhová vitt sorsom, mindig vigyáztál rám.
Ezután se hagyj el, teremtő jó Uram,
Kegyes oltalmadba ajánlom itt magam.

Hadd szóljak most kedves ***szüleimhez,***
Akik legközelebb állnak a szívemhez,
Akik a bölcsőmtől idáig vezettek,
Tisztességre, jóra, szent hitre neveltek.
Fizesse meg Isten drága jó ***apámnak,***
Mindazt, amit adott nékem, a fiának.
Értem való gondját, két keze munkáját,
Sok nehéz tűrését, élete példáját.

Drága ***édesanyám,****kevés az én szavam,*
Elmondani mindazt, ami szívemben van.
Kevés az én erőm illő köszönésre,
Rácsókolni hálám áldott két kezére.
Mennyit fáradt értem, hányszor féltett engem,
Hogy mondott sok imát én veszedelmemben.
Örüljön most velem, mert nem volt hiába,
Amit rááldozott, bennem a fiára.
Édes jó szüleim, ha búcsút is veszek,
Azért ezután is hű gyermekük leszek.

Hozzád is szólok, kedves ***testvérem,***
Veled múltak el gyermeki éveim.
Közös volt a gondunk, egy a reménységünk,
Ezután is tartsunk össze, amíg élünk!
Békesség és vígság járjon mindig velünk,
Isten szent nevében, most már útra kelünk.

Kedves, jó ***szomszédok,*** *hozzátok fordulok,*
Ha rossz lettem volna, kérek bocsánatot.
Nem vétek én most már ellenetek,
Drága, jó szomszédok, hát isten veletek!

Kedves ***rokonságom*** *és ti jó* ***barátok,***
Mind, akik örömömet vélem megosztjátok,
Itt van már az idő útnak indulásra,
Kísérjetek engem az isten házába!
Hadd nyerjünk ott áldást közös életünkre,
Hadd tegyünk szent esküt örök hűségünkre!

És te ***bátyámuram,*** *kedves jó* ***násznagyom,***
Boldog esküvőre vezesd csillagzatom.
Te add meg a jelet az indulásra,
Te nyújts vigasságot az ünnepi nászra!
Vezess el bennünket a menyasszonyi házhoz,
Aztán esküvőre, templomi oltárhoz! (Somogyudvarhely)

Mai esküvői menet Somogyudvarhelyen

Különösen a világháború utáni években volt gyakori, hogy az apától csak jelképesen búcsúztatták el az ifjú házasokat, mert apjuk a háborúban elesett. Sok búcsúztatót ismerünk, amelyek árva, félárva vőlegény és menyasszony lakodalmán hangzottak el, ilyen a következő is:

Násznagy uraimtól engedelmet kérek,
Az itten lévőktől pedig csöndességet!
Itt áll a vőlegény, mint egy megtört virág,
Kér, hogy mondjam el helyette búcsúzó szavát.
Meglágyul a szíve, elcsuklik a hangja,
Amikor elindul, jóra-e vagy rosszra.
Mint a viharban a gránit, úgy álltál mellettem,
Drága ***édesanyám****, áldjon meg az isten!*
Köszönöm a fölnevelésemet,
A velem elkövetett nagy szívességedet.
Szeretetedet sohasem feledem,
Valahányszor drága neved kiejtem.

Kedves ***édesapám****, rólad emlékezem,*
Búcsúzó szavaim nem hallod, úgy vélem.
Két őrző szemed kísérjen ki az új utamra,
Hogy boldog legyen az életben a te árva fiad sorsa.
Tőletek búcsúzásom esik nehezemre,
Kérjétek az istent, imádkozván értem,
Hogy boldog legyen az én házas éltem.
És most már elindulok,
Mindenkinek minden jót kívánok! (Büssü)

A vőlegény és kísérete elindul a menyasszonyért

A vőlegény elbúcsúztatása után a násznép felkerekedik, és elindulnak a menyasszonyos házhoz, ezt is az első vőfély rigmusa irányítja. A Somogyban gyűjtött szövegek tartalmilag megegyeznek a Kóró Pál által szerkesztett „Legjobb és legteljesebb Alföldi Vőfélykönyvben” közölt versekkel, azok változatainak tekinthetők:

1. *Kedves vendégsereg, Isten szent nevében*
Induljunk el csendes békességben,
Vőlegény urunknak keressük föl párját,
Az ő drága üdvét, kedves menyasszonyát!
Szerezzünk ma néki örömet, boldogságot,
Hozzunk a keblére egy virágszálat!
Induljunk el most Isten szent nevében,
Jöjjenek utánam, mindnyájukat kérem! (Látrány)

2. *Vőlegényünk megkért, hogy kövessük útját,*
Hogy megtalálja szíve választottját,
Kiért a szíve már régóta dobog.
Szívemből kívánom, legyenek boldogok! (Karád)

A vőlegény násznépe megérkezik a menyasszony házához

Az első vőfély a következő verssel köszön be a menyasszony házához. A beszédet most és a lakodalom egyéb mozzanatainál is a menyasszony násznagyaihoz intézi, hiszen az szülők helyett ő(k) az egész ünnepség házigazdái.

Lakodalmi címer
Törökkoppányból

Üvegre húzott likaskalács
Büssüből

1. *Ma reggel alig virradt ránk e szép reggel,*
Összegyülekeztünk szép számos sereggel.
Jöttünk aztán tisztes hajlékukhoz végre,
Szép menyasszonyunk tiszteletére.
A násznagy urakhoz volna egy kérésem,
Legyenek szívesek minket befogadni,
Mi sem fogunk érte adósak maradni.
Húzd rá, cigány! (Karád)

2. *Szerencsés jó napot adjon az Isten,*
Összegyülekeztünk méltó, szép sereggel.
A ház népét arra kérem szépen,
Fogadjanak minket illő vendégképpen!
Igaz, idekint tágasabb, mint belül,
A tisztelt ház népe majd megbékül velünk,
Hisz itt van vőlegényünk gyönyörű kis párja,
Aki érkezésünk már biztosan várja. (Látrány)

3. *Ez azon szép hajlék, hová elindultunk,*
Úgy hiszem, rossz helyre talán nem jutottunk.
Szép menyasszonyt keresünk,
Akit már eljegyeztünk,

Mert reá van szükségünk! (Zimány)

A menyasszony kikérése esküvőre induláskor

Az egyházi esküvőre induláskor régen még nem búcsúztatták el végleg a menyasszonyt, erre a lakodalmi vacsorát megelőző nyilvános *siratóban* került sor. A legtöbb esküvőt ugyanis misével kötötték össze, s ezt az egyházi szabályok szerint csak délelőtt lehetett tartani: ilyenkor az egyházi esküvő előtt az első vőfély csak egy rövid kikérő verset mondott. Ezen még nem volt jelen az egész násznép, tehát ez a kikérés csak a lakodalom tisztségviselői és a közvetlen hozzátartozók előtt hangzott el. Ha délután (mise nélkül) tartották az esküvőt, akkor már az egész násznép az ifjú párral tartott. A templomba indulást az első vőfély a következő versekkel vezeti be:

1. *Szerencsés jó napot adjon az Úristen!*
   Hála, hogy e napra felvirradtunk épen.
   Megjött már az óra, midőn magzatjoknak,
   Oltárhoz kell lépni, mint szép menyasszonynak.
   E járatban jöttünk tehát e hajlékba,
   Hogy elvezessük őt az Isten házába.
   Kérjük ezért szépen a kedves szülőket,
   Eresszék az útra kedves szülöttjüket! (Törökkoppány)

2. *Édes szép virágszál, vőlegényünk jegyese,*
   Gyorsan dobog a szíved, tudjuk, most e percbe.
   A nagy boldogsághoz dobban meg a szíved,
   Mert akit hűn szerettél, az lesz most a tied.
   Jertek, induljunk el most a nehéz útra,
   Az Úr asztalához, az Isten színe elé,
   Hű párját ott mindenki meglelé. Ámmen! (Szenna)

A menyasszony búcsúztatása

Mielőtt az idevonatkozó vőfélyverseket bemutatnám, szólni kell arról, hogy némelyik hagyományos lakodalomban kétszer is elbúcsúztatták, (búcsúztatják) a menyasszonyt. Újabban ez egyszer történik meg, általában az esküvőre indulás előtt. Régen ugyanis a polgári esküvőn nem vett részt a násznép, és az egyházi esküvő után is mindegyik násznép (ha a házasság falun belüli volt) visszament a vőlegény ill. a menyasszony házához. Ott is ebédeltek, és a koradélutáni órákat is saját rokonaik körében töltötték. Sőt gyakori volt, hogy mindkét ház a saját násznépének tartott lakodalmat, a menyasszony szülei csak a lakodalmi vacsora vége felé látogattak el a lagzi fő színhelyére, a vőlegényes házhoz. Ebben az esetben, mivel az esküvő után a menyasszony hazament az övéihez, újra el kellett jönni kikérni, a tréfás alkudozások ilyenkor kerültek sorra.

Amikor a vőlegény a násznépével megérkezett a menyasszonyért, nem adták ki azonnal nekik, hanem tréfás próbatétel elé állították a vőlegény násznépét. Dél-Somogyban *kújetjárás* (követjárás) előzte ezt meg, amikor a vőlegény násznagya és a pozsovics elment a lányos házhoz és a menyasszony násznagyával megkötötték a *móringot* (házassági szerződést). Ezt követően a vőlegény követei visszamentek a vőlegényes házhoz, sorba állították a násznépüket, és énekszóval indultak a menyasszonyért. Ott azonban becsukott kapukat találtak, és addig nem engedték be őket, amíg három találós kérdésre meg nem feleltek. A dél-somogyi lakodalmakban például a következő találós kérdéseket szokták feltenni:
Hol volt Krisztus urunk, mikor sem a földön, sem a mennyben nem volt? (Szamárháton)
Miben különbözik Jézus a kocsmárostól? (A kocsmáros bort vizez, Jézus a vízből csinált bort.)

Hol szárogatta Noé a gatyáját? (Ahol vizes volt.)
Mikor hagyta el a kakas a tojását? (Amikor kibújt belőle.)
Életében akasztófán lóg, holta után lopni jár? (Hébér)
Ifjú korában leáll, vén korában föláll? (Mákguba)
Egy kelyen megy be, két helyen jön ki. Akkor van benn, mikor kinn. Mi az? (Nadrág)
A férfiak igen kérik, az asszonyok igen féltik, a közepébe víz folyik. Mi az? (Ötszázas)

A kikérés szokásos tréfái közé tartozott például az, hogy először nem a menyasszonyt hozták elő, hanem egy öregasszonyt vagy mást öltöztettek föl álmenyasszonynak: a vőlegénynek kellett kiválasztani az igazit. Volt, ahol ki kellett váltani a menyasszonyt, alkudtak érte stb. (Az igen változatos lakodalmi szokásrend ismertetése önálló monográfia témája, itt nincs módunk a részletek bemutatására.)

Külső-Somogyban a menyasszony elbúcsúztatása előtt *siratót* tartanak. A vőlegény és násznépe már megérkezett a menyasszonyért, a két násznagy, a vőfély és a nyoszolyóasszony bent a házban alkudoznak érte, a vőlegény kint várja az eredményt. Közben a rezesbanda, a *trottyosok* a ház bejárata előtt, az udvaron lakodalmi csárdásokat játszanak: a násznép táncra perdül. Ezen a siratón megjelenhetnek és táncolhatnak a *hivatlanok* is, megleshetik a menyasszonyt. (Ezért nevezik a lakodalomnak ezt a részét sokfelé *lesőnek*.) A gazdaasszonyok fölszeletelt kuglófdarabokkal, a vőfélyek pedig borral kínálják a nézelődőket. A rövid táncnak csakhamar vége szakad, mert megkezdődik a menyasszony-búcsúztató.

A központi helyen állnak a főszereplők: a menyasszony, aki szülei kezét fogva, sokszor a vállukra borulva, sírva búcsúzkodik. Mellette áll a vőlegénye, aztán a násznagyok, nyoszolyók, körben a vőfélyek, koszorúslányok, távolabb a násznép és a kíváncsi falusiak. Mindennek a rendezője az első vőfély, aki tulajdonképpen a menyasszony szavait mondja el: *Búcsúzna szegény,de nehezére esik a beszéd / Talán búcsúzását, jobb, ha elmondom én.* Vagy egy másik vőfélyi indoklás szerint: *Kedves menyasszonyunk búcsút óhajt venni / De a nagy bánattól nem tud ő szólani. / Engem hívott ő el, hogy szószólója legyek...*

A menyasszony bánata, az új helytől, az új élettől való szorongása régen nagyon is indokolt volt. Számára végleg lezárult a gondtalan gyermekélet, idegen környezetbe kerül, nem tudhatja milyen sor vár reá. Otthon az eladólányság pár évében még kényeztették, de mostantól anyósa parancsol neki, férje családjához fog tartozni: *„Férjem házánál lesz az én lakásom, / Ahogy az én férjem fújja, úgy lesz táncolásom...”*A menyecskéknek sokkal rosszabb volt a sorsuk, mint a lányoknak, ha a búcsúztatón ez került szóba, természetes volt a szomorúság: *Mert ma változik meg életemnek napja / Vagy holtig örömre vagy örökös búra.*

Az első vőfély patetikus szövege a szituáció által a legtöbb résztvevő számára hitelessé válik, átérzik azt a sorsot, melynek ők is részesei voltak vagy lesznek. Általában csak az élet nagy fordulóinak idején (lakodalomkor, temetéskor) történik meg, hogy az egyszerű ember főszereplővé válhat, mivel ilyenkor a saját életdrámája játszódik le. Ezért nem kell csodálkoznunk azon, hogy a nép még ma is ragaszkodik ezekhez a sokszor giccsesnek minősíthető lakodalmi rigmusokhoz, hiszen a búcsúztató szép szavai a családi összetartozásról szólnak, és igazán jól esik nekik hallani, ha a rokonok, ismerősök előtt, az ünneplőbe öltözött násznép jelenlétében az első vőfély - a menyasszony és a vőlegény nevében - megköszöni a szülői gondoskodást és szeretetet!

A következőkben bő válogatást adok a somogyi lakodalmakban elhangzó menyasszony-búcsúztatókból. Jó részük a már sokszor emlegetett Alföldi vőfélykönyvre vezethető vissza, de a használat során, a gyakori átalakítások révén igen sok változat keletkezett. Van köztük régiesebb nyelvezetű, vallásosabb vőfélyvers, de sok példája van a napjainkra jellemző rövidebb, a régi dagályos közhelyeket elhagyó versezetnek is: remélem, a könyvet felhasználó vőfélyek megtalálják az ízlésüknek megfelelőt:

1. *Szűnjön meg a hegedűk zengése,*
   Némuljon el a sarkantyúk pengése,

Most lészen búcsúzásom kezdése,
Legyünk csendben, míg lészen végzése!
Zeng búcsúszavam, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok el, kedves, jó szüleim.
Az élet nekem más utat rendelt el,
Ne vegyétek rossz néven,
Ha búcsúznom kell nékem.

Hozzád fordulok, kedves ***édesapám****,*
Könnyeimtől borul el most orcám,
Mielőtt az apai házból kilépek,
Térdre hullva bocsánatot kérek.
Bocsáss meg, ha néha bánatot okoztam,
Hisz én akkor még kisleányka voltam.
Isten veled apám, minden jót kívánok,
Életed útjain nyíljanak virágok!

Hozzád mit szóljak, kedves ***édesanyám,***
Ki eddig voltál fölnevelő dajkám.
Kedves édesanyám, tudom, hogy szerettél,
Mint gyenge virágot, ápoltál, neveltél.
Hosszú éjszakákon nyugalmat nem leltél,
Igaz szeretettel mégis fölneveltél.
Isten áldja meg minden lépésedet,
Csókollak ezerszer, most hát Isten veled!

Kedves ***testvéreim,*** *kik mellettem álltok,*
Könnyező szemekkel minden jót kívánok,
Az Úr védő karja vigyázzon reátok,
Nektek az életben minden jót kívánok!

Kedves ***rokonok*** *és kedves* ***szomszédok,***
Fájó szívvel mindenkitől búcsúzom,
Az ég áldását kérem hát rátok,
Mert a mai napon tőletek elválok.

Kedves ***barátnőim,*** *elválok tőletek,*
Nagyon szépen kérlek, ne felejtsetek,
Boldogság mezején csak rózsát szedjetek,
Boldog legyen majd a páros életetek.

Induljunk el most csendben, békességben,
Legyen velünk mindig, vezéreljen Isten! (Látrány)

2. *Hegedűknek álljon meg zengése,*
Sarkantyúknak csendülő pengése!
Tisztelt násznép, halljunk egypár búcsúszót,
Mert illő, mikor ilyen nagy útra indulunk,
Isten és ember előtt híven beszámoljunk!

A mi menyasszonyunk is ilyformán szólna,
Ha szíve érzelmétől szavakhoz jutna.
Elmondom tehát, mit elméje gondol,
Ilyenformán látom bús orcájáról:

Örömmel virradt rám ez a szép reggel,
Örömmel üdvözlöm ártatlan szívemmel.
De a keblemet nagy bánat fogta el,
Mert a házasság útjára lépek fel.
Hosszú az én utam, melyre most indulok,
Ezért ó Istenem, tehozzád fordulok.
Tőled buzgó szívvel kegyelmet esdeklek,
Mert segélyt és áldást csak tőled nyerhetek.
Ezért, ó, el ne hagyj, e nehéz sorsomban,
Szent fiaddal együtt állj mellettem nyomban,
Mert ma válik át életemnek útja,
Vagy sírig örömre, vagy örökös búra.

Jöjj ide (a menyasszony nevét mondja)
Hadd fogjam kezedet,
Áldást, köszönetet hadd mondjak helyetted.
Zeng búcsúzó szavam, hullanak könnyeim,
Mert tőletek válok, kedves, jó szüleim.
Fölséges Úristen, világ teremtője,
Tekints be e házba ezen jó szülőkre!

Kedves édesapám, *tehozzád fordulok,*
Tőled térdre hullva bocsánatot kérek,
Bocsánatot kérek, ha megbántottalak,
Jóságodért, ha megszomorítottalak.
Kedves édesapám, felejtsd el ezeket,
Áldjon meg az isten ezekért tégedet!

Hát hozzád mit szóljak ***kedves édesanyám,***
Ki ezideig voltál gondviselő dajkám?
Tudom, hogy fáj anyai szívednek,
Midőn elválását látod gyermekednek.
Kedves édesanyám, tudom, hogy szerettél,
Mint gyönge virágot ápoltál, neveltél,
A jóra tanítottál, a rossztól intettél,
Most mégis szárnyamra eresztettél.
Isten rendelése, hogy tőled elváljak,
Szeretett párommal más úton járjak.
Köszönöm jó anyám szívességedet,
Áldjon meg az isten ezekért tégedet!

Kedves testvéreim, *fogjátok kezemet,*
Mert tőletek válásom esik nagy nehezen.
Tartson össze Isten testvéri szeretetben,
Hogy jók legyünk egymáshoz az egész életben.
Mert a jó testvér, ki egymást szereti,
Isten országába jutalmát megnyeri.
Áldjon meg benneteket a teremtők ura,
Hulljon rátok egeknek harmata!

Kedves, jó rokonok, *itt a végső óra,*
Jertek mind ölembe egy búcsúzó csókra!
Hadd öntsem rátok forró sóhajtásom,
Mit szívem mélyéből hozzátok bocsátok.

Kedves lánybarátim, *felétek fordulok,*
Ha reátok nézek, szintúgy megújulok.
Miért borult könnybe szép sugár szemetek,
Hisz én kívánok nektek sok jót s szépeket.
A szerencse ne legyen hozzátok mostoha,
Kövessetek engem ily boldog utakra.
Kit szerettetek a múlt évben,
Az legyen hitvestek a jövő esztendőben!
Mert ha ti tudjátok, azt már én is tudom,
Hogy a szerelemben egy menyország vagyon.
De az Úrangyala mindig jelen vagyon,
A jobb kezében szűzkoszorú vagyon.
Azért kérem a boldogságos szűzanyát,
Árassza rátok a mennyből szent áldását.
Ha pedig eléritek életek folyását,
Adja meg szent színe látását!

Megbágyadt az elmém, mást nem gondolok,
Megnémult a nyelvem, mást nem mondhatok.
Kezemben a keze földi angyalnak,
Ki sok jót kíván a násznagy uraknak.
Ugyanazon sok jót ***alsó, felső szomszédoknak****,*
Szent János áldását ossza mindazoknak.
El kell indulni, uraim, nincsen más hátra:
Az isten áldása szálljon ezen házra.
Fogjanak hát kezet, mondva: Isten hozzád,
Adjon Isten boldog jó éjszakát! (Törökkoppány)

3. *Tisztelt vendégsereg, halljunk egypár búcsúszót,*
Mielőtt itt hagynánk e tisztes hajlékot!
Mert illő, ha ily útra indulunk,
Isten és ember előtt híven beszámolunk.
Kedves menyasszonyunk is ekképpen szólna,
Ha szíve érzelemből szavakhoz jutna:

Örömmel virradt rám e szép nyári reggel,
Örömmel köszöntöm ártatlan szívemmel.
Keblemet mégis nagy bánat fogja el,
Mert a házasság útjára lépek fel.
Hosszú az én utam, melyre most indulok,
Azért jó istenem, tehozzád fordulok.
Kísérj el utamon, vezéreld léptemet!

Búcsúzásom kezdem, hullanak könnyeim,
Tőletek búcsúzom, ***drága, jó szüleim.***
Nektek köszönhetem, hogy a földön élek,
S hogy fölneveltetek, hálát adok néktek.
Az élet rendje, hogy tőletek elváljak,
Választott férjemmel külön úton járjak,
De mielőtt e házból kilépek,
Tőletek botlásaimért bocsánatot kérek.

Először is ***apám,*** *szavam hozzád fordítom,*
Búcsúzó versemet zokogva indítom.
Köszönöm néked atyai voltodat,

Hogy neveltél engem, kedves leányodat.
Jóra tanítottál, a rossztól féltettél,
S mint kis madarat, szárnyra eresztettél.
Köszönöm neked a fölnevelésemet,
Az isten áldjon meg érette tégedet!

Kedves ***édesanyám****, most hozzád beszélek,*
A szívemben nagy fájdalmat érzek.
Néked köszönhetem, hogy e földön élek,
S hogy fölneveltél, hálát adok néked.
Sok-sok gondod s szerető figyelmed,
Szép hosszú élettel legyen megfizetve!

Kedves ***nagyszüleim****, most hozzátok fordulok,*
Nagy érzelem fog el, ha tőletek búcsúzok.
Legyetek boldogok öreg korotokban,
Örömet nyerjetek minden sóhajtokban!

Induljunk el isten szent nevében,
Nehéz utamon vezéreljen isten! (Segesd)

Porrogszentkirályi menyasszony és vőlegény
A Rippl-Rónai Múzeum Néprajzi adattárából (1910)

4. *Halljunk szót, uraim!*
Mielőtt itt hagynánk e tisztességes házat,
Mert oly útra indulunk,
Hol isten és ember előtt híven beszámolunk.

Kedves menyasszonyunk is ekképpen szólna,
Ha szíve érzelmétől szavakhoz jutna.
Elmondom tehát én, amit elméje gondol,
Ekképpen szólna, látom bús arcáról:

Örömmel virradt rám a reggel,
Örömmel üdvözlöm ártatlan szívemmel.
Keblemet szorongás fogja el,
Mert a házasélet útjára lépek.
Hosszú az én utam, melyre most indulok,
Azért jó istenem, tehozzád fordulok.
Tőled buzgó szívvel kegyelmet kérek,
Mert segélyt és áldást tőled nyerhetek.
Szent fiaddal állj mellettem nyomban,
Mert ma változik életem napja,
Vagy holtig örömre, vagy örökös búra.
Azért, jó istenem, ne hagyj el, légy velem,
Bocsásd meg ellened elkövetett vétkem!
Add, hogy boldog legyen az én páros életem,
És minden ösvényen legyél vezérem!
Szívből szeretett jó szüleim,
És kik jelen vagytok, rokonaim, testvéreim!
Kísérjetek el ti is az Isten házába,
Kérjétek az Istent imádkozva,
Adja bő áldását a mi szent házasságunkra!
Éljen! (Somogyszentpál)

5. *Hallgat, hallgat, hallgattassék,*
Jézus neve dicsértessék! Nász uraim!
Úgy hiszem vagyon e háznak ura,
Urának, násznagyának vőlegénye,
Vőlegénynek menyasszonya,
Menyasszonynak nyoszolóasszonya és koszorúslányai.
Násznagy uraimtól engedelmet kérek,
Most az asztal fölé menyasszonnyal jövök,
Akit szemük láttára szépen elköszöntök,
Hogyha násznagy uraimtól engedelmet nyerek.
Első szavam leend Kánaán földjéről,
A benne megnevezett híres menyegzőről,
Melyben az Úr Jézus maga vőfény vala,
Még a szomorúakat is megvigasztalja.
Mi is hát, uraim, a Jézus nevében
Kik eljöttünk e háznak tisztelt belsejébe,
Ahonnét mivelünk mi is menyasszonyt vezetünk,
Hogyha násznagy uraktól engedelmet nyerünk.

A mi menyasszonyunk el akar búcsúzni,
Szüleitől, öreg szüleitől és lánypajtásaitól,
De mivel magában nincsen annyi erő,
Hogy elmondásában lenne elegendő,
Azért búcsúzását magára vállalom.

Óh keserves bánat, de megemésztettél,
Istenem engemet, mire teremtettél,
*Kedves **édesapám**, jaj, mire neveltél,*
Szárnyaid árnyékából hamar kieresztettél!

Holott isten után ő volt a nevelőm,
Mint madár a fiának élelemkeresőm,
Kedves édesapám, igaz gondviselőm,
Áldja meg érette az én jó teremtőm!
Áldja meg az isten testében, lelkében,
Még ezen a földön vegye kegyelmébe,
Holta után pedig vigye föl az égbe,
Üdvözítve lelkét az örök életre
Szomorúan nézek a magas egekre,
Könnyeim, mint zápor hullanak a földre.
Mennyei szent atyám, adj erőt nyelvemnek,
Hadd szólhassak egyet szomorú szülőmnek!

Kedves ***édesanyám,*** *elvisznek mellőled,*
Milyen nagy szomorúság választ el tetőled!
Jobb lett volna síromba szállni,
Mintsem tetőled, édesanyám, elválni!
Nincs jobb a világon, mint az édesanya,
Aki leányának édes szavát adja,
Sok éjszakai álmát hányszor megszakítja,
Sok jó ízű falatját magától megfosztja.
Azért édesanyám, ne epessze magát,
Bocsásson el engem, mint szomorú lányát
Köszönöm ezerszer anyai jóságát,
Fújják rá az egek az isten áldását!
Bárcsak az isten aztat vinné végbe,
Hogy az édesanyát vinné föl az égbe,
Ottan fizetné meg neki fáradságát,
Mutatná meg neki szent szíve látását.
Hogyha pedig az Úr fenntartja életét,
Az Uristen kegyelme legyen mindig felette,
Hogyha pedig eléri életének végét,
A mennyei szentek közé vegye föl a lelkét.

Kedves ***nagyszülőm****, itt zokogsz előttem,*
Nem felejtem el, amit végbevittél vélem,
Csókolom ezért öreg kezeidet,
Kivel annyit gondoztál engemet.
Isten fizesse meg neked a sok fáradságot,
Adjon neked holtod után örök boldogságot!

Kedves ***lánybarátim****, felétek fordulok,*
Ha rátok nézek, szint úgy megindulok,
De az én szívembe már nagyon búcsúzok,
Hogy tőletek más útra indulok.
Nem lesz már köztetek többet maradásom,
Férjem házánál lesz az én lakásom,
Ahogy az én férjem fújja, úgy lesz táncolásom,
Jaj, de hamar elmúlt az én lányságom!

Elgyengült az elmém, többet nem gondolhat,
Meglágyult a nyelvem, többet nem szólhat,
De mégis köszönöm annak a jóságát,
Aki nem sajnálta hozzám a fáradságát.
Kezemben a keze a földi angyalnak,
Aki sok jót kíván a násznagy uraknak,

Azon jót kívánja minden szomszédainak,
A Szentlélek áldását kívánja mindnyájuknak.
Az Úr Istentől jó éjszakát kívánok,
Én már szebb szavakkal szolgálni nem tudok,
Mi tagadás benne, gyöngyszívű vagyok,
El kell már indulnom, mert én a férjemé vagyok.
De mégis utoljára erőt, egészséget,
békességet kívánok még.
Ezen a földön boldog kimúlást,
A jövőben pedig boldog feltámadást.
Dicsértessék a Jézus neve! (Gölle)

6. *Mink, kik összegyűltünk e szép ünnepségre,*
Hagyjuk el a nótát, legyünk kicsit csöndbe!
Kedves menyasszonyunk búcsút óhajt venni,
De a nagy bánattól nem tud ő szólani.
Engem hívott ő el, hogy szószólója legyek,
Ezért kérem tehát, ide figyeljenek!
A vendégséget segélje a Jézus,
Tehát hozzáfogok mondani a búcsúzáshoz.
Tavaszra, mikor a rügyek kifakadnak,
Megérkeznek hozzánk a vándorló madarak.
Ujjongva röpülnek, kiterjesztett szárnnyal,
Esőbe, viharba, mindig büszkén, bátran.
Nem félnek a szélnek pusztító kezétől,
Fészket raknak a piros rózsa leveliből.
Fészket rakok én is életem párjával,
Boldogan dalolok viharral és árral.
Kicsi édes bimbó, csacska gyermekségem
Viruló rózsa lett a nap melegétől.
Szép lány életem viruló hajnalán
Egy új útban bízom, mely boldog lesz talán.
Most új erőt érzek mámoros szívemben,
Hisz édes férjem fog állani mellettem.
Hisz menyasszony lettem, ruhám hófehér,
Fejemen mirtusz van, megyek esküvőre.

Szeretett jó ***apám,*** *most hozzád fordulok,*
Búcsúzó beszédem szorongva elmondom.
Köszönetet mondok atyai voltodnak,
Hogy ápoltál engem, kedves leányodat.
Reszket az ajkam a búcsú percétől,
Nagyot dobban szívem meleg szeretettől,
Hisz neked köszönöm, hogy látok és élek,
Hogy szívemben mostan boldogságot érzek
Áldjon meg az isten, szívemből kívánom,
Ezzel beszédemet tőled be is zárom.

Kedves ***édesanyám,*** *mostan hozzád szólok,*
Fájó mély sóhajjal tetőled búcsúzok.
Sok sötét éjszakán, hogy mellettem álltál,
Gyermekágyam mellett félve rám vigyáztál.
Megvédtél a szélnek érintő kezétől,
A mindennapi élet rossz-rossz veszélyétől.
Első lépésemkor, mikor megindultam,

Ölelő két karod bizton megfoghattam...
Hisz együtt örültünk, együtt bánkódtunk,
Ugye, drága anyám, mi el nem maradtunk...

Kedves jó ***nagyapám,*** *most tehozzád fordulok,*
Szerető szívemből köszönetet mondok.
Segítettél jó anyámnak, felneveltél,
részesítettél szeretetedben.
Olyan jó voltál hozzám nagyapám,
Hogy jóságod meg se tudom hálálni tán.
Köszönöm a gondviselésedet,
Áldja meg az isten egész életedet!

Drága ***nagyanyám,*** *nyújtsd felém arcodat,*
Gyermeki szívemből köszönetet mondok,
Köszönöm jóságod, vezéreljen isten,
Búcsúzómat ezzel bevégzem.
Elmegyek, mert vár az Úr szeretete,
Ezzel dicsértessék az Úrjézus neve! (Toponár)

7. *Kedves vendégsereg, egy kis csendet kérek,*
Engedjék meg,
hogy búcsúszavaimat elmondhassam szépen!
Ékes menyasszonyunk fölkért szeretettel,
Hogy helyette egész tisztelettel
Mondjam el búcsúját, búcsúzó szavait,
Hallgassák meg tehát főbb óhajtásait!
Örömmel virradt rám a szép reggel,
Örömmel üdvözlöm méltatlan szívemmel.

Először tehozzád szólnék, kedves ***édesanyám,***
Aki eddig voltál fölnevelő dajkám,
Tudom, hogy te engem mindig is szerettél,
Tövisek között csak jó útra vezettél.
Az anyaszeretet a legdrágább kincs ,
Sokat veszít, kinek édesanyja nincs,
De nekem van drága édesanyám,
Ki éjt nappallá tett, vigyázott reám.
Búcsúzó szavaim elhangzanak itten,
A te sok jóságodért áldjon meg az Isten!
Áldja meg két kezed, amivel neveltél
Amivel dorgáltál, s amivel öleltél.
Indulásomkor nyújtsd ki áldó kezed,
Drága édesanyám, az isten legyen veled!

Drága jó ***apám,*** *most tőled búcsúzom,*
Mint jó apámra sokszor rád gondolok.
Szerető kezeddel sokszor átöleltél,
Szerető szíveddel ápoltál, öleltél.
Szépen szóltál hozzám, nem voltál goromba,
Könnyes szemmel nézel most jó leányodra.
Drága, jó apám, azt kívánom néked,
Hogy igen víg legyen a te öregséged.
Szerető leányod búcsúzik tőled,
Drága édesapám, az Isten legyen véled!

Leánypajtásaim, *kik most itten álltok,*
Soraitokból én ezzel kiállok.
Én mindegyőtöknek minden jót kívánok,
Nehogy rohadt tök maradjon reátok!

Drága ***keresztszüleim, rokonaim, szomszédaim,***
tőletek búcsúzom.
Neveltetek engem, mint kertész a rózsát,
Búcsúzóul küldöm ajkam forró csókját,
Benne van e csókban mindaz a szeretet,
Melyet irántam nevelésemben tettetek.
A jó istent kérem, áldja meg éltetek,
Hogy minden lépésben ővele legyetek.

Most pedig búcsúzom ***a szülői háztól,***
És az udvarban lévő minden virágtól.
Még egyszer megnézem a szülői házat,
Ahol ifjú szívem boldogságra vágyott.
Elmegyek én innen ezen a szép napon,
Ablakodban mindig boldogság virradjon.
Elmegyek kicsi ház, elmegyek virágok,
Mert én, mint ti is, nyílani kívánok.
Szívem adtam annak, kit igazán imádok,
Kivel párosával boldogságra vágyok.
Mi pedig elmegyünk, és viszünk egy virágot,
És én mindenkinek minden jót kívánok!
Gyere, cigány, tekintsél a búbra,
Fogjad a vonót, s húzzad egy búra,
Húzzad az indulót, húzzad egyfolytába,
S nyomban kezdj rá egy víg induló nótára!
Az itt maradóknak kívánok jó estét,
Nekünk utasoknak boldog megérkezést!
Éljen! (Nemespátró)

A berzencei *ászlós* (zászlós) lakodalom különlegességei a lakosság egykori horvát eredetével vannak összefüggésben. A tisztségviselők között is más a szereposztás, itt például az ebéd végén a násznagy búcsúztatja el a menyasszonyt:

Lakodalmi zászló Berzencéről

Kedves vendégsereg, egy-két szóra kérem,
Egypár szót indítok, hamar végét érem!
Egymás iránt való igaz szeretetre,
Isten, ember előtt való szép életre
tett ma fogadalmat a menyasszony és párja,
Ki az indulást már alighogy várja.
Igy hát elindulunk erre a nagy útra,
Szenteljünk néhány szót mostani búcsúnkra,
Mert méltó, hogy midőn ily útra indulunk,
Isten, ember előtt híven elszámolunk.
Most hegedűknek némuljon zengése,
A sarkantyúknak is szűnjön meg pengése,
A búcsúzásomnak most lészen kezdése,
Legyünk türelemmel, míg lészen végzése!
A menyasszony búcsúzik édes szüleitől,
Szívében szeretett jó testvéreitől,
Szólana, de nem tud, látom bús arcáról,
Én tehát elmondom, amit ő gondol.

Elsőben ***édesapám,*** *szóm hozzád fordítom,*
Búcsúzó beszédem zokogva indítom.
Köszönettel veszem apai voltodat,
Hogy ápoltál engem, mint kedves leányodat.
Az egeknek ura te öregségedet
Gyámolítsa érted te szép épségedet.
Az élők sorában tartsa életedet,
És frissítse mindenkor egészségedet!
Áldjon meg az isten, szívemből kívánom,
Ezzel befejezem tőled búcsúzásom.

Édesanyám, *mikor tehozzád beszélek,*
A szívemben akkor nagy fájdalmat érzek.
Tenéked köszönöm, hogy e földön élek,
És hogy fölneveltél, hálát adok néked.
Te irányítottad ide utamat
És elűzted lelkemről minden más gondomat.
Isten rendelése, hogy tőled elváljak,
Választott férjemmel külön úton járjak...
És habár tetőled más úton haladok,
Mégis mindenkor hű lányod maradok.
Légy szerető anyám, bár nem leszek veled,
Áldja meg az isten minden lépésedet!

Hajadon pajtások, barátnőim, lányok,
Búcsúzásom közben hozzátok is szólok!
Mikor tőletek nagy sírva elválok,
Egyben néktek is egy szépet kívánok.
Adja a Teremtő, ki gondol ránk sokat,
Hogy találjátok meg ti is párotokat,
Kivel járjátok utatokat a boldogság mezején,
Szedvén virágokat.
Hogy ez igaz legyen, én is esedezek,
Szeretett leánytársak, az isten veletek!

Lakodalmi menet a berzencei zászlós lakodalmakban

Szenyérben, a helyi népiegyüttes összegyűjtötte és színpadra állította a lakodalmi szokásokat. Ebből a célból a régi vőfélyverseket erősen lerövidítették, és egyúttal a mai kor igényeihez, ízléséhez igazították. Az újabb lakodalmakon már ez a modernizált vőfélyvers terjed. Kikérés az esküvőre induláskor, a vőlegény első vőfélye mondja):

Menyasszony és vőlegény egymást megszerették,
Sorsukat egymásnak a kezébe tették.
Ezután csak egymásnak akarnak élni,
Ma megyünk a frigyre az ég áldását kérni.
Itt van a vőlegény, vele együtt a násznépe,
Hogy az Isten házába rendre elkísérje.
A kedves menyasszonyt adják ki most nekünk,
Hogy az Úr házába eljöhessen velünk!
Siessünk szeretteim, tegyük meg az utat,
Ne hagyjuk megváratni a plébános urat!

Ekkor elővezetik a menyasszonyt, majd a menyasszony első vőfélye mondja a búcsúztatót:

Mielőtt elvinnénk e háznak virágszálát,
Hadd mondjam el röviden az ő búcsúzását,
ő nem fojthatja el síró zokogását,
Azért mondom el szíve óhajtását.

Köszönöm, jó ***atyám,*** *sok szívességedet,*
Áldja meg az Isten minden lépésedet,
Hogy örömmel élhess több boldog éveket,
Isten oltalmába ajánllak tégedet.

Szerető jó ***anyám,*** *hát neked mit mondjak,*
Aki hűn dajkáltál engem, leányodat:
Boldogul teljenek napjai éltednek,
Mert jó anyám voltál nekem, gyermekednek.
Rátaláltam immár szeretett páromra,
Eddigi helyemet újjal cserélem ma.
Bocsáss el hát, édesanyám, szárnyaimra,
Kísérjen áldásod engemet utamra.

*Kedves **testvéreim,** fogjátok meg kezem,*
Tőletek válásom esik nagy nehezen,
Tartson össze Isten testvérszeretetben,
Jók legyünk egymáshoz az egész életben.

Ezt követően a menyasszony megcsókolja szüleit, testvéreit, indul a lakodalmas menet a templomba. Mikor visszatérnek, a következő rigmusok hangzanak el.
A kuszóri mondja:

Legyen az Úristennek dicsőség a mennyben,
Szerencsével vittük nagy munkánkat végbe.
Váljék az új párnak mai esküvője,
Lelkeik javára, üdvére,
Legyenek boldogok, vidámak örökre!

Az első vőfény:
A házigazdákhoz volna egy kérésem,
Idekint várakozik egy sereg vendégünk,
Legyenek szívesek őket befogadni,
Mi sem fogunk érte adósak maradni!

A büssüi lakodalomban szokásos vőfélyversek közül először a menyasszony házához való beköszöntőt közlöm, majd a menyasszony-búcsúztatás következik. Ennek az a különlegessége, hogy a menyasszony édesanyja már meghalt, tőle csak jelképesen búcsúzik, viszont külön köszönetet mond a *felnevelő anyjának:*

Szerencsés jó napot adjon az Uristen,
Hála, hogy e napra elvirradtunk végre!
Megjött már az óra, mire leányuknak
Oltárhoz kell menni, mint szép menyasszonynak.
E járatban jöttünk mi is e hajlékba,
Hogy elvezessük őket az Isten házába.
Kérjük ezért tehát az édes szülőket,
Készítsék el útra kedves szülöttüket!
Násznagy uramhoz lenne egy kérésem,
Érkezett egy kis sereg vendégem.
Legyenek szívesek minket befogadni,
Mi sem fogunk érte adósak maradni.
Itt van a vőlegény köztünk, megérkezett,
Tessék örömapa és örömanya fogjon vele kezet!

Kedves vendégeim, eljött az az óra,
Midőn nyitom ajkam leánybúcsúzóra.
Legszebb ifjúságom tetőfokán állok,
És ezért búcsúzni elétek kiállok.
Mielőtt követném életemnek párját,
Rátok hintem lelkem illatos virágát.

*Hol vagy te kedves, drága **édesanyám**,*
Ki az én szomorú napomba nem jöhetsz el hozzám.
Két őrző szemed kísérjen ki az új utamra,
Hogy boldog legyen az életben a te leányodnak sorsa.

*Isten veled kedves **édesapám,***
Köszönöm, hogy mindig jó voltál hozzám.

Köszönöm a fölnevelésemet,
Tartsa meg az Isten sokáig életedet!
Mindig szeretettel gondolok e házra,
Hol őrködtél felettem remegve, vigyázva.
Hiszen tiéd voltam, a te kicsi lányod,
Kacagó, mosolygó életszivárványod.
Így hozta az idő, el kell tőled válni,
Remélem, azért nem fogsz a szívedből kizárni.

Most tehozzád fordulok ***fölnevelő anyám,***
Ki édesanyám helyett édesanyám voltál,
Két őrző szemed rám édesen vigyázott,
Hogy igy pótolhassad az édesanyaságot.

Isten veled, drága kis ***testvérem,***
Fáj az elválás énnekem, úgy érzem.
Ha az utunk egymástól elszakad,
Két szerető szív mindig együtt marad.

Drága ***nagyszüleim,*** *jöjjetek ti is ide,*
Tőletek búcsúzásom esik nehezemre.
Kérjétek az Istent, imádkozva értem,
Hogy nagyon boldog legyen az én házas éltem.
E szent pillanatban a jó Istent kérem,
Hogy legyen az utamon segítő vezérem,
Legyen áldó karja felém is kitárva,
Vele induljunk el az Isten házába! (Büssü)

A mai büssüi lakodalomban elhangzó menyasszony-búcsúztató rövidebb és egyszerűbb nyelvezetű. Hiányoznak belőle az ilyenféle régimódi, szépelgő kifejezések, mint pl.: *„rátok hintem lelkem illatos virágát", kacagó, mosolygó életszivárványod" stb.*

Tisztelt násznagy urak, kedves vendégsereg,
Akik ma tiszteletünkre mind egybegyűltek!
Köszöntöm önöket szívem melegével,
Kérem hallgassanak engem figyelemmel!

Kedves ***szülők****, eljött az óra,*
Hogy lányotok itt áll búcsúszóra.
Érzékeny szavakkal akar ő búcsúzni,
Szíve remeg, nem tud szóhoz jutni.

Lakodalmi puspángkoszorú Zimányban

*Drága **édesanyám**,*
gyermeki szívemben hálával tartozom,
Mint jó anyára, terád úgy gondolok.
Anyai szíveddel maradj mindig velem,
A te áldásod kísérje életem!
Teneked köszönöm, hogy a földön élek,
Hogy fölneveltél, hálát adok néked.
Légy szerető anyám továbbra is nékem,
Az isten áldjon meg minden lépéseden!

*Drága **édesapám,***
köszönöm jó apám jóságos szívednek,
A sok gondoskodást, a nagy szeretetet.
Az Isten áldása szálljon rád az égből,
Ezt kívánom szerető szívemből.
Légy szerető apám továbbra is nékem,
Az Isten áldjon meg minden lépéseden!

*Drága **testvéreim,***
néhány kedves szóval tőletek búcsúzok,
Igaz, jó testvérként szeretjük mi egymást,
Éltünk jóban-rosszban, mégis volt megoldás.
A boldog gyermekévek csodás szép emlékek,
Bár rohan az idő, mégis köztünk élnek.
A testvéri szeretet, mely összeköt ma minket,
Fonja át és védje egész életünket!

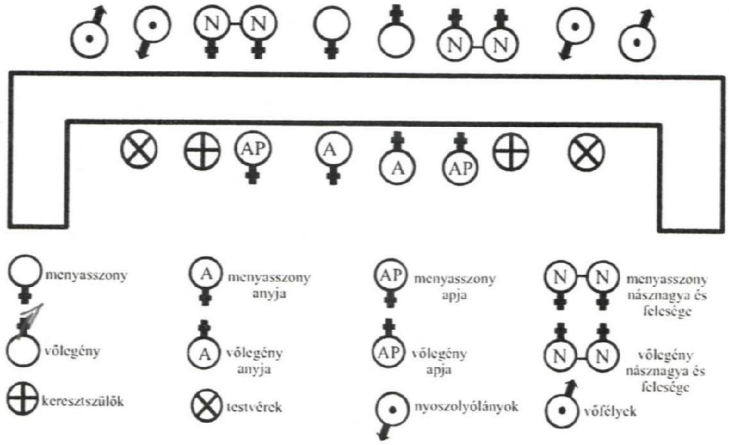
*Szeretett **nagymamám**,*
magamhoz szorítom azt a dolgos kezet,
Amely életedben sokat serénykedett.
Te voltál unokád igazi dajkája,
Mindenkor megbecsült kedves nagymamája.

Most házunk kedves népét tisztelettel kérem,
Hogy ünnepi utunkon minket elkísérjen.
Zenének és muzsikának messze szálljon hangja,
Tudják meg, hogy lakodalom van a mi falunkban! (Büssü)

„Uraim, az asztal meg vagyon terítve...”

Lakodalmi ételköszöntő vőfélyrigmusok Somogyból

A mai esküvők szertartásrendjéből többnyire már hiányoznak az érzelmes vőlegény- és menyasszony-búcsúztató vőfélyversek, vagy csupán igen lerövidült és átalakított változatukban fordulnak elő. Tovább élnek azonban - még a városi lakodalmakban is - a vacsora egyes fogásait beköszöntő hagyományos rigmusok, hiszen a lakodalom étrendje is őrzi az évszázados szokásokat. A gyakran 2-3 óra hosszat tartó vacsorát egy népi szertartásmester, az első vőfély vezeti be, az ő irányításával hozzák be az egyes fogásokat. A vacsora felszolgálásakor mondott vőfélyversek meglehetősen egységesek, Somogyban 3-4 változatuk él, érdekes módon kevés jel mutat a "modernizálódásra", úgy látszik, a nehézkes, régies rigmusok egyfajta sajátos hangulatot teremtenek, és ezt a vendégek kedvezően fogadják.

Lakodalmi vacsora ülésrendje Somogyudvarhelyen

A lakodalmi ételbeköszöntőket ma már nem énekelik, többségükhöz régebben sem kapcsolódott dallam. Különlegesnek számít ebből a szempontból a hagyományos nemespátrói lakodalom, ahol mindegyik ételt egy szép népdallal vezetnek be, ám itt -értelemszerűen - a vőfélyrigmusok hiányoznak. A nemespátrói lakodalom részletes leírását, az eljegyzési vendégség és a lakodalmi vacsora idején énekelt dalokat megismerhetjük Seemayer Vilmos tanulmányából, amely az Ethnográfia 1936. évi számában jelent meg, a Magyar Népzene Tára Lakodalom című kötetében pedig szakszerű dallamlejegyzéssel tanulmányozhatók (415., 416., 418-422.sz.).

A vacsora előtti köszöntő

A lakodalmi vacsora kezdetén az első vőfély asztalhoz ülteti a vendégeket: tréfás rigmusaival érdeklődést kelt a vacsora iránt, arra törekszik, hogy jó hangulatot teremtsen. A "beültetéskor" mondott vőfélyverseknek Somogyban is több típusa ismeretes, leggyakrabban az „Alföldi vőfélykönyvből” származó (a „Harmadik peroráció” 10-11. versszaka) nyolcsoros rigmust használják, ám ezt sokszor kiegészítik pár sorral, illetve összevegyítik más köszöntők részleteivel:

Uraim, az asztal meg vagyon terítve,
Kés, tányér, villával, kanállal készítve,
Jönnek az ételek is most mindjárt sorjába,
Ez a sok legénység nem áll itt hiába.
Nehogy a leves az asztalon elhűljön,
Fölmelegítése dologba kerüljön,
Tessék mindnyájonknak helyre telepedni
Úgyis a muzsikás most kezd melegedni.

A változatok egyik csoportjában az asztalhoz hívó verset különféle megszólító illetve búcsúzó formulával bővítik. Például Somogyudvarhelyen:

Dicsérettel telve legyen e hajlék,
Legyünk csendességbe, hogy beszédem halljék! Szomorúság, bánat, most tőlünk távozzék,
Aki nem tud semmit, az tőlem tanuljék!
Uraim, az asztal meg vagyon terítve ...

Kisbárapátiban és másutt is még a következő befejező sorokat mondják:

Urak, asszonyok, foglaljanak helyet!
Terítve az asztal már, ki-ki leülhet...

Gyakori a következő személyes jellegű záróformula:

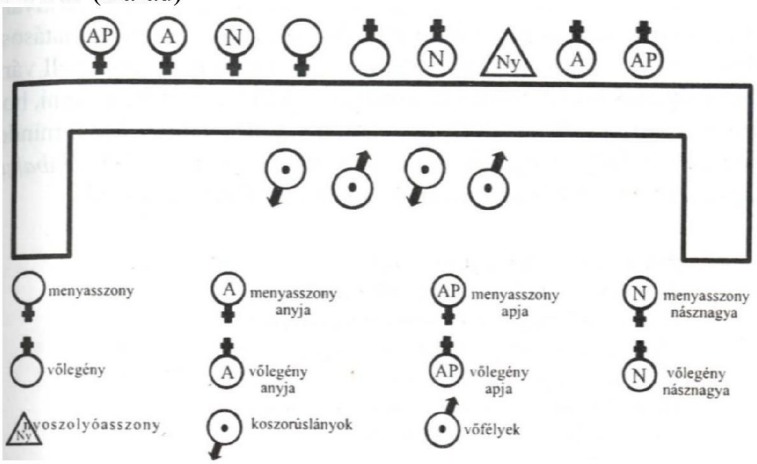
Én mindent, ami tőlem telik, elkövetek,
Jó étvággyal egyenek kelmetek!

Amíg a násznép várakozik a vacsorára, a vőfély tréfás rigmusokat mond, felsorolja, hogy milyen ételek lesznek: a vendégek jókat derülnek az ilyenféle fogásokon, mint pl. *bagolynyerítés, borjúköhögés, nyárson sült bolha stb.* A "különleges" lakodalmi ételek emlegetése szinte már a népi csalimesék világát idézi föl. Bár ezek a versek is megvannak az Alföldi vőfélykönyvben, de itt már számos eltérő részletet, átköltött, rövidített és kiegészített változatot is találhatunk, a tréfás "ételek" kifundálásában a somogyiak nagy találékonyságot bizonyítanak. Lássunk most néhány példát az említett "kedvcsináló" vacsoraköszöntőből:

1. *Köszöntök én minden itt lévő vendéget,*
Fiatalt, öreget, férfit és asszonynépet.
Istentől kapjanak minden segítséget,
Uraim, hölgyeim foglaljanak helyet!
A vacsora következik, csak még kicsit meleg,
Odakint a szakácsok sürögnek-forognak,
A boroskancsóból is nagyokat kortyolnak.
Az első tál étel patkánynyerítés,
Utána következik a kemencenyögés,
Csirketurbékolás, vadgalambköhögés,
Végre következik a spékelt kocsizörgés.
Egy öreg sündisznó lesz majd bepácolva,
Bolha pedig nyársra húzva.
Kirántott hús helyett egy tarisznya fóka,
Háromszáz esztendős megveszett vén róka.
Káposztás hús is lesz, kása szalonnával ,
Kifőtt kakas combja rizskásával .
Ez a magyarok híres eledele,
Remélem mindenki meg lesz elégedve vele. (Látrány)

2. *Tisztelt násznép, máma pompás és fáintos vacsora lészen:*
Bolondgomba leves tyúkszem csipetkével
, *Patkánysült leöntve mosogatólével,*
Bolhatüdő szépen barnára pirítva,
Szurokkal megrakott finom palacsinta,
Kapca szétmetélve, dohánnyal behintve,
Tetőnek a zsindelye barnára megsütve,
Agárnak a farka lószőr salátával,
Kirántott nagy kavics gyerekkocsonyával,
Berúgott kocsisnak a vöröses orra
Apácamellekkel lesz szervírozva,

Bakasarkantyú valódi halenyvvel,
Szagos sajtpapíros lócitrom levével,
Megtoldva nyúzott szúnyogpecsenyével.
Jó étvágyat kívánok! (Karád)

A lakodalmi vacsora ülésrendje Büssüben

3. *Uraim, az asztal meg vagyon terítve,*
Kiskanál és villa el vagyon készítve.
Az első tál étel lesz bagolynyerítés,
Utána érkezik a kemencébe nyögés,
A csirkeordítás meg borjúköhögés,
Végére érkezik az üres kocsizörgés.
Egy öreg sündisznó lészen bepácolva,
Egy beteges prücsök meg nyársra húzva.
Sült pecsenye helyett egy nagy fejsze foka,
Háromszáz esztendős kerekeknek agya.
Rotyog a sok fazék, piros a pecsenye,
Most kerül a nyársra egy félöles kecsege.
Lesz csikónyerítés apró salátával,
Rántott kocsizörgés párolt káposztával.
Vékony cinögeszó túrós derelyével,
Macskanyivákolás cukrozott gyömbérrel.
Már most nem tréfálok, megyek a konyhába,
Azért készülődjék ki-ki a munkára,
Kapaszkodjék bele az ő kanalába!
És majd megjelenek mindeneknek láttán,
Ha előbb nem, majd Szent György napjára. (Zimány)

A lakodalmi vacsorát a vendégek sokszor már nehezen tudják kivárni, hiszen senki sem megy lagziba jól lakottan, ezért különösen hatásosak azok a vőfélyversek, amelyek szerint, a vacsorára még sokat kell várni, mert még csak ezután vágják le a marhát, el kellene menni fát vágni, hogy legyen tűzrevaló stb. A vőfély nyugtatja a násznépet, hogy ő már mindent elintézett: *adtam már foglalót tizenhét öl fára*, és legkésőbb *Habakukk napjára* mindennel készen lesznek, *addig egyék meg a semmit!*

4. *Érdemes uraim, egész gyülekezet,*
Akik renddel szépen helyre telepedtek,
Tessék csak maguknak csöndességben lenni,
Mert az ételekről fogok mostan szólni!
Mivel ma én vagyok a szakács,
Mesterségem értem jobban mint egy takács.
Sokféle étkek nemsokára jönnek,
Vendégeim ott kint egyre másra főznek.

Hogy ne kelljen várni óráról órára,
Adtam már foglalót tizenhét öl fára.
Ámde most, uraim, napszámost kell fogadni,
Mert a fát fel kell vágatni,
Hogy idejében megfőjön az étel,
És hogy senki meg ne haljon éhen.
Hogy a tehénhús megfőjön idején,
Itt vár taglójával a mészáros legény.
Azt mondta, hogy mindenki készítse a gyomrát,
Mert ő holnap levágja a marhát.
Kilenc legény itt kint reszeli a tormát,
Mindenkinek igen tekeri az orrát.
A malomba is elment egy jó béres szolga,
A tésztának való lisztet majd meghozza.
Magam pedig megyek kábosztát gyalulni,
Mert itt az idő megsavanyítani.
Feleségem a piharcra ment tikot vásárolni
a holnapi napra.
Most még egy van hátra, bor kell az ételhez,
Elküldtem már érte két kocsit messzire.
Lesz itt minden elég, amíg hozom a többit,
Addig egyék meg a semmit! (Juta)

5. *Kedves vendégsereg, kik szépen helyre telepedtek,*
figyeljenek reám!
A sok ételek nemsokára jönnek,
Szakácsim ott kinn egyre-másra főznek,
De hogy ne kelljen várni óráról órára,
Foglalót adtam már tizenkét öl fára.
No, de uraim, a fát föl is kell metélni,
Magam pedig megyek napszámosokat keresni.
Ott kinn a konyhában zaklat a szakácsné,
Ha még sokat várunk, mind megpuhul a lé.
Kegyelmeskedjenek helyre telepedni,
Ételből, italból, ami lesz, részt venni.
Én, hogy jó levessel vessék meg az ágyat,
Kívánok mindenkinek jó étvágyat! (Segesd)

Szennában a násznagy mondta a vacsorát bevezető tréfás rigmusokat:

6. *Tiszteletre méltó egész gyülekezet,*
Ki ilyen szép rendbe helyre telepedett!
Tessék kelmeteknek csendességbe lenni,
Mer az ételöktől akarok beszéni.
Mer én vagyok máma a legelső szakács,
Mesterségöm értöm, jobban, mint egy takács!
Mer most az ételök nemsokára jönnek,
Legénnyeim a konyhába egyre-másra főznek.
Hogy ne kölljön várni óráról órára,
Adtam má foglalót tizenhét öl fára.
Most pedig napszámost köllene fogadni,
Mert a fát, uraim, föl is köll metélni.
Azért hát idejénn megfőjjön az étel,
Hogy itt nálunk senki mög ne haljon éhenn!
Itt áll taglójával a mészáros legén,

Azt mondja ő, ki-ki készítse a gyomrát:
Mer ő holnap délre levágja a marhát!
Kilenc legén reszelli a tormát,
Az majd mindönkinek tüzelli az orrát.
Szögedre is küldtem paprikáér kettőt,
Elvittek magukkal két nagy sütőteknőt.
Mer sok paprika köll holnap a levesbe,
Hogy ne lögyön hiba az ételbe!
Malomba is elmönt egy jó béres szolga,
A tésztának való lisztöt maj möghozza!
Magam pedig mögyök káposztát gyalulni,
Ideje lössz most már besavanyittani.
Feleségöm elmönt a piacra,
Tyukot vásárol a holnapi napra.
Még csak egy van hátra: bor kell az ételhöz,
Elküdtem már érte
Két kocsit Eszékre!
Lesz itt minden elég, maj hozom a többit,
Addig hát, uraim, egyék mög a sömmit! Ámmen!
(Fekete László: Szenna c. könyvéből, az eredeti hangjelölés meghagyásával)

Somogyudvarhelyen az előbbiekben bemutatott tréfás beköszöntőnek a rövidebb változatait használják, itt az első vőfély kevesebb vicces ételféleséget ígér a vendégeknek:

7. *Szerencsés jó estét adjon az Úristen,*
Azt gondoltam, hogy senki sincsen itt benn.
Ha tudtam volna, hogy van itt benn valaki,
Mindjárt főzettem volna valamit.
Nosza, majd mindjárt megfőn a hátulsó kerék,
Ha behozom ide, azt mondják, hogy derék!
Egy jó hírt mondok, mi történt az udvaron,
Nagy beteg szúnyogot heten vertünk agyon.
Lesz is jó leves, igazi vacsora,
Reggel a csülökből valódi kocsonya.
Holnap majd ebédre, hisz mindenki kívánja,
A szúnyog úrfiból jó hájaspogácsa.

8. *Szerencsés jó estét adjon az Úristen!*
Azt gondoltam, hogy senki sincsen itt benn.
Ha tudtam volna, hogy van itt benn valaki,
Mindjárt behoztam volna valamit.
Na, de majd mindjárt megfő a hátulsó kerék,
Ha behozom, azt mondják, hogy derék!
Na, de azért mégse jöttem én hiába,
Mert híres gazasszonyok érkeznek Perzsiából.
Azok hozzák a finom ételeket Szittyából.
Elsőnek érkezik: bagolynyerítés, csirkeordítás, borgyuköhögés,
Utána érkezik egy ires kocsizörgés,
Azon egy beteg sündisznó lesz bepácóva,
Egy nagy beteg szúnyog nyársra húzva.
Sült, pecsenye helyett nagyfejsze foka,
Százesztendős keréknek az agya.
No, de most nem tréfálok, kimegyek a konyhába,
Elrakom az ételeket sorjába.
De majd mindjárt visszajövök én nemsokára,

Ha előbb nem, Habakukk napjára.
(Somogyudvarhely)

Ötven-hatvan évvel ezelőtt a násznép még nagy türelemmel hallgatta a hosszú, nehézkesen gördülő köszöntőket is, jobban értették a mitológiai és bibliai példázatokat. Egy valamire való vőfélynek nem okozott gondot a többszáz soros vőfélyszöveg megtanulása és előadása. Persze mindegyik településen akadt egy-két kiemelkedő tehetségű vőfély, aki "munkájával" elismerést szerzett magának, jó előadó volt, gyakran még a rigmusfaragáshoz is értett, ha kellett, a köszöntőket a helyi körülményekhez igazította. Amelyik lakodalomban az egész vőfélykönyv anyagát előadták, ott előfordult, hogy a feladatot az első és a második vőfély egymás között megosztotta. A lakodalmi vacsora talán legrészletesebb beköszöntőjét Együd Árpád Igalban rögzítette Szijártó Pál adatközlőtől, egykori vőfélytől (lásd: Somogyi népköltés 254-261). Ebben a köszöntőben lényegében az Alföldi vőfélykönyv egyik szövegvariációját ismerhetjük föl. Néhány érdekes részletére azért kell rámutatnunk, mert itt még szerepelnek azok a bibliai és históriai példázatok, amelyeket a népi használat már kirostált, a mai köszöntőkből már hiányoznak.

Ezek közé a motívumok közé tartozik pl. a vőfély bemutatkozása: *Áron menyegzőjéből küldöttem tinéktek.* Jellegzetes az is, miként teremti meg tréfás nagyotmondással a tekintélyét: *Mert én fia vagyok híres Attilának... Most is harmada enyém országának stb.* A mai vőfélyek és lakodalmi vendégek már aligha értik meg az ilyenféle kitételeket, leginkább ezeket a részeket hagyják ki, hiszen ma az a cél, hogy rövid legyen a vőfély szövege.Ebből a teljesebb igali köszöntőből derül ki igazából, hogy a "különleges" lakodalmi ételeket a násznép számára tulajdonképpen a *Perzsiából* és *Szittyából* érkező vőfélyek, követek hozzák tevekaravánnal:

Vőfélyek érkeznek híres Perzsiából,
Követek, küldöttek hozzátok Szittyából.
Utánam érkeznek megterhelt tevéim,
Most előkerülnek pompás étkeim:
Az első tál étel lesz bagolynyerítés,
Utána jön a kemencenyögés...

Az eddigiekben ismertetett vőfélyversek eredetijét, változatát az Alföldi vőfélykönyv valamelyik ponyvakiadásában találhatjuk meg, Viszonylag kevesebb olyan rigmus használatos Somogyban, amely a század elején megjelentetett "Zala-Somogyi Vőfélykönyvből" származna. Ilyennek tekinthető azonban a Somogyszentpálon gyűjtött vacsoraköszöntő,melyet kihagyásokkal rövidítettek le:

9. *Halljunk szót, uraim!*
Urak, asszonyok, foglaljanak helyet,
Terítve az asztal mindenki leülhet.
Odakinn a konyhán zaklat a szakácsné,
Ha még soká várunk, elpuhul a lé!
Legyenek szívesek helyet foglalni,
Ételből-italból részt venni!
Én, hogy a levessel vessék meg az ágyat,
Szívemből kívánok igen jó étvágyat!

Ritkábban az is előfordul, hogy a régi, hagyományos vőfélyvers helyett teljesen újat írnak, ám ilyenkor is utánozzák a szokásos formákat. Erre leginkább akkor van példa, ha egy helyi népi együttes, egy néptánccsoport színpadra állítja a lakodalmi szokásokat, vagy közönség előtt eljátssza a lakodalmat. Aztán az így módosított rigmusok már életre kelnek, átveszik őket, felhasználják valóságos mai lagzikban is. A következő szenyéri ételbeköszöntő voltaképpen a vacsora kezdetén (tárgyszerűen, nem tréfálkozva) elmondja, hogy a vendégek milyen ételekre számíthatnak), ilyen esetekben természetesen az egyes fogásokat már nem jelentik be külön rigmusokkal.

10. *Mivel a vacsora sokáig tartana,*
Elmondom én magam, mi lesz feltálalva:
Gőzölgő, finom, sárga színű leves,

Mely halálra vált szegény tyúkok leve.
Ezután jön a paradicsommártás nagy darab húsokkal,
s következik a váltás:
Finom omlós túrós rétes lesz itt ma minálunk
a harmadik fogás.
Negyediknek hozzák a savanyú vadast,
A násznagy uraknak pedig az elárvult kakast.
Lesz itt még borjúcomb, s tiktest pirítva,
Disznókaraj sülve, s marhahús fasirba.
Szorgoskodik közben a jó csaposlegény,
Az italt bőven hordja, ürüljön az edény.
Nem szűkölködik itt tésztában sem senki,
Minden gazdaasszony egy-egy tállal hoz ki.
Hogy a lakomának méltó vége legyen,
És az új házaspár sokáig élhessen,
Jó ízű torta is kerül az asztalra,
Sok szerencsét kíván, aki azt behozza.(Szenyér)

A leves beköszöntése

Az első tál étel hagyományosan tyúkhúsleves hosszú tésztával ("tojásos tésztával", "metélt leves"), felszolgálása szertartásosan történt. A vőfély állt elöl, kezében a tállal, mögötte sorakoztak a segítői, a vőfélyek vagy a fiatalabb szakácsnők. A legtöbb rigmus ezt a helyzetet emlegeti: *étellel terhelve van mind a két kezem, hátam mögött vagy húsz legény (szakácsnő) vagyon, azok kezét is süti a tál nagyon stb.* Szokás volt ilyenkor is megtréfálni a vendégeket: régen a vőfély a leves "első behozatalakor" nem levessel teli tálat tartott a kezében, hanem egy rosszabb cseréptálat, s pl. Szennában a következőket mondta:

Uraim, az első tál ételt behoztam,
De hogy el ne ejtsem, mindig imádkoztam!

Ezután elejtette a cseréptálat, mely darabokra törött. Igalban a vőfély földhöz vágta a tálat, a cserepekből a vendégek eltettek maguknak emlékbe egy-egy darabot.

Az első tál étel behozásakor a régebbi lakodalmakban a vőfély a köszöntőjében hálaadásra is felszólította a vendégsereget, ezeket a vallásos jellegű sorokat a mai lakodalmakon rendszerint elhagyják. Pl.: *Mielőtt hozzányúlnánk a kanálhoz, emeljük szívünket mindnyájan az Úrhoz!* A régi vőfélyversekből legszívósabban tovább élnek a tréfás sorok, van olyan végletesen lerövidített levesbeköszöntő, amely csupán ebből áll, ilyen a következő példa Toponárról:

Meghoztam a levest, olyan forró, mint a tűz,
Aki utánam jön, az már egy sem szűz!

A következőkben a Somogyban szokásos levesköszöntőkből a gyakoribb típusokat mutatom be, először azokat, amelyek valamilyen részletükben az Alföldi vőfélykönyvben is megtalálhatók:

1. *Halljunk szót, uraim!*
Ismét megérkeztem, de nem üresen jöttem,
Étellel terhelve vagyon mind két kezem.
De mielőtt hozzányulnék a kanálhoz,
Előbb buzgó szívvel hálát adjunk az urnak.
De hogy mostan itten hosszan ne papoljak,
Forró táltól sebeket ne kapjak,
Kezemből vegyék ezt a forró tálat,
Melyet az ujjaim már tovább nem állnak!
Még a hátam mögött vagy húsz legény vagyon,

Annak is a kezét süti igen nagyon.
Ne tántorodjék hát előttem senki,
Mert a nyakát leforrázom neki!
Itt tehát a leves, melyet adott jó hús,
Azért a szíve senkinek ne legyen bús.
Nosza, muzsikások, szóljon hát a víg dus,
Ezzel dicsértessék az Úr Jézus Krisztus!
Éljen! (Igal)

Vőfélykötény, csaposkötény Törökkoppányból

2. *Érdemes vendégek, nem üresen jöttem,*
Mind a két kezem étellel van tele.
Mielőtt a kanálhoz nyúlnának,
Adjanak hálát az egek urának!
Olyan forró ez a leves mint a tűz,
Akik utánam állnak, már egy sem szűz!
Itt a leves, később hozunk húst,
E házban senki ne legyen ma bús!
Húzz rá, cigány egy pezsdítő rigmust!
(Törökkoppány)

3. *Itt a forró leves, az étkek alapja,*
Vigyázzon szájára, aki ezt bekapja!
Jó ételnek látszik, nem lehet rossz fajta,
Lássunk tehát hozzá, és fogjunk ki rajta!
(Törökkoppány)

4. *Tisztelt vendégsereg, nem üresen jöttem,*
Étellel terhelve mind a két kezem.
Hogy én itt hosszan ne dumáljak,
És a forró táltól sebet ne kapjak,
Vegyék hát el tőlem ezt a forró tálat,
Melyet kezeim tovább már nem állnak!
Ne tántorogjon előttem hát senki,
Mert a nyakát én leforrázom neki.
Ezen első tálban jó húslevest hoztam,
Tudom, érte nem hiába fáradoztam.
Aki ebből eszik, az étvágya megjön,
Kinek nincsen kanala, kérjen mástól kölcsön!
Uraim, az asztalnál adjanak egy kis tért,
Vendégek számára, hol a leves befér!
Nosza, muzsikusok, szóljon, most a virtus!

Ezzel dicsértessék az Úr Jézus Krisztus! Vivát!
(Büssü, a harmincas-negyvenes évek hagyományos lakodalmán használt vőfélyvers)

A levesköszöntők másik típusa az étel ízére hívja föl a figyelmet, azzal dicsekszik, hogy milyen "fűszerszámokkal" ízesítették:

Ezt a finom levest jól be is sózattam,
Bors, sáfrány, gyömbérrel jól be is szórattam.

Más köszöntők a benne főtt húsokat (kakas, tyúk vagy marha) sorolják föl:

Annyi a tyúk ebbe, se szeri se száma,
Belefőtt zúzája, veséje, májája.

A vőfély a leves behozásakor rendszerint megdicséri az "ügyes szakásznékat", közli, hogy már összebarátkozott velük, és finom ételeket fognak felszolgálni.

5. *Itt az első tál étel, behoztam*
Hogy el ne ejtsem, azon imádkoztam.
A gazdaasszonyokkal összebarátkoztam,
Ezt a finom levest jól be is sózattam.
Bors, sáfrány, gyömbérrel jól be is szórattam.
Vegyék el hát tőlem ezt a forró tálat,
Melyet a kezem már tovább nem állhat!
Kívánok mindenkinek jó étvágyat! (Gölle)

6. *Halljunk szót, uraim!*
Íme, itt az első tál, amit most behoztam,
Hogy el ne dobjam, egész úton ezen imádkoztam.
A gazdaasszonyokkal összebarátkoztam,
Ezt a finom levest jól meg is sózattam.
Borssal, paprikával én meg is szórattam.
Porcelántálakban e leves forró, mint a tűz,
Aki utánam jön, az már egy sem szűz.
Vegyék már el tőlem gyorsan ezt a tálat,
Melyet a kezem már tovább ki nem állhat!
Kívánok mindenkinek nagyon jó étvágyat!
(Büssü, levesköszöntő egy mai lakodalomban)

7. *Itt van a leves, immáron behoztam,*
A főszakácsnéval összebarátkoztam.
Jól megborsoztattam, magsáfrányoztattam.
Annyi a tyúk ebbe, se szeri, se száma,
Belefőtt zúzája, veséje, májája.
Kukorékolnak a kakasok ott kinn a konyhában,
Marcsa szakácsnő nagykéssel rájuk ijesztett máma.
Azért ne sajnáljuk most a kakasokat,
Aki keveset szed, az is egyen sokat!
De előbb istennek hálánkat kell adni,
Azután úgy lehet a tálba belenyúlni.
Kívánom, hogy az egész sereg felálljon,
Ez étel felett buzgón imádkozzon!

Ima: *Nagykegyelmű atyám, ki bírsz mindenekkel,*
Mennyei és földi minden seregekkel,

Mi élni akarunk az eledelekkel,
Hogy gyarló testünket tápláljuk ezekkel.
Szenteld meg hát, kérünk, az eledeleket,
Hogy tápláljuk ezzel erőtlen testünket.
Tehessük ezután kötelességünket,
Dicsérhessünk téged, istenünket! (Zimány)

A főtt hús tálalásakor mondott ételköszöntők

A tyúkhúslevesbe főtt aprólékokat második fogásként régen tormával, torma- vagy paradicsommártással kínálták. A vőfélyversek gyakran megszemélyesítve emlegetik az étel tárgyát (itt a levágott kakast, tyúkot), a vőfély mintegy elmeséli megfogásuk és elkészítésük módját:

Levesköszöntő dal Nemespátrón

1. G*yenge tyúkhúst hoztam tormával,*
Jól meg van kopasztva,
Tegnap még a kertben a homokot kaparta,
De a szakácsnék jól megkopozták,
Minden kis darabját a levesbe rakták.
Ízletes, jó a hús, kóstolja mindenki,
Ki a lábát, ki a nyakát vegye ki! (Somogyudvarhely)

2. *Gyenge csirkehúst hoztam én mártással,*
Szegény még veszekedett tegnap a kakassal,
Addig kergetőztek odakint a kertben,
Míg a gazdaasszony odaosont szépen.
Megszólítja őket szépen és csendesen:
Hallja-e, kappan úr, jöjjön velem kérem!
Vesse le a tollát a tyúkanyóval együtt,
Mindkettőjüknek a húsát megesszük.
Nem volt mit hát tenni, szegény szerelmesek,
Jó ízt adtak nekünk, a forró levesnek.

Erőt, egészséget, mindenki jó étvággyal egyen,
Ha én is kappan lennék, így tennének velem!
(Somogyudvarhely)

A pirított tyúk behozatalakor

A lakodalmi húslevesnek azért van olyan jó íze, mert egész tyúkok főnek benne. Ezeket aztán a levesből kivették, tepsiben megpirították, majd tormával, paradicsommártással tálalták fel. A vőfély azzal kérkedik, hogy ez az étel az ő érdeme, maga készítette el:

1. *Megmondom, hogyan jutottam hozzája:*
Szaladgált a kakas a jérce nyomába,
Én meg fogtam magam, futottam utána.
Mindkettőt megfogtam,
A lábukat össze is kötöttem,
őket szépen leforráztam,
És tepszibe gyömöszöltem.
Szép piros barnára sült meg ott a bőrük,
Lett királynak való pecsenye belőlük. (Attala)

Mártásra

1. *Behozták a paradicsommártást,*
Amitől a népek csússzák-másszák egymást.
De nem ám azok a vén kecskék,
Hanem a fiatal szüzecskék. (Somogyudvarhely)

2. *Ezért a mártásért sokat fáradoztam,*
Nagy Magyarországot széltében bejártam.
Ezt a keveset is a Maros völgyében találtam,
Szerencsémnek tartom, hogy ráakadtam.
Itt hát a mártás jó főtt hússal,
Egyék hát uraim, jó étvággyal!
Kínálják egymást egy pohár borral,
Ehhez is tartozik a cigány egy dússal! (Somogyszentpál)

A pörkölt és a rizs tálalásakor

A régi lakodalmakban a tehetősebb családok marhát vagy borjút vágtak (l. Seemayer: A régi lakodalom Nemespátrón, Ethnográfia 1936: 72-91), tehát a vacsora egyik fő étele volt a borjúpörkölt, a "paprikás hús". Ez manapság is nélkülözhetetlen lakodalmi fogás, néha újabban őz- vagy szarvaspörkölt helyettesíti: a nyersanyagot ma könnyen be lehet szerezni. A pörkölt feltálalásakor a vőfély egy nagyon ősi motívumot emleget, persze anélkül, hogy a maiak tudnák, hogy mit is jelent ez. A bikával való viaskodás képe ugyanis a sámánizmus idejéből származik, itt a Dunántúlon a garabonciás hiedelemköre őrizte meg. A vőfély dicsekvése tehát a magyarság egykori ősvallásával hozható kapcsolatba:

Ezért az eledelért nagy próbát tettem,
Egy szilaj bikával hét nap verekedtem...

A somogyi garabonciásmondákban gyakori motívum, hogy a pásztorgyerek (aki foggal született), "amikor elérkezik az üdeje" fehér bikává változik át, és megverekszik a reá támadó fekete bikával. Rendszerint le is győzi, s ettől a próbatételtől válik aztán garabonciássá. A vőfély is ilyen kivételes, természetfeletti képességű személynek tünteti föl magát: a vendégek hálásak lehetnek neki, hiszen nagy próbát állt ki "ezen eledelért."

1. *Halljunk szót, uraim!*
Tisztelt vendégsereg, most pörköltet hoztam,
Melyért a konyhán sokat hadakoztam.
Ezen eledelért nagy próbát is tettem,
Egy szilaj bikával hét nap verekedtem.
Kicsin múlt, hogy fogam ott nem felejtettem!
De sebaj, csakhogy legyőzhettem,
Ezt a finom ételt abból készíttettem.
A magyar paprikásnak a világon nincs párja,
De reá a víz mínálunk nem járja.
Benn van ebben minden, ami ízét adja,
Aki ebből eszik, az ujját is megnyalja.
No, de nem dicsérem, dicsérje ő magát,
Hentesünk belevágta a disznó hátulját,
A menyasszony keresse ki a farkát! (Büssü)

A borjúhúst manapság ritkán tálalják tormával, a jelenleg használatos köretek a somogyi falvakban legföljebb negyven-ötven éve terjedtek el. A tormát dicsérő rigmusok az Alföldi vőfélykönyvből származnak, erre utal az is, hogy a *Maros völgyéből,* vagy egyenesen a *Marostőből* hozták. Az említett vőfélykönyv sajátos fordulata a magyar és a német ételek, étkezési szokások szembeállítása és a *cucilisták* gúnyos említése is, ez a versszak sem somogyi eredetű, az idézett forrásban például a következő sorok találhatók:

Ez osztán az étel, magyaroknak való,
Göthös németeknek a torkán akadó.
Jó medicina ez - ugye, öcsém, Pista?
Aki ebből eszik - nem lesz cucilista!

A borjúpörkölt behozatalakor sem hagyja ki a vőfély a tréfálkozás lehetőségét, legtöbbször a felszolgált marha, borjú korának emlegetésével "csinál kedvet" fogyasztásához: *fiatal borjúhús: csak harminc tavasszal járt ki az anyjával stb.:*

2. *Halljunk szót, uraim!*
Gyönge borjúhús, mit hozok tormával,
Csak harminc tavasszal járt az anyjával.
Gyöngesége miatt szénát nem ehette,
Szegény gyönge állat csak a korpát nyelte.
Ezért a tormáért jó sokat fáradtam,
Magyarországnak jó részét bejártam,
Ezt a keveset is a Marostőbe ástam,
Szerencsémnek tartom, reá találtam.
Ez aztán az étel, magyarnak való,
Németnek torkán akadó.
Jó medicina, ugye öcsém, Pista?
Ki ebből eszik, nem lesz cucilista! (Igal)

3. *Fiatal borgyuhús, mit hozok tormással,*
Csak harminc tavasszal járt ki az anyjával.
Gyöngesége miatt szénát nem ehette,
Szegény gyönge állat csak a korpát nyelte.
Ezért a tormásért is sokat fáradtam,
Nagy Magyarországot széltében bejártam,
Ezt a keveset is a Maros völgyében találtam,
Szerencsének tartom, hogy reá akadtam.
Itt tehát a tormás gyönge borjúhússal,

Egyék hát, uraim, jó ápitussal!
Kínálják egymást ki-ki borral,
Ehhöz is tartozik a cigány egy dússal! (Buzsák)

4. *Halljunk szót, uraim!*
Ismét megérkeztem, nem jártam hiába,
Oly jó étkeket hoztam valójába,
Mely első eminus az étkek sorába.
Ezen eledelért nagy próbát tettem,
Egy szilaj bikával két nap verekedtem.
Kicsinybe múlt, fogam, hogy ott nem feledtem,
De oda se neki, csakhogy legyőzhettem!
Tessék hát, uraim, vegyék el kezemből,
Jó nagy darabokat metéljenek ebből!
Bort is igyék ám rá, aki eszik ebből,
Mert ha nem iszik rá, nagy foga nő ettől.
Éljen! (Igal)

5. *Fiatal marha ez, alig harmincéves,*
Kinek a húsára vágyik a sok éhes.
Addig ette az abrakot,
Míg a fűbe harapott.
Egyék hát, uraim, jó ápitussal,
Ehhez is tartozik a cigány egy tussal! (Juta)

A kakas- és tyúkpörkölt kínálásakor a vőfélyrigmusok lehetőséget adtak a pajzánabb célzásokra. A vacsora előrehaladtával, az italfogyasztás eredményeképpen is emelkedett a hangulat, a vőfély egyre több szexuális jellegű megjegyzést tesz a vőlegényre és a menyasszonyra, mintegy felkészíti őket a házasság testi dolgaira. A viccelődés célpontja gyakran a násznagy, ő például Zimányban olyan "násznagytortát" kap, amely a tyúk nyakából és zúzájából összeállítva a férfi nemiszervet mutatja. Szokás ilyesmivel a koszorúslányokat is kínálni. Leggyakrabban persze a menyasszonyt illetik pajzán célzásokkal, ilyen a már idézett büssüi pörköltkináló utolsó két sora is:

Hentesünk belevágta a disznó hátulját,
A menyasszony keresse ki a farkát!

A rizs és a pörkölt *(kása, rizskása)* feltálalásakor Somogyban még a következő vőfélyversek használatosak:

6. *E tálban párolog a jó illatos kása,*
Amelyről azt mondják, az isten áldása.
Ne várjanak ugyan a sok kínálásra,
Ím hol a tál, nyúljanak utána!

Itt hozom a kakast vörös tarajával,
Ez sem cicerél már többet a szomszéd tyúkjával!
Ez a kakas csínyt csinált menyasszonyunk lába közé.
Vőlegényünk azt ígéri,
Hogy a kakast elintézi! (Látrány)

7. *Behoztam a kakast egész taréjával,*
Jó puhára főzött apró rizskásával.
Nem gondolt a gazdánk a maga tyúkjával,
Fogyasszák jó ízűen isten áldásával!
A szakácsnénk erősen esküszik,
Hogy mialatt a szép nap alatt sütközik,

Jobb ízű eledelt ennél még nem kóstolt,
Bár hetven évet keresztülgázolt. (Somogyszentpál)

8. *Ez a magyarok híres eledele,*
Öt tartalmas tál van belőle tele!
Irigy ránk az ecsenyi sváb férfi,
Mert a készítését soha meg nem érti.
Sárga irigységét vidáman nevetjük,
Ezen pörköltet vígan meg is esszük!
Jó étvágyat! (Kisbárapáti)

A kásapénz szedése

A szakácsnők, főzőasszonyok színjátékszerű alakítására a kása (régen hajdina-, újabban rizskása) felszolgálása után került sor. Nem az ilyenkor összegyűjtött aprópénz volt a fontos, hanem az, hogy a vendégek jól érezzék magukat: az asszonyok mókázása tehát a lakodalmi vacsora változatosságát, a vendégek szórakoztatását szolgálta.

A szakácsnőre egy nagy lepedőt terítenek, bekötik a kezét, mert a kásafőzéskor megégette. Az első vőfély vezeti be a vendégek elé, a szakácsnő még sántít is, remegő kezében egy nagy fakanalat tart: amelyik vendég meg akarja tapogatni, vagy keveset szán a gyógyítására, annak a fakanállal nagyot üt a kezére. Néhol a szakácsnőt *kódisnak* öltöztetik fel, a kásapénz kérő rigmusokat énekelik, igy például Nemespátróban is. Seemayer Vilmos a pátrói lakodalomról írott monográfiájában (i. h.) közli a kásapénzszedő rigmus teljes szövegét és dallamát. A dallam az ismert koldusénekkel azonos, bár manapság már egyre kevesebben tudják végigénekelni. A szöveg első 14 sora ma is használatos (különféle variációkban), ehhez azonban régen még egy terjedelmes mitologizáló részt is csatoltak (ebből mutatóba csupán néhány sort idézek):

1. *Érdemes uraim, szomorú hír vagyon,*
A szakácsasszonyunk keze sebes nagyon.
Mikor a konyhában a kását keverte,
A tűz a jobb kezét szörnyen megégette.
A kásá fazéknak kipukkant oldala,
Mivel a szakácsné igen közel vala,
Oly vakütés érte, még pediglen vágás,
Mint a liszteszsákon egy korc egérrágás.
Most azért uraim, hát erszényt nyissanak,
Petákot, porturát számára adjanak,
Hogy Pestről, Budáról flastromot hozzanak,
Hogy mérges sebei begyógyuljanak!
Segéljék, uraim, ki-ki mivel tudja,
Az erszényét senki el ne is tagadja!

Szörnyű nagy romlásra készül Pannónia,
Kinek, mint tengernek, megáradt a habja.
Sok búnak, bánatnak környülvette árja,
Mert a vitézeknek esett ott hijja.
Olvassuk ama nagy Ótestámentumban:
Kevés nép maradott sokszor sidóságba.
Az Isten ládáját egyszer el is nyerték,
Hoppnis és Finiást amikor megölték... (Nemespátró)

A kásapénz szedésének rigmusai nagyobbrészt az Alföldi vőfélykönyvből terjedtek el, maguk a vőfélyek alakítottak, változtattak rajta, sokszor helyi szólásokat illesztettek bele. Érdekes a kért pénznemek megnevezése, ez szinte két évszázad emlékét őrzi: *petákot, porturát, kisbankót, nagybankót* kérnek patikára.

2. *Kedves vendégsereg! Szomorú hír vagyon,*

Szegény szakácsnénk keze fáj nagyon.
Míg nekünk a kását kevergette,
A jobb kezét a tűz szörnyen megégette.
Még ennél is nagyobb baj, sántít a lába,
A kása kifröccsent mind a tíz ujjára.
Kis bankót, nagy bankót tányérra rakjanak,
Neki orvosságra pénzt adjanak,
Hogy csúnya sebei minél előbb begyógyuljanak! (Berzence)

A következő buzsáki vőfélyvers előbb beköszönti a feltálalt kását, majd amikor már elfogyasztották, akkor kerül sor a kásapénz szedésére. Érdekes, hogy a magukat *tótnak* nevező (voltaképpen délszláv, horvát eredetű) buzsákiak is ezt a tótcsúfoló rigmust használták a lakodalmaikban:

3. *Halljunk szót, uraim!*
Hozzák már a kását,
Melynek széles földön nem találni mását,
Mert ha a szakácsné megégeti ügyes kis kacsóját,
Majdan összeszedi szenvedése díját.
Az isten éltesse sokáig a tótót,
Ne kelljen magyarnak cipelni a drótot.
Kása a tótoknak kedves eledele,
Azt hiszem, meg lesznek vele elégedve!

Halljunk szót, uraim!
Vígságunk búsítja egy szomorú eset,
A sürgés-forgásban egy kis baj is esett:
Ahogy a szakácsné a kását keverte,
Ráfröccsent egy kevés a keze fejére.
Sírdogál szegényke, bánat nézni rája,
Jó volna elmenni a patikába.
De a gyógyszerhez, bizony urak, pénz kell,
Azért ezt a kérést közlöm kelmetekkel:
Adjon hát mindenki, mennyit elbír zsebe,
Hogy gyógyuljon meg a szakácsné keze.
Aztán táncolhatunk derűre-borúra,
Míg a csizmánkról a talp le nem szakadna. (Buzsák)

4. *Nagy szerencsétlenség történt ma e házban,*
Szegény szakácsnénknak ott künn a konyhában
Oda van a keze szörnyű fájdalmában,
Nem tudja mit tegyen iszonyú kínjában.
Hogy a kása forrott, kiloccsant reája,
Mégpedig szegénynek a jobbik karjára.
Jámbornak mai nap nem lévén több bére,
Segedelmet kérnek a beteg részére,
Hogy bánatos embert orvosért küldhessek,
Különben csonka lesz, mint számos egyebek,
Soha se szeretnék meg a magyar legények. (Zimány)

A mai lakodalmakban nem ritkán férfi tölti be a főszakács tisztét, ehhez is alkalmazkodnak a vőfélyversek. Ha egy városi étteremben, üzemi konyha étkezdéjében rendezik a vacsorát, akkor is megtartják a hagyományos kásapénzszedést. Erre jó példa a Gölle, Büssü, Kisgyalán községek lagzijaiban szokásos új típusú versezet:

5. *Jaj, jaj, kedves vendégsereg, a konyhában baj történt, Tibi, a szakácsunk, leforrázta a kezét.*

Amíg kendteknek a finom levest merte,
Forró zsírral a jobb kezét csúnyán megégette.
A többi ételeket nem tudjuk most hozni,
Előbb a kezét meg kell gyógyítani.
Reform, Áfa, bruttósítás, drága lett a gyógyítás!
Csörgő forint kell most nekünk, abból lesz az orvosság!
Aki nekünk csak fillért ad, az csúnyán megjárja,
Fakanalas ütésektől megkékül az ujja.
Dollárt, márkát schillinget is szívesen fogadunk,
Tibi gyógyulására szakácstáncot járunk! (Büssü)

Lakodalmi főzőasszonyok Berzencén

A pecsenye, a sült hús beköszöntése

A sülthöz mondott ételkínáló rigmusok háromféle húsról szólnak: sertéspecsenyéről, kakas- és tyúkhúsról, valamint "gyenge borjúsültről". A pecsenyéhez sült káposztát vagy savanyúságot kínáltak, s a vendégeket biztatták a borivásra: *"Bort is igyék ám rá, aki eszik ebből, / Mert aki nem iszik, nagy foga nő ettől!"*

A lakodalmi vacsora vége felé a vőfélyrigmusokban egyre több pajzán célzás fogalmazódik meg a vőlegény és a menyasszony nemsokára bekövetkező együtthálására. A pecsenyét a legerősebb ételnek tekintették, akik esznek belőle, sokáig élnek, egészségesek lesznek, feltámad szexuális erejük *("ettől a menyasszony keze a vőlegény zsebében mozog") stb.* Az Alföldi vőfélykönyvből származik a következő "elmés" rigmus, melyet a somogyi köszöntők is átvettek:

1. *Pecsenyét is hoztam, nem is csak egyfélét,*
   Azért köszörülje jól meg ki-ki kését,
   Hogy el ne csorbítsa a tányérja szélét!
   Húzza meg kend, komám, rekedt hegedűjét!
   Nincs párja étkek közt a jó pecsenyének,
   Mert ez vidámságot okoz az elmének.
   ősatyáink miért voltak olyan vének?
   Azért mert borral meg pecsenyével éltek.
   De ha idehoztam, leteszem kezemből,
   Jó nagy darabokat metéljenek ebből! (Buzsák)

A következő pecsenyeköszöntő eleje és befejező része ugyancsak az Alföldi vőfélykönyvből származik, a rigmusok összevegyítése azonban már a somogyi vőfélyek saját, alkotó tevékenységét mutatja, azt, hogy mindig alkalmazkodtak a lakodalom helyi, sajátos körülményeihez:

2. *Itt hozok sülteket, számtalan sokfélét,*
Ezért köszörülje ki-ki jól meg kését,
Hogy el ne csorbítsa a tányérja szélét!
Inkább a pecsenye vegye el a késük élét!
Gyenge borjúsültet is hozok káposztával,
Csak harminc tavasszal járt ki az anyjával.
Gyengesége miatt a szénát nem ehette,
Szegény gyönge állat csak a tüjit nyelte.
Jobb íze van neki, mint a krumplipipicének,
ősapáink miért voltak olyan vének?
Azért, mert jó borral s pecsenyével éltek.
Tessék hát uraim, vegyék el kezemből,
Jó nagy darabokat metéljenek ebből!
Bort is igyék ám rá, aki eszik ebből,
Mert ha bort nem iszik, nagy foga nő ettől! (Törökkoppány)

A kakas és a jérce történetét, s azt a dicső cselekedetet, hogy a vőfély személyesen fogta meg őket, és készítette el a vendégek számára pecsenyének, ezt meséli el a következő ételköszöntő. A Karádon gyűjtött ételköszöntő jó példa a vőfélyrigmusok szabad keveredésére is:

3. *Pecsenyét is hoztam, mégpedig kétfélét:*
Behoztam a kakast és vele a jércét.
Hogyan jutottam hozzá, elbeszélem szépen,
Csak hallgassanak rám figyelemmel, kérem!
Szaladgált a kakas a jérce nyomába,
Én meg fogtam magam, és futottam utána.
Mind a kettőt megcsíptem szerencsésen,
És őket egy tepszibe belegyömöszöltem.
Szép pirosbarnára sült meg ott a bőrük,
Lett is királynak való pecsenye belőlük.
Bort is igyék ám rá, aki eszik ebből,
Mert aki nem iszik, nagy foga nő ettől! (Karád)

Pajzán célzásra van kihegyezve a somogyjádi lakodalomban elhangzott pecsenyeköszöntő is: a siska disznó farkát a vőlegény "kedves nejének" átengedi. A lakodalmi vacsorán ezt az ételt legtöbbször valóban fel is tálalták, - a menyasszony pirulásán a vendégek nagyokat kacagtak.

4. *Halljunk szót, uraim!*
Harminchárom szép lány, ki a céklát az üvegbe tette, Mikor ez a disznó utolsót röffentette.
Fiatal kis állat, siska volt a füle,
Kinek jó foga van, nem fullad meg tüle.
A kanász kutyája addig terelte,
Míg vacsoránk ékét meg nem tette.
Megmaradt a farka egész szép hosszával,
Amit a szakácsok most szépen feltálalának.
Vőlegény urunk már súrolja a markát,
Kedves nejének engedi a farkát!
Ki ebből eszik, forduljon javára,
Ne pedig a szakácsnőkhöz a konyhába.
Éljen! (Somogyjád)

Karádon a vicces, pajzán vőfélyrigmusokat, a pár soros "beszólásokat" a helyiek "hülyeségeknek" nevezik. A felkért első vőfély előzetesen megbeszéli a lakodalmat tartó gazdával, hogy ilyenekre igényt tartanak-e. Itt a pecsenye elfogyasztása után mondja a vőfély a következőket:

5. *Az imént hoztam egy fogás ételt, ebből többet nem hozok,*
Mert ettől a menyasszony keze a vőlegény zsebében mozog.
Koszorúslányaink vágyakozva nézik,
Mert ezt az anyjuk megtiltotta nékik.
A nyoszolyóasszonyok mosolyognak magukba,
Hisz nekik már sok ilyen megfordult a markukba. (Karád)

Végezetül egy újabb, a mai lakodalmi ételekhez, a vegyes pecsenyéstál felszolgálásához alkalmazott köszöntőt mutatok be a büssüiek lakodalmából:

6. *Halljunk szót, uraim!*
Most hozunk sülteket, számtalan sokfélét,
Ezért köszörülje ki-ki jól meg kését,
Hogy ki ne csorbítsa a tányérja szélét.
Főtt csirke, rántott hús, fasírozott és natúr,
E tál tartalma az étkek sorában nagy úr!
Aki ezt nem hiszi, és nem eszik belőle,
Zeneszóval visszük ki a régi temetőbe! (Büssü)

A káposzta behozatalakor

A somogyi lakodalmakban csak ritkán szerepel töltött káposzta, tulajdonképpen csak egyféle köszöntőt ismernek, ez is az Alföldi vőfélykönyvre vezethető vissza. Erről még a szöveg is árulkodik, hiszen a töltött káposzta tájnyelvi neve, a *szárma* elsősorban a Dél-Alföldön honos, Somogyban ez ismeretlen szó. Ebben a köszöntőben is nemzeti büszkeséggel emlegetik a *paradicsomkertből* származó szép fejes káposztát, mely *nemes magyar hazánk, országunk címere.* A következőkben bemutatott jutai gyűjtésű vers az alföldinek rövidített, kihagyásos változata:

1. *Paradicsomkertből éppen most érkeztem,*
Mely gyönyörű gyümölcséből ettem.
Mivel hogy ottan soká kertészkedtem,
Szép fejes káposztát bőven termesztettem.
Nagy Magyarországnak nagy részét bejártam,
De ily káposztafélét keveset találtam.
Szárma és káposzta az étkek vezére,
Nemes magyar hazánk, országunk címere.
De én nem dicsérem, dicsérje meg magát,
Mert belevágtam egy félholdas szalonnát.
Tizenkét disznónak elejét, hátulját,
Keresse meg benn ki fülit, ki farkát!
Mivel pedig hogy most a káposzta itt vagyon,
Ki-ki az evéshez buzgón hozzáfogjon! (Juta)

A Buzsákról származó rigmus ettől csak a befejezésében különbözik, az ételt beköszöntő vőfély ebben ismét a disznófarokkal példálózik, utalva a menyasszony és a vőlegény nemsokára bekövetkező együtthálására:

Káposzta, káposzta, benne van a farka,
Kit a menyasszony billeget hajnalba!

2. *Paradicsonykertből éppen most érkeztem,*
Mely gyönyörű kertnek gyümölcséből ettem.
Mivel hogy én ottan sokat kertészkedtem,
Szép fejes káposztát sokat termesztettem.
Nagy Magyarországot széltében bejártam,
De ilyen káposztát sehol sem találtam!
De annyit mondhatok, amerre csak jártam,
Káposztát dicsérték, fülemmel hallottam.
De én nem dicsérem, dicsérje meg magát,
Mert belevágattam két oldal szalonnát,
Tizenkét disznónak elejét, hátulját,
Keresse meg benne, ki fülét, ki farkát!
De mikor a konyhából kiindultam,
A gazdaasszony utánam kátozta:
Káposzta, káposzta, benne van a farka,
Kit a menyasszony billeget hajnalba! (Buzsák)

A rövid, négysoros zimányi ételköszöntő ismét a magyar – német étkezési szokásokat állítja szembe: a nyilvánvalóan csípős ételtől a magyar, ha beteg, felépül, míg *a német sógor jobb létre szenderül.*

3. *Jó nagy tállal hoztam a húsos káposztát,*
Ez tudom meghozza mindenki étvágyát,
Ettől a beteg is, ha magyar, felépül,
Míg a német sógor jobb létre szenderül. (Zimány)

A rétes beköszöntése

A rétes feltálalásának ideje változó, sokfelé a leves és a főtt hús után már behozzák, máshol a húsételek után, a sütemények előtt szolgálják föl. Mivel a rétesfogyasztás hazánkban is táji különbségeket mutat, az országos vőfélykönyvek szövegei (pl. az alföldié) nem mindig illeszkednek a helyi hagyományokhoz. A már többször idézett kiadásban ez szerepel például:

Feltálalom végre a béleseket,
Mazsolaszőlővel telt édességeket...
Oly édes ez kérem, valamint a vont méz...

Ezeket a más vidékeken érthető kifejezéseket a somogyi vőfélyek a rigmusaikból kihagyták, vagy közérthetőbb, szemléletesebb helyi fordulatokkal helyettesítették. Ám még ma is használatban van a következő nehézkes, nem éppen a mai rétesekhez illő alföldi köszöntőforma:

Itt a finom lisztből jóféle sütemény,
Nincs ebben sem ánizs,sem mustár, sem kömény,
Cukorral vegyítve nem is olyan kemény,
Aki ilyet eszik, nem bántja a köszvény.

Lehetséges, hogy ez a bevezetés az egykori száraz, cukros süteményekre vonatkozott, hiszen a következő sor ezt mondja:

Feltálalom végre a ***réteseket,***
Túróval, dióval ijesztett béleseket...

A *végre* szó korabeli jelentése: végül, utoljára. Az *ánizsra, mustárra, köményre* való hivatkozásra más magyarázatot nemigen találunk, mint a rímkényszert: az egykori verselőnek ez a "szellemesség" jutott az eszébe. Az alföldi vőfélyköszöntők egy terjedelmesebb változatában a réteshez is történelmi példát emlegetnek, ugyanis:

Régi időből van ennek eredete,
Deczebálnak volt ez kedves eledele,
Menyegzője napján túróslepényt eve,
Úgy jól lakott, hogy megszakadt bele..

Az ókori *Deczebál* királyból aztán Somogyban *Dece Pál* lesz, mintha egy falubeliről szólna a történet! A vidékünkön honos rétesköszöntők már a mai étkezési szokásokhoz igazodtak, nyelvükben, formájukban is egyszerűsödtek:

1. *Okos ember volt, ki ezt kitalálta,*
   Ki a túrós rétest először csinálta.
   Finom az illata, zamatos az íze,
   Ha ránéz az ember, megörül a szíve.
   Szűzek, szép virágok, ne beszélgessetek,
   Ha ebből nem esztek, férjhez sose mentek!
   Egyben tihozzátok is szólok, legények,
   Ha ebből nem esztek, nem kaptok feleséget! (Somogyudvarhely)

2. *Finom fehér lisztből készült a rétes,*
   Túró, mák, cukor is van benn, attól ilyen édes.
   Olyan édes ez, mint a menyasszony csókja,
   A vőlegény is mondta, hisz ezt csak ő tudja.
   No, de hogy a titkot mi is megtudjuk,
   A sokféle rétesből jó étvággyal fogyasszunk!
   Ebbéli mondókámat tovább már nem nyújtom,
   Hisz, amit most tálalunk, már nyújtották az asszonyok. (Büssü)

3. *Halljunk szót, uraim!*
   Itt a finom rétes, kibélelve mákkal,
   Láttam a konyhába három üres zsákkal.
   Van túrós, mákos, káposztás,
   Kinek milyen tetszik: szabad a választás!
   Éljen! (Somogyjád)

4. *Többféle rétest is hoztam az asztalra,*
   De a káposztásnak, azt hiszem, nincs párja.
   Ebből is, abból is egyenek, uraim,
   Meg nem fogják bánni, jeles asszonyaim! (Buzsák)

5. *Itt a finom rétes kibélelve mákkal,*
   Láttam a konyhában három üres zsákkal.
   De van még túrós, darás, káposztás,
   Tessék, uraim, szabad a választás! (Juta)

6. *Érdemes vendégek, túrós rétest hoztam,*
   Miért a konyhába sokat várakoztam.
   Éppen most lett a tepsiből kiszedve,
   Alig vagyok áhító szagától élve!
   Dece Pálnak volt legkedvesebb eledele,
   Jó étvággyal fogyasszák, kelmetek! (Törökkoppány)

7. *Itt a rétes, kerekes,*
   Öreganyám, ne kergess! (Törökkoppány)

A sütemény és a torta beköszöntése

A húszas-harmincas évekig nem volt divat a lakodalmi vacsorán a maihoz hasonló mennyiségben és változatosságban süteményeket és tortákat feltálalni. Kenyértésztából, kemencében sütött pereceket *(likaskalácsot, fonott kalácsot, kukorést* stb.) és kuglófokat szolgáltak fel, ezeknek már a vacsora előtt is szerepük volt (pl. osztogatták a lakodalmi menetet néző falusiaknak). Legfeljebb cukros, "szalugárés" süteményeket hoztak be, tortát csak a menyasszony kapott. A süteményhez mondott vőfélyrigmus az Alföldi vőfélykönyvből terjedt el, sokszor ugyanazt mondták a réteshez is, máskor pedig külön vers nélkül tették az asztalokra a süteményt. A tortához mondott köszöntők nem régiek, ezeket a mai vőfények faragták rímekbe:

1. *Finom fehér lisztből készült a sütemény,*
Cukorral vegyítve nem is olyan kemény.
Mazsolaszőlővel van telis-teli hintve,
Sok más jó dolgot is tettek ám még bele.
Olyan édes a tésztája, mint a csurgatott méz,
Menten megkívánja az ember ha ránéz.
A lányok se tudnak betelleni véle.
A férfi ember is igen szereti,
Tessék csak kérem lássanak csak neki! (Torvaj)

2. *Íme, itt a tálban a sok édes sütemény,*
Azt mondják róla, nem is olyan kemény.
Abban az országban, ahol én lakom,
Ilyen terem a fán, én ezt onnan hozom.
Cukor is, méz is van belekeverve,
Nos, kedves vendégek, fogyasszunk belőle! (Látrány)

3. *Itt a finom torta, rajta a sok írás,*
Jövő ilyenkorra halljék a gyereksírás!
Adjon az úristen olyan kis magzatot,
Ki a két kezével kiveri az ablakot! (Juta)

4. *Halljunk szót, uraim!*
Most egy nagy tortával jöttem megrakodva,
Olyan nehéz volt, hogy az úton majdnem eldobtam.
Könnyebbé tette ez a csodás látvány,
És hogy én hozhatom be az óriás tortát.
Nincsen ebben sem mustár, sem paprika, sem kömény,
Aki ilyennel él, nem bántja a köszvény.
Ezt a csodás mestermunkát a menyasszonynak ajánlják,
Hisz éjt nappallá téve csinálták a kollégák.
Üzenik, hogy szív küldi szívnek szívesen,
És az ifjú pár nagyon soká boldogságban éljen! (Büssü)

„Igyunk Noé apánk emlékére máma!”

Borköszöntő vőfélyversek

Az első húsos étel felszolgálása után behozzák a bort, melyet az első vőfély az ételekhez hasonlóan felköszönt. Somogyban a bordicsérő vőfélyverseknek több típusa ismeretes, mindegyik sok-sok változatban fordul elő. Természetesen ezek a rigmusok is bibliai példából indulnak ki, hiszen Noé szerepe a bor feltalálásában köztudomású, a rá való hivatkozás a mulató bordalokban is gyakori. A szennai lakodalomból származik a következő vers:

1. *Mikor Noé apánk Isten parancsára*
   A vízözön előtt futott a bárkába,
   Minden állatfajtából, növényből egyet vitt,
   Hogy ne nélkülözzön a víz után semmit.
   Ám a legbölcsebben mégis csak azt tette,
   Hogy a szőlőtőkét el nem felejtette.
   Neki köszönhetjük, hogy a bort ismerjük,
   Amelyből erőnket, kedvünket szerezzük.
   Rajta tehát, urak, töltsünk a pohárba,
   Igyunk Noé apánk emlékére máma!
   Hogy szőlőt termesztett, legyen érte hála,
   Neki köszönhető szívünk vidámsága. Ámen. (Szenna)

Az előbbi vőfélyvers néhány szó eltéréssel, vagy egy-két sor elhagyásával él még Szennán kívül Toponár, Torvaj, Somogyjád, Berzence és más községek lakodalmában. Némelyik lagziban ezt a köszöntőt még a következő "szellemes" biztatással egészítik ki:

Igyanak, uraim, ezen édes borból,
Mert két óra múlva savanyúbbra fordul. Egészségükre!

Ugyanenek a köszöntőnek egy rövidebb változatát leltük fel Látrányban és Segesden, erről már feltételezhető, hogy egykor talán énekelték is:

2. *Noé apánk bölcsen tette,*
   Hogy a szőlőtőkét megmentette.
   Kedvünk hát most mitől volna,
   Ha a nedve meg nem volna!
   Igyunk tehát gondra, búra,
   Mert hátha vízözön lesz újra!
   E pohárt az ő nevére,
   Noé apánk emlékére.
   Egészségünkre! (Látrány, Segesd)

A bort felszolgáló vőfélynek a vendégek előtt "több becsülete van, mint kétszáz barátnak", ezzel kérkedik a Buzsákon gyűjtött lakodalmi rigmus:

3. *Tudom, hogy örülnek, akik engem látnak,*
Több becsületem van, mint kétszáz barátnak.
Hisz nem csoda, mikor én hozok mindent be,
Én nézem, még van-e a pintesüvegbe.
Ha nincs, majd hozok, a pince közel van,
Van még kilenc icce tízakós hordóval.
Ne panaszkodjon senki, azt akarom,
Az egyik lábam már kint van az udvaron.
Íme, jó bort hoztam az üvegbe,
Noé apánknak is ettől jött meg a kedve.
Örömében táncolt, ugrált, mint a kecske.
Mi se legyünk elkeseredve,
Igyunk, most töltöttem jó bort az üvegbe! (Buzsák)

A bor kínálása jó alkalmat ad a vőfélynek arra, hogy saját szerepének fontosságát a násznép előtt hangsúlyozza, sőt még néhány tanító, moralizáló megjegyzést is belesző mondandójába:

Borból a fehérnép keveset fogyasszon,
Mert nincs rútabb látvány, mint a részeg asszony!
Egyszer láttam egyet, de meg is utáltam,
Még ha rágondolok, borsózik a hátam!

A bibliai példázatokból kiinduló borköszöntők második csoportja Szent Dávidra hivatkozik: *Isten a bort szívvidámításra adta, / Mint Szent Dávid zsoltárjában mondotta...* A Szent Dávidot emlegető vőfélyversekből három változatot közlök:

4. *Szívünk vidámítására isten a bort adta,*
Amint zsoltárában Szent Dávid mondotta.
Azért a jó gazdánk a hordóját kifúrta,
Tele kancsó borát ide fölhozatta.
Azért jó uraim, a borból igyanak,
A lakodalomban vígan mulassanak.
Köszöntsék a kancsót, el ne aludjanak,
A vőfényeknek kis borocskát adjanak. Ámen. (Szenna)

5. *Isten a bort szívvidámításra adta,*
Mint Szent Dávid zsoltárjában mondotta.
Ezért jó gazdánk hordóját kifúrta,
Tele üveg bort ide fölhozta,
Hogy vendégei igyanak,
És nehogy elaludjanak.
De egy kis itókát a csaposnak is hagyjanak,
Így aztán majd én is jobban forgatom magamat,
Ha a bor áztatja száraz torkomat,
Mintha bolhák csípnék az oldalamat.(Törökkoppány*)*

6. *Isten a bort szívvidámításra adta,*
Szent Dávid zsoltárában megírta.
Jó gazda hordaját kifűratta,
Tele kancsót borral idehozatta.
Uraim, ebből a borból mind igyanak,
Lakodalomban vígan mulassanak!
Borból a fehérnép keveset fogyasszon,
Mert nincs rútabb látvány, mint a részeg asszony!
Egyszer láttam ilyet, de megt is utáltam,
*Még ha rágondolok, borsózik a hátam! (*Attala)

A somogyi lakodalmi borköszöntők sorában találhatunk olyanokat is, melyek már nem közönséges rigmusok, hanem jobb verselő tehetségű szerzők (diákok, kántorok, költők) alkotásai. Egyes részeik már a folklorizálódást mutatják, átmenetet képeznek a bordalok csoportjába. Hasonlókat Vikár Béla is gyűjtött, például ilyen gondolatmenetű a Jutában feljegyzett bordal is:

Tekeres kukurus fának a gyümölcse, ez ám ez,
Görbe késsel megmetszett, ez ám ez,
Tölfából van a hordaja,
Vas abrénccsal átszorétva, ez ám ez... (Somogymegye népköltése, Bp. 1905.)

A most következő borköszöntő legszemléletesebb része a bor hatását írja le, az első vőfély elsősorban saját magával példálózik. Bőven találunk benne népi szólásokat: A *nagyapám kántor volt, apám kefekötő* kifejezés arra utal, hogy ezek a foglalkozásúak – a nép szerint – szerették a bort *(iszik, mint a kefekötő; iszik, mint a kántor).* További szemléletes képek: *csapról iszik; megfordul a sírjában, Szent Péter az ajtóban szalutál stb.* Befejezésül a büssüi lakodalomban elmondott rövidebb vőfélyverset közlöm, a kezdősor már a mai humort képviseli: *Nagy Ivó a becsületesa nevem...*

7. *Elhoztam a görbe csajkos fának levét,*
Habár tudom, hogy nem kapáltam tövét.
Nagyapám kántor volt, apám kefekötő,
Így tehát a jó bort csapról itta mind a kettő.
Mert ha az én torkomon egy csepp víz lefolyna,
Nagyapám sírjában rögtön megfordulna.
Az Úristentől most is azt kívánom,
Fulladjak egy hordóba, ott legyen halálom!
Százakós nagy hordó borral legyen tele,
Ha vesztemet érzem, abba ülök bele.
Eltátom a számat, dűl a jó bor belém,
Ha meg kell halnom, lelkem repül az ég felé.
Angyalok visznek mennybe, ahogy dukál,
Szent Péter az ajtóban szalutál.
Azt mondja: Uram, vedd be ezt a te kebledbe,
Mert életében a vizet a csizmáján se szerette.
Szent Péter is azt mondja odafönn az égbe:
Uram, ezt a jó borivót vedd kegyelmedbe!
És most hát, uraim, igyanak belőle,

Meglássák, hogy mindenkinek jó kedve lesz tőle!
(Zimány)

8. *Nagy Ivó az én becsületes nevem,*
A bort én szeretem.
Szent Borbála napján pincében születtem.
Nagyapám kántor volt, apám kefekötő,
A bort csap alul itta mind a kettő.
Ha az én gégémen egy csepp víz lefolyna,
Sírjában mindkettő rögtön megfordulna.
Egészségünkre! (Büssü)

Valószínűleg a bordalok, a mulató diákok énekei közül származik a somogyudvarhelyi lakodalomban feljegyzett igényesebb szövegű vőfélyvers. További kutatást igényel a "görög, lengyel, muszka, tót idejének" emlegetése, talán Tokaj környékén keletkezett, de az is lehet, hogy a *tót* csupán a *bolt* rímeként került bele. A *görbe kés* a szőlőmetszés hagyományos, régi eszköze, ahogyan az *icce* is múlt századi űrmérték.

9. *Adjon isten minden jót,*
De főképpen lelki jót!
Tele legyen minden icce,
Minden pince, minden bolt.
Mint régen, görög, lengyel, muszka, tót,
Idejében hogyan volt.
Ez ám az a girbe-görbe tőkének a leve,
Amit görbe késsel tisztogatnak,
Kapafokkal kopogtatnak.
Bor ennek a neve.
Ez nem egyéb, mint elmebódító,
Erszénytisztító,
Széplány csábító.
És velem is a múltkor mit cselekedtél,
még a sárba is kevertél.
A jóravaló lányokat mind rám csábítottad,
Még a kutyákat is utánam uszítottad.
Na, most felelj!
De nem mersz, mert megijedtél.
Na, most tudod, hogy mi a katona regula?
Egy-kettő, mars le az áristomba! (A kezében lévő pohár bort gyorsan megissza) (Somogyudvarhely)

A Karádon gyűjtött borköszöntő is az előbbi tréfás formulával záródik, tartalma szerint azonban elsősorban sajátos asszonycsúfoló: a komaasszonyok ellopnak otthon egy zsák búzát, s az áráért egy hétig mulatnak a kocsmában. A vendégek jól szórakoznak a történeten, mert ez az általános példázat hasonló helyi eseteket idéz az emlékezetükbe.

10. *Te bor, te szép és jó vagy,*
Becsületed előttem igen nagy.
Mivel hogy szép hegyoldalba teremtél,

Sok jó munka által szépen megnevelődtél.
De tudod-e énvelem a múltkor mit tettél?
Utamat álltad, és jól a földhöz vertél.
Aztán az asszonyok is téged átkoznak mindenbe,
Mert csak te általad esnek ők is szégyenbe.
Mert ha megjárod valamelyiknek a fejét,
Félrerántod annak a fejkötőjét.
Mert mit tesz az asszony, fut a faluba,
Úgy fut, hogy majd elveszik előle az előruha.
Fut-fut, végre mégis betér egy házhoz,
Tudniillik a komaasszonyához.
Komámasszony, mondok egy újságot:
Telimertem otthon búzával egy zsákot.
Nem tudja-e, hogy kell a kocsmába,
Mert már nem merem otthon tartani a kamrába.
Szövetkezzünk, édes komámasszony,
Vigyük el hát ketten,
Kettőnknek elég lesz mulatni a héten!
Úgy tesznek, fogják és elviszik,
A fene tudja, máig is mind a kettő hol iszik!
Ezért hát asszonyok, titeket büntetni nem árt,
Mert nem csak néha-néha,
Hanem sokszor megteszitek a kárt!
Neked, te bor, meg büntetés lesz a fejeden,
Mért nem maradtál meg előbbi helyeden!
Hallottad-e, hogy mi a katonai regula?
Magyarul mondom: egy-kettő, mars az áristomba!
(A kezében lévő pohár bort gyorsan lehajtja) (Karád)

Tömörsége, régies nyelvezete (a 16-17. századi elbeszélő múlt: *vala, termé, szüretelé* stb.) miatt a mai lakodalomban is különleges hangulatot teremt a következő Kisbárapátiban feljegyzett négysoros vers. A befejezésként közölt szennai borköszöntő első három sorában pedig igazán szép áldáskívánság fogalmazódik meg, ez már költői tehetségre mutat.

11. *Jó szőlőtőke vala, aki a bort termé,*
Az is jó ember vala, aki szüretelé,
De még az is jó vala, aki ide küldé,
Igyanak hát! (Kisbárapáti)

12. *A föld virágozzék bátor megmaradást,*
Hajnali szellő fújjon reánk áldást,
Ragyogó napfény mondjon vigasztalást!
Verseimnek végét ezzel bekapcsolom,
Most már mindnyájukat Istennek ajánlom.
Kezemben régóta a szőlőnek leve,
Ezzel dicsértessék az Úr Jézus neve! (Szenna)

„Mi a házasság, a világi párosság...”

Vőfélyversek a házasság értelméről

Amíg a vendégek a vacsorát fogyasztották, az első vőfély alkalmat talált arra, hogy elmondjon néhány bölcsességet a házasságról: ezt régen az ifjú pár oktatásának szánták, másrészt a vendégek szórakoztatását is szolgálta. Az ide tartozó vőfélyversek egyik csoportja a bibliai eredetet fejti ki: a páros életet isteni elrendeléssel, a teremtéssel magyarázza. Nagyon jellemző a következő kitétel: *Maga volt a vőfély az egek királya...,* tehát a vőfély szerepe szinte egyidős a teremtéssel!

1. *Halljunk szót, uraim, szólok igazságot,*
Nem beszélek tréfát, hanem valóságot,
Adjanak hát egy kis szabadságot,
Míg elbeszélem a szent házasságot!
Ádámot az Isten mikor teremtette,
A szent házasságot még akkor szerzette.
Ádámnak egy oldala csontját kivette,
Melyből Éva asszonyt mellé készítette.
Maga volt a vőfély az egek királya,
Mint bizonyítja ezt Mózes szent históriája.
Bőven előadja, bárki is vizsgálja,
Ezt minden értelem bámulva csodálja.
Ez szent rendelése az egek urának,
Tetszett atyánk maradékának,
Mint pátriárkáknak, mind evangélistáknak,
Páratlan életet kevesen tartának.
Bizony boldognak is lehet azt mondani,
Kit az Úr jó társsal szeret megáldani.
Sokféle példát lehetne felsorolni,
Mivel be is lehetne bizonyítani.
Boldog, kinek van hű, jó felesége,
Mert a jó feleség a ház ékessége,
Ezt mindenki elhiggye!
Itt a versem vége! (Juta, Attala)

A következő vőfélyversek is a teremtésből vezetik le a házasságot, de a továbbiakban már elhagyják a bibliai példákat, helyette a rossz és a jó házasságról értekeznek: *Azt a házasságot megverte az isten, / Hol a férj pazarló, kártyás meg iszákos... De ha a nő zsémbes, egész nap kelepel,/ Szegény férj nyugalmát az ördög vitte el...* Természetesen a vőfélybeszéd elmondja a jó házasság szabályait is:

2. *Halljunk szót, uraim!*
Isten az embert is midőn teremtette,
Mindjárt az Évát is melléje helyezte.
Nem jó, ha az ember mindig egyedül van,
Azért kell nekünk élni házasságban.
Csakhogy ahol teljes egyetértés nincsen,
Azt a házasságot megverte az Isten.
Hol a férj pazarló, kártyás meg iszákos,
Szegény feleségét megverte a balsors.
De ha a nő zsémbes, egész nap kelepel,
Szegény férj nyugalmát az ördög vitte el.
Ha egyik sem hajlik szépen, okos szóra,
Az ilyen házasság nem vezethet jóra.
A házi perpatvart csöndben végezzék el,

Nem jó a szomszédba szaladni mindennel!
Az ember legyen szorgalmas és dolgos,
Az asszony szerény, gyors és takarékos.
Ne vesszenek össze minden csekélységen,
Éljenek majd mindig boldogan, békében!
Csak ezt elmondani volt most a szándékom,
Azért beszédemet ím ezzel bezárom! (Buzsák)

3. *Mikor az Isten Ádámot teremtette,*
Mindjárt Évát is melléje helyezte.
Nem jó, ha az ember mindig egyedül van,
Ezért kell hát élni boldog házasságban.
A férj legyen szorgalmas és dolgos,
Az asszony meg gyors és takarékos.
Ne vesszenek össze minden csekélységen,
Éljenek csöndben, boldogan, békességben!
Csak ezt elmondani volt hát a szándékom,
Ezért hát beszédem, íme, most bezárom.
(Somogyudvarhely)

„Mert a házhoz kell ezerféle dolog..."

A házasságról értekező vőfélyversek egy másik típusa azt mondja el, mi mindenféle kell a háztartáshoz. A következő példánk nem a népi vőfélyek alkotása, szövegének eredete a 18. századba vezethető vissza, a diákmelodiáriumok kedvelt darabja volt. A Nagybajomban is huzamosabb ideig élt Pálóczi Horváth Ádám is fölvette gyűjteményébe, közli dallamát is (Énekes poézis. Válogatás Pálóczi Horváth Ádám ötödfélszáz énekeiből. Magyar Helikon 1979. 111-5.) Az ottani címe: *Férfigond, a néhai kis világban;* tulajdonképpen a férj oldaláról veszi számba a házasság nehézségeit, főként pedig a háztartás megteremtésével kapcsolatos kiadásokat. A most következő vőfélyvers a 18. századi vidéki háztartás részletes és szép bemutatása is egyúttal, mivel mára ez tartalmilag elavult, az újabb lakodalmakban már nem mondják el:

1. *Halljunk szót, uraim!*
Mi a házasság? Világi párosság.
Aki csak próbálta vagy pedig vizsgálta,
Íme, erre mindenki azt mondja, ki okos,
Hogy szegény legénynek házasodni bajos.
Aki a maga fejétől ezt mind nem tudja,
De az asszony majd néki tudtára adja,
Hogy mi kell néki, egy szálig elmondja!
A gazdaasszonynak először kell tűzhely,
Mert ha ez nincs, nagyon könnyen hagy el.
Szobára, konyhára legyen elég bútor,
És ilyennemű, ami csak szükséges.
Duzzog, morog aztán őkelme urára,
Hogy a ménkű hozta őtet a nyakára.
Hogy tehát ezt kerüld, és a kedvét keresd,
Mindent végy, hogy a gondját elvesd!
Seprő, ruha, kefe és még bőröstáska,
Mángorló, sótartó, motolla és rokka,
Fali cifra tükör, szobába szék, asztal,
Toll, ágy, láda, karszék jó puha vánkossal.
Tele üveg jóféle ecettel, ínyeivel,
Több jóféle, jószagú kenettel.
Házad előtt, ha lát járni zsidót,

Íme, úgy hajt, úgy tuszkol ki, mint a tatár,
Hogy végy kendőt, gyűszűt,
Ládára lakatot, ilyeműt meg tűt.
Vásárra kell menni, mert kerget az asszony,
Kell kapca, timpli, cipellő,
Selyem vagy más színű keszkenő,
Ez aztán, barátom, az igazi bökkenő!
Sok kis és nagy fazék, bögre, szürke tál,
Hidd meg, barátom, hogy nagyon megrostál!
Pohár, sütőlapát, tökgyalu, pemet,
Igy mindezeket sem termi ám a szemet!
Node, kell ám ezen felül sajtár és tekenő,
Rézlábas, vaslábas, üst és serpenyő,
Levesmerő, fényes réz, vasnyelű kanál,
Sótartó, más eszköz lógjon a konyha falán!
Ja, de a szobának sokkal több kell, mint a konyhának!
Nem is szólottam aranyos képekről,
Ágyterítőkről meg ilyeműkről,
Mert amit elmondtam, ez is elég baj,
Azonban még hátra is maradt egy nagy jaj!
Mondanám is, nem is, igazán átallom,
De utoljára is el nem titkolhatom,
Mi tűrés-tagadás, arra is kell menni,
Hogy az új asszonynak bölcsőt is kell venni!
Ebből áll röviden a házasság, párosság,
Aki csak próbálta, az mind találta.
De azért angyali szüzek örvendjetek,
Kik testi szépségnek köztünk örvendetek,
Galambszelíd legyen szerető szívetek!
Ezen szólásomon ne szomorkodjatok,
Hogy a farsangból kimaradtatok,
Jön a másik is, lesz benne részetek,
Lesz legény, kivel majd megesküdhettek.(Igal)

2. *Mi a házasság, a világi párosság,*
Akik csak próbálták, mind így találták.
Azt mondja sok okos,
Hogy a szegény legénynek bíz az nagyon bajos.
Annak a legénynek ugyan még nem csoda,
Ki mindezt a maga fejétől nem tudja.
De az asszony neki majd tudtára adja,
Hogy a házhoz mi kell, egy szálig elmondja.
Gazdaasszonynak is először kell tűzhely,
Mert ha ez nincs, bizony nagyon könnyen hagy el. *Szobába, konyhába legyen elégséges*
Bútor, és olyan holmi, ami csak szükséges.
Mert ha az asszony ebben lát szükséget,
Nem ülhet az ura senkivel vidám vendégséget.
Dörög-morog aztán őkelme urára,
Hogy a menykő hozta őtet a nyakára!
Tehát, hogy ezt kerüld, és a kedvét keresd,
Mindeneket végy, még a gondolatát is ellesd!
Falra cifra tükör, konyhába szép asztal,
Kell ágy, láda, faszék, jó puha vánkossal.
Tele üveg jóféle ecettel, rózsavízzel,
Vagy más jószagú kenettel.
Házad előtt, ha lát járni zsidót,

Úgy hajt, úgy tuszkol, mint tatár,
Hogy végy kendőt, csipkét, ollót, gyűszűt meg tűt,
Ládára lakatot, más ilyenneműt.
Vásárra is kell menned, mert kerget az asszony,
Kell kapca, stimpli, cipellő és újmódi karton.
Fekete selyem, egy más szélű keszkenő,
Épp ettől érkezik aztán az igazi bökkenő!
Apró és nagy fazék, bögre, szilke és tál,
Hidd meg ezt barátom, hogy nagyon megrostál.
Nyárs, rostély, sütőlapát, tökgyalu és pemét,
És mindezeket sem termi ám a szemét!
És sok lábasedény, valamint lábatlan,
Kis és nagy kanálból lukas és lukatlan,
Rosta, szita, lekvárfőző kanál,
Aztán meg több szakajtó, kosár.
Kell ám ezen felül sajtár és teknő,
Rézlábas, vaslábas, üst és serpenyő,
Levesmerő, fényes és vasnyelű kanál,
És még sok minden lógjon a konyhád falán!
Jaj, hát azután meg a lakószobára
Nagyon sokkal több kell ám, mint a konyhára!
Mert még nem szóltam a szekrényekről,
Aranyos képekről és az ágyterítőkről.
Mert a házhoz kell ám ezerféle dolog,
Mi körül az asszony gondolata forog!
De már belefáradtam ebbe a sok beszédbe,
És ha mind elsorolom, egy hétig se lesz vége.
De amit elmondtam, az is elég jaj,
Azonban hátra is maradt egy nagy baj.
Mondanám is , nem is, igazán átallom,
De hát végtére is el nem titkolhatom:
Mert aztán arra is kell menni,
Hogy a menyecskének bölcsőt is kell venni!
Ebből áll röviden házasság-párosság,
Akik csak próbálták, azt mind így találták. (Karád)

3. *Halljunk szót, uraim, ifjak, tisztes vének,*
Illő becsülettel egy kis csöndet kérek,
Míg elmondom a házasságot egybe,
Méltassanak engem egy kis figyelemre!
A szent házasságot maga Isten szerzé,
Maga Isten adta Évát Ádám mellé.
Mi is a házasság? - Világi párosság!
Aki megpróbálta, mind imígy találta.
Ím, ezt mondta erre maga Kossuth Lajos,
Hogy szegény legénynek, bizony, nagyon bajos.
Vásárra kell menni, mert kerget az asszony,
Kell kapca, új cipő és újmódi karton.
Rózsaszínű vagy másszínű a keszkenő,
Hidd el, vőlegényünk, ez ám a bökkenő!
Apró és nagy fazék, szűrő, bögre meg tál,
Hidd el, vőlegényünk, ez nagyon megrostál!
Nyárs, rostély, tökgyalu, sütőlapát, pemet,
Ím, ezeket sem termi meg ám a szemet!
És sok lábas, edény, valamint lábatlan,
Kisebb nagyobb kanál, likas meg likatlan.

Sodrófa és deszka, kis és nagy meszelő,
Dagasztószék és szép, fényes pléhreszelő,
Honnéd szeded ezt, vőlegényünk, elő?
Ez a gazdasszonynak ám mindnyája kellő.
S mondanám is, nem is, igazán átallom,
De utoljára is el nem titkolhatom,
Mi tűrés-tagadás, arra is kell menni,
Hogy az új asszonynak bölcsőt is kell venni.
Ebből áll röviden házasság-párosság!
Aki csak próbálta, ezt mind így találta.
Hát koszorúslányok, ne szomorkodjatok,
Hogy ezen a farsangon most kimaradtatok.
Lesz még másik, melyben lesz néktek részetek,
Lesz legény, akivel megesküdhettek.(Szenna)
(Volly István: Vőfélykönyv. Misztótfalusi é. n. [1948] 62.)

Nem könnyű a legénynek feleséget találni

A lakodalmi vacsora idején a vőfélyek a vendégeket és az ifjú párt olyan történetekkel is szórakoztatták, melyek tréfásan a vénlegények házassági próbálkozásait, kudarcait mesélik el. A most következő somogyudvarhelyi gyűjtésű vershez valószínűleg eredetileg sem tartozott dallam, viszont az utána következő göllei verset énekelték is.

1. *Igen tisztelt vendégsereg!*
Látjátok, hogy nem vagyok én mai gyerek!
Múltkoriban így szólt apám az anyámhoz:
Ez a gyerek menyecskét hozhatna a házhoz.
Ott voltam a közelben, én is meghallottam,
Ezért háztűznézni mindjárt elindultam.
Fogtam a tarisznyám, a hátamra tettem,
De előbb magamat otthon teleettem.
Bejártam tíz várost, harminchárom falut,
Egyet sem találtam magam mellé valót!
Az egyik csúnya volt, a másik meg szegény,
A harmadikat meg ölelte egy legény.
Negyediket szörnyen megszerettem,
Harminchárom percig a bolondja lettem,
De azt az egyet nem vehettem el ám,
Mert száz évvel vénebb volt, mint az öreganyám!
Így hát, tisztelt násznép, most is legény vagyok,
Reggeltől napestig lányokra gondolok.
Hogyha tudnak egyet, ki hozzám eljönne, Megtartjuk a lagzit jövő esztendőre!
(Somogyudvarhely)

2. *Még 18 éves sem voltam, már házasodni akartam,*
12 lányt megkérettem, de mindannyi hibát talált bennem:
Az elsőnek pici voltam, az volt a baj,
A másiknak szőke voltam, az volt a baj,
A harmadiknak, hogy a szemem kékezett, az volt a baj,
A negyediknek ősz termetem nem tetszett, az volt a baj,
Az ötödiknek, hogy paripán jöttem, az volt a baj,
A hatodiknak, hogy nem Párizsból jöttem, az volt a baj,
A hetediknek, hogy üres a bukszám, az volt a baj,
A nyolcadiknak, hogy a csizmám rongyos, az volt a baj,
A kilencedik a pipafüstöt nem szívelte, az volt a baj,

A tizediknek nagyobb bajusz kellene, az volt a baj,
A tizenegyediket édesanyja nem adja, az volt a baj,
A tizenkettedik nem megy férjhez sohasem, az volt a baj.
Igy hát nékem nem lesz feleségem,
Gyalázattal kell a világot élnem.
Gyalázattal élem világomat,
Katonának beírattam magamat.(Gölle)

A vőlegény elbúcsúztatása a legényélettől

A vacsora végén vagy a menyasszonytánc után néhol szokás volt az "új embert", a vőlegényt elbúcsúztatni korábbi életétől, ezt vidáman, tréfálkozva tették meg. Segesden pl., mielőtt elvonult volna az új pár a menyasszonytáncban összegyűlt pénzt "megolvasni", az első vőfély a következő köszöntőt mondta:

Isten veled legénység,
Reád többé nincs szükség.
Asszonyt hoztál te a házhoz,
Nem lesz jogod többé máshoz.
Míg idáig csavarogtál,
És idegen csókot loptál,
Idegen csók többé nem jár,
Téged leány többé nem vár.
Ezt már többé nem teheted,
Mert ha teszed, jaj lesz neked!
Idehaza lesz a helyed,
Legényélet, isten veled!
Prímás, húzzál neki egy nótát,
Azt a "kidűlt keresztfát",
Mert máma még jó bort ihatsz,
De holnap te is minket siratsz!
Szakadjon el minden húrod,
Mert neki most már ritkán húzod.
Ami nóta még van hátra,
Légy nyugodt, azt az asszony majd elrántja!
Húzd rá, cigány! (Segesd)

„Isten éltesse az új párt sokáig...”

Pohárköszöntők (csókpohár, rozmaringos pohár)

A lakodalmi vacsora alatt a dusolás után, néhol a dusolás keretében pohárköszöntők hangzanak el, elsősorban az ifjú párt éltetik, kívánnak számukra bő gyermekáldást, gazdagságot. Ezt is az első vőfély szervezi: a köszöntőt mondó személy a rozmaringos pohárból iszik, a vőfélynek mindenkivel inni kell. Először az ifjú párnak szóló verses köszöntőkből mutatok be néhányat:

1. *Tisztelt vendégsereg, kérek egy kis csendet,*
   Mert csak így lesz értelme a rövid beszédemnek!
   Most nemcsak a nyelvem, a szívem is beszél,
   És a jó akarat, amely bennem él.
   Szívem kívánságát szép szavakba gyűjtöm,
   És mindnyájunk nevében az új párt köszöntöm.
   ők most lépnek az élet útjára,
   Ragyogjon rájuk a boldogság sugára!
   Szívemből kívánom a fiatal párnak,
   Szerezzen sok örömet egymásnak.
   Legyen az életük hosszú, boldog, áldott,
   Soha meg ne bánják ezt a házasságot!
   Bennem a jó szándék van, a kezem sem remeg,
   Kövesse példámat a szép vendégsereg! (Karád)

2. *A magányos legénynek unalmas az élet,*
   Nincs akivel megossza, hogyha kedve éled,
   Nincs, ki vigasztalja, ha meggyűl a gondja,
   Nincs, ki édes szóval a kedvesének mondja!
   Vénlegényünk tudta eztet,
   Választott is párnak egyet,
   Itt is ül mellette,
   Igyunk az egészségükre! (Törökkoppány)

Az első vőfély mondja a következő tréfás köszöntőt a siójuti lakodalomban:

3. *Majd én áldom ám meg az új házasokat,*
   És az itten lévő hivatalosokat!
   Csak bankót adjanak a számomra sokat,
   Máriás petákot, avagy húszasokat!
   Szaporodjon öreg és apró marhátok,
   A házatokból soha el ne fogyjon a bolhátok!
   Récétek, pulykátok cserfagubát tojjon,
   Arra a szomszédtok kokasa kotoljon!
   Tiktok költsön varjút, a ludatok szarkát,
   A lovatok csikózzon minden idén tarkát!
   Az egér rágja el a macskátok farkát,
   Mér nem áztatjátok a versmondó torkát!
   Húzd rá cigány, az ifjú párért! (Siójut)

A következő, rövidebb köszöntőket bárki mondhatja, ezek nem feltétlenül az első vőfély feladatkörébe tartoznak. A második, harmadik vőfélyek, a jó beszélő tehetségű vendégek szoktak a vacsora vége felé ilyen vidám jókívánságokat elszavalni:

4. *Adjon az Isten az új párnak olyan egy Mariskát,*
   Aki anyja helyett majd megfeji a Riskát!
   Adjon az Isten az új párnak jövő ilyenkorra

olyan egy Miskát,
Aki majd kihúzza az ólból a Siskát! (Törökkoppány)

5. *Poharamat új pár értetek emelem,*
Fűzzön össze titeket az örökös szerelem!
Boldogok legyetek az egész életben,
Örvendjetek ti is sok apró gyerekben!
Nem kívánok sokat, de nem is keveset,
Legalább tizenkét lányt meg nyolc gyereket! (Törökkoppány)

6. *Hallgat-hallgattassék*
Jézus neve dicsértessék!
Násznagy uraim, én is egyet szólnék,
Ha szavammal nem vétenék.
A mi menyasszonyunk ekképpen szólanék:
Adjon isten boldogságot,
Esztendőre komaságot!
Kezemben a szőlő leve,
Dicsértessék Jézus neve! (Juta)

7. *Násznagy uram, nézzen ide,*
Ez a pohár színig tele!
Az én nevem ipszilon,
Ezt fenékig kiiszom
Az új pár egészségére!

8. *Pici víznek pici a folyása,*
Pici halnak pici az úszása,
Én is olyan friss vagyok a borivásra,
Mint a menyasszony a vőlegény csókolására.
Ahányszor a szarka csóválja a farkát,
Annyi bankó üsse a menyasszony markát! (Törökkoppány)

9. *Isten éltesse az ifjú párt sokáig,*
Pénzben járjanak bokáig!
Esztendőre adjon az isten nekik egy olyan kis Pistát,
Aki az édesapjának pisál pálinkát!
Háromra egy olyan kis Mariskát,
Aki az édesanyja helyett kisöpri a szobát.
Ötre pedig olyan kis Miskát,
Aki az ólból kihajtja a siskát. Éljen! (Toponár)

Egyes lakodalmakban a koszorúslányok *(silányok)* is szoktak pohárköszöntőt mondani, ezekből is bemutatok néhányat. Az első koszorúslány mondja a toponári lakodalomban, miközben iszik a rozmaringos pohárból:

10. *Matuzsálem hegyén van egy kis fa,*
Nyáron kivirágzik, éppúgy, mint viola.
Virágzik vígsággal, leszakítják búval,
A mi menyasszonyunk szíve tele bánattal.
Vígság mezején hallatszik a jajszó,
A mi menyasszonyunk idecsal egypár szót.
Jól megbecsüld férjedet, hogy boldogan élhess,
Hogy hitves párodnak örömére lehess.
Húzd rá cigány, isten éltesse az ifjú párt,

Éltesse őket sokáig, míg a hajuk le nem ér majd bokáig! (Toponár)

A következő rövidebb rigmusokat is koszorúslányok szokták mondani:

11. *Vőlegényt, menyasszonyt, kik itt ülnek ketten,*
Éltesse sokáig a kegyes Úristen!
Ezen a földön legyenek szerencsések mindig,
Szeressék hűn egymást, holtig, amint illik. Éljen! (Gölle)

12. *Adjon az Úristen a fiatal párnak jövő ilyenkorra*
olyan kis Miskát,
Aki kihajtja az ólból a siskát!
Adjon az Úr Jézus az ifjú párnak annyi sok magzatot,
Hogy a föld ne győzzön teremni elég gatyamadzagot! (Toponár)

Tréfás és pajzán köszöntőrigmusok a vőlegényre és a menyasszonyra

Szomorú fűzfának lehajlik az ága,
A mi vőlegényünknek tátva áll a szája!

Réztepsibe sül a rántás,
A vőlegény, jaj, de csámpás!

Sárgarépa, petrezselyem
A menyasszony végig selyem!

A menyasszony nagyhordó,
A vőlegény a fűró.
Hogyha ő azt megfúrná,
Piros borát kívánná!

A kakas az udvaron cicerél,
A menyasszony az asztal alatt birizgél! (Zimány)

A mi menyasszonyunk vidáman mosolyog,
De a keze mindig az ülepbe bozorog,
Az első silány is oda veti a szemét,
Hogy az is mikor teheti ilyen helyre a kezét!

Fényes legyen a vadgalamb tolla,
Ékes legyen a menyasszony kontya!
Vastag legyen a vőlegény farka,
Hogy jól megteljen vele a menyasszony marka! (Toponár)

Piros alma levél nélkül,
Vőlegényünk gatya nélkül!

Olyan a vőlegény, mint a macska,
Ha megsimogatja a menyasszony, feláll a farka!

Decis poharamnak rózsás a feneke,
A mi menyasszonyunknak lyukas az eleje! (Karád)

Nyikorog az ajtó sarka,
Föláll a vőlegény farka! (Somogyudvarhely)

Cukorborsó szára, felfutott a fára,
A vőlegény létrán megy fel a hitvesi ágyra!

Három szekér szilva, murva,
Az új asszony ki lesz fűrva! (Büssü)

A násznagyokról és a nyoszolyóasszonyokról szóló köszöntők:

Adjon az Isten a násznagyokra olyan lótást-futást,
Hogy a másvilágon találják meg egymást!

Száraz ágon döglött veréb fütyörész,
Násznagy uram a nyoszolyóasszonynak gügyörész! (Törökkoppány)

A mi nyoszolyóasszonyunk nagyon szép asszony, Csak egy a hibája:
Kopasz a kupája! (Toponár)

Kimentem a kertbe,
Ráültem a tökre,
Násznagyunk a világ legnagyobbik ökre!
(Karád, Toponár)

A mi násznagyunk olyan, mint a cápa,
Ha meglát egy szép menyecskét tátva marad a szája!

A mi násznagyunk olyan, mint a macska,
Meglát egy menyecskét, már feláll a farka! (Toponár)

Téeszúton megy a gebe,
Násznagy urak rakják bele!
Mennél jobban megy a gebe,
Annál jobban rakják bele! (Karád)

Köszöntő a vőfélyekre:

Násznagy urak, fene látta mását,
Ezek a vőfények mindenből megesznek egy mázsát!
De én azért nem hányom szemükre,
Adja isten kedves egészségükre!

Éltemben nagy utat bejártam,
De ilyen tátott szájú vőfényeket nem láttam! (Toponár)

Karádon a két vőfély tréfás élcelődését *küszkölődésnek* nevezik. Az első vőfély csipkelődő rigmusára a második vőfély, ha elég talpraesett volt, vissza tudott vágni:

Szomorú fűzfának lehajlik az ága,
A köszöntővőfénynek tátva áll a szája!

Jó van, pajtás, neked is illik a szó,
Akár a csiratehénnek a nyakravaló.
Az legyen a borivó poharad,
Amit a tehén a farka alatt tartogat! (Karád)

Egyéb „elmésségek, hülyeségek", jókedvű rikkantások

A mi kutyánk tarka, se füle se farka,
Mindig azt ugatja, hogy a legény csalfa!

Egy ember a réten térdig érő vízben kaszálja a füjet,
Mégis mindig megpöködi a kaszaküjet! (Törökkoppány)

De szépek is vagytok, ti udvarhelyi lányok,
Ki a fene farka fő ne ána rátok! (Somogyudvarhely)

Szeretem szívemből a lányt, a menyecskét,
Csakhogy a fiatalt, nem ám a vénecskét,
Ha akad közöttük, aki szívesen lát,
Nyújtsa csókra felém a kis piros száját! (Nemesvid)

A pohárköszöntők sora lassan nótázásba, dusozásba megy át, majd csipkelődő jellegű, pajzán mulató nótákat énekelnek: Somogyban bőven terem az efféle, és egy valamire való lakodalmi zenekar ismeri és szívesen játssza őket.

„A muzsikusoknak nagy baja esett...”

Dusoltatás, zenészköszöntők

A lakodalmi vacsora felénél, de ha sok a vendég, akkor már a leves elfogyasztása után a vőfélyek és a zenészek hozzákezdenek a *dusoláshoz.* A hagyományos somogyi lakodalmakban ez ma is elmaradhatatlan mozzanat, hiszen az ilyenkor összegyűlt pénz a muzsikásoké lesz, kiegészíti járandóságukat. (Ha a lakodalmat tartó gazda el akarja kerülni a néha elég hosszasan elhúzódó "asztalozást", külön összeggel kell a zenészeket ennek elmaradásáért kárpótolni.) A dusoltatás, ha jó a zenekar és az első vőfély, a lakodalmi vacsora legvidámabb része lehet, hiszen ilyenkor kezdődik meg a nótázás.

A dusolás megkezdésekor az első vőfély rövid versben elmondja, hogy a zenészek hangszereinek baja esett, pénzt kell összeadni számukra, hogy megjavíttathassák. Az első vőfély egy tányéron rozmaringgal körülfont poharat *(rozmaringos pohár, koszorús pohár)* visz, a maga számára is van egy pohár, őt a második vőfély kíséri, aki mindig teletölti a poharakat a kezében lévő borospalackból. A prímással együtt sorra veszik a vendégeket, megkérdezik, hogy mi a nótájuk. Először az ifjú párral kezdik, majd a násznagyok következnek, és sorban az összes vendég. A nótát rendelők pénzt dobnak a második vőfélynél lévő tányérba, a prímás és a vőfélyek segítségével eléneklik nótájukat, és megisszák a rozmaringos pohárba töltött bort. Általában olyan népdalokat, nótákat, újabban örökzöld slágerokat rendelnek, melyet mindenki ismer, s így a többi vendég is bekapcsolódik a közös éneklésbe.

A szokásos dalok ismertetésére itt talán nincs is szükség, de az első vőfély bevezető rigmusából a legismertebb változatokat bemutatom. Ezek országosan hasonló tartalmúak, mostanában azonban átírják őket: már ritka a cigányzenekar, *vajdáról* a húszadik század második felében már nem beszélnek, úgy szintén *zsidóról* sem. A mai lakodalmakban a Ján, Látrányban és a Büssüben gyűjtött dusoltató rigmus terjed.

1. *A mi zenészeink nagyon szomorkodnak,*
   Mert a hegedűik alig nyikorognak,
   Húrjaik is már összeakaszkodnak,
   Hogyha a zsidótól jó gyantát nem hoznak.
   Csakhogy nincsen pénzük, hogy vennének gyantát,
   Húrt sem tudnak venni, szegények, azt mondják.
   Hogyhát a nótákat is tovább húzhassák,
   Vessünk a bőgőbe egynéhány karajcárt!
   (Kisbárapáti,Buzsák)

2. *A cigányokra nagy baj érkezett,*
   A vajda hegedűje összetöredezett.
   Szánja-bánja, majd megöli magát,
   Hogy a hóhér vágja le a fekete nyakát!
   Azt mondja, hogy szép nótákat húz örömibe,
   Csak sok pénzt szórjanak a hegedűjébe.
   Egy pengőt is elvesz, ha kettőt nem adnak,
   De még jobban örül, ha ötöt mutatnak.
   Reggelig vígan táncolhatnak,
   Ha számára pénzt bőven adogatnak. (Karád)

3. *Tisztelt uraim és becses asszonyaim!*
   Hallgassák meg e néhány szavaim!
   Úgy látom, most már nem éhes senki,
   Evés helyett mulasson mindenki!
   Mivel én ide felválasztva lettem,
   A muzsikusokat ide bevezettem.
   A prímás engem azzal biztatott,
   Ha sok erszényt nyittatok,
   Megkeresi szaporán a kottát,

És muzsikál nekünk mindenféle nótát.
De sokkal szívesebben nyúl a vonójához,
Ha néhány fillért csapunk a homlokához.
Húzd rá, cigány! (Somogyszentpál)

4. *Szeretett vendégek behoztam a rozmaringos poharat, Emeljük az új párra, kívánjuk boldogságukat.*
Kívánjunk nekik erőt, egészséget, esztendőre gyereket.
A félszemű bőgős, láttam, a tányérra kacsint,
Mindenki nótáját elhúzza menten itt.
Uraim, a tányérra csak fehér pénzt tegyenek,
Mert sírnak otthon a rajkók, éhesek szegények.(Zimány)

5. *Halljunk szót, uraim!*
Tisztelt vendégsereg!
Míg jókedvünk alatt a prímás hegedűjéről a húr leszakadt.
A kontrás elmenne megvenné a boltba,
Ha a farzsebében reá való volna.
A bőgős vonója repedt, mint a tepsi,
A cimbalmos füle a taktusát elveszti.
De hogy a mulatság félbe ne szakadjon,
A banda részére ki-ki adjon, amennyit a jókedve megér! Éljen! (Juta)

6. *A muzsikusoknak nagy baja esett,*
A véletlen szerencse rájuk következett,
A hegedűjük mind összetöredezett,
Az, amit a minap jól összeenyvezett.
Tehát akinek nóta lészen kedvébe,
Nyúljon bele, bele erszényébe,
Sok szép nótát húznak majd örömére! (Látrány)

7. *Tisztelt vendégsereg!*
Azon idő alatt, míg fogyasztják a vacsorát,
A zenészek eljátsszák az önök nótáját.
Elhúzni nem fogják, mert nem is engedjük,
Magyarok vagyunk, a szép nótát szeretjük.
E szokást mifelénk dusoltatásnak mondják,
Pénzzel rakják tele a vőfények tányérját.
Rozmaringos pohárból egészséggel igyanak,
Az ifjú párnak minden jót kívánjanak! (Büssü)

A muzsikusok tréfás köszöntése

Kedves násznagy urak, engedelmet kérek,
A jelenlévőktől pedig csendességet,
A tisztelt zenész urak megkértek engemet,
Hogy ismertessem az ő szerény életüket,
Mondjam el én itten, hogy milyen emberek,
Hallgassunk most ide, ők tehát ilyenek:
Kezdjük legelőször mindjárt a primáson,
Ezen a zenészen, nem pediglen máson.
ő a feje mindig az ő bandájának,
A többi hangászok mindig csak rá várnak.
Hibája van elég, sőt nagyon szeszélyes,
Nők dolgában pedig nagyon veszélyes.

Következik most a szép cimbalmos,
Kit nem hívnak másképpen, mint szélhámos,
Mert hiába van néki akkora nagy feje,
És nem ésszel, hanem korpával van tele.
Hogyha megy az utcán, topog a ló lába,
Gyerekek ujjukkal mutogatnak utána.
Harmadsorban pedig a kontrás jön tehát,
Ki nem igen váltja be a szavát.
Mert van egy igen furcsa szenvedélye néki,
Rájön a rohamja, falnak megy neki.
Még hiányzó eszét szüntelenül várja,
Egy lattal sem különb, mint a többi társa.
Jöjjön hát negyedszer a második kontrás,
Ki bandájában szerencsétlen flótás.
Ha megnéz valakit, eltátja a száját,
Szinte úgy óhajtja a döglött csótány máját.
ő is észhiányban még sokáig szenved,
Az isten tartsa így, míg él kendet.
Ballagjon hát elő az a lelő büggős,
Ki egész életében nem volt más, mint göthös,
Mert aki rátekint a szép pofájára,
Elámul a szeme, tátva marad szája,
Mert olyan ábrája van az én barátomnak,
Akárcsak egy csimpánsz, gorilla majomnak.
Most, hogy elmeséltem ezen érdemeket,
Arra kérem a kedves zenészeket,
Aki megharagszik és szólni mer rája,
Vakuljon meg rögtön, dagadjon be mindjárt
A ronda pállott szája. (Gölle)

Buzsáki lakodalmi banda

„Én is hoztam egy kis ajándékot...”

A nyoszolyóasszony ajándéka

A régi somogyi lakodalmakban a nyoszolyóasszony (rendszerint a násznagy felesége) ajándékkal kedveskedett az ifjú párnak és a vendégeknek. Törökkoppányban például a vacsora vége felé a két vendéghívó egy díszes ruhával leterített vékát hozott be, melyet a köszöntővőfély és az egyik násznagy kísért: *A násznagyné asszony ajándékot küldött a gazdánk asztalára a vendégek számára. Aki eszik belőle, váljon egészségére!* - mondták. A véka tartalma: egy töltött kakas tátott szájjal, benne egy rozmaringággal, a szárnya és a farka leánderlevélből volt. Ezt követte a másik násznagyné ajándéka, melyet a két vendéghívó vőfély egy rúdon lógó abroszban hozott be. A batyuban egy sült malac terpeszkedett, szájában piros almával. Volt mellette még egy sült réce is. Mindkét csomagban többféle süteményt is küldtek. A nyoszolyóasszonyok ajándékait szétosztották a vendégek között.

A buzsáki lakodalomban a nyoszolyóasszony sült malacot küldött a násznagynak ajándékba, aki – mint a következő vőfélyvers is mutatja – szétosztotta a vendégek között:

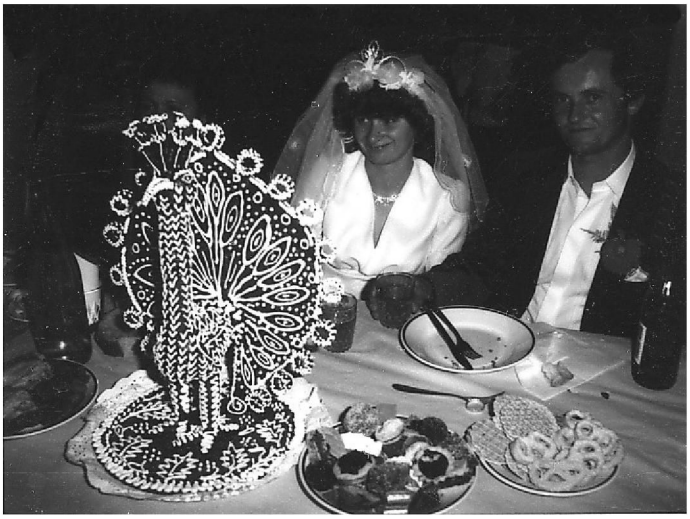
Szép vendégkoszorú, a nyoszolyóasszony
E kis ajándékát elkészíté otthon.
Ide elküldött, hogy asztalra tennék,
Hogy itt egészséggel szépen elköltenék.
Hallgasson meg engem minden becsületes,
Ez a gyönge malac még csak háromhetes.
Meggyilkolták szegényt, ó a rettenetes,
De a húsa jó ám, nagyon természetes.
Ó te kis malacka, jer hát búcsúszóra,
De hamar eljött neked a végóra!
Tessék, násznagy uram, metélje apróra,
Egy darab belőle nekem is jó volna.
Költsék el hát neki minden porcikáját,
De úgy, hogy nekem is jusson majd belőle,
Hogy engem is érjen e ritka szerencse. (Buzsák)

A tyúk és a kakas a lakodalom termékenységi szimbóluma. A feldíszített tyúkot sokfelé a templomba induló lakodalmi menet elején vitték, a vacsora idején pedig – egészben pirított formájában – tréfásan a násznagynak kínálták fel, ám ez tulajdonképpen az ifjú párnak szólt, házasságuk termékenységét, a bő gyermekáldást kívánták ezzel előidézni. A Szenyérben feljegyzett beköszöntő félig-meddig helyi szövegváltozat, erre utal a Balaton-part emlegetése:

Halljunk szót, uraim!
Hát ti legények idebent a legyet csapjátok,
Odakinn a nagy kárt nem is tudjátok.
Erre jött egy tarka macska,
A hordóból a csapot kirúgta,
Uccu neki, elfutott,
Katonának felcsapott.
No hát, nem jöttök?!
Nem baj, hordok én nektek bort eleget.
Éppen most hallottam,
hogy a molnárok a Balatonban bevágták a jeget.
Hát ahogy a Balaton partján jöttem-mentem,
Ezt a kis kakaskát én megleltem.
Gondoltam a bor mellé hús is kell,
én megfogtam, megsütöttem, megpirítottam,
A násznagyuraknak pedig ajándékul hoztam.
Isten éltesse a násznagy urakat sokáig, keddtől fogva szerdáig.

Adjon isten közibük olyan lótást-futást,
Hogy a marcali vásáron tíz év múlva találják meg egymást. (Szenyér)

A mai lakodalmakban a termékenységre és a gazdagságra vonatkozó kívánságokat szimbolikusan a menyasszony tortájával fejezik ki. Ez a hatalmas, többnyire emeletes torta pirított cukorból és dióból készül, valóságos cukrászati remekmű, de nem feltétlenül cukrász készíti, hiszen sok faluban ismerünk erre specializálódott asszonyokat (pl. Törökkoppány).A néha fél méter magasságú *pörkűttorta* formája legtöbbször *fél lábon álló gólya, gólya a csőrében kisbabával, pólyás baba, kápolna, szív, virágváza, virágkosár, menyasszony-vőlegény stb.*

Pörkűttorta Törökkoppányból

Lakodalmi életfa

A hagyományos lakodalmakban szép jelkép volt a vacsora idején az asztalra állított *életfa.* „Eredeti formájában száraz vagy zöld ág, amelyet a termékenységet jelképező almával és dióval vagy hasonló formájú tésztagömbökkel díszítettek. Kerek vagy négyszögletes fatalpba három- vagy több ágú fát helyeztek, melyet tésztával vontak be, kemencében sütöttek ki. Ezután feldíszítették, a Balaton mellékén szőlővel, almával, dióval, pereccel, forgácsfánkkal stb., Zala és Somogy megyében gyűszűvel kiszaggatott, cérnára fűzött tésztával...”(Népr.Lex. A-E 666-7.).

Együd Árpád igali adatközlője szerint arrafelé nem csupán bábsütemények voltak a *tüskefán*, hanem sült tyúk és egy üveg bor is: „*Valamikor vót az ajándékfa, a tüskefa... Azon három karika vót, és minden karikába kiálltak a szegek, ez mind telle vót aggatva bábsüteménnye. Közepibe vót egy hegyes fa, ahhoz meg két hegyes fa hozzá vót állitva: közepibe vót a talpán egy tyúk (sült), akkor meg egy pintes üveg bor. Eztet a vőlegény vitte be, s odatette a menyasszony elejbe arra a köszöntésre, hogy:”* (A köszöntőt -véleményem szerint-az első vőfély mondta el:

Dicsérem szívemből az Uristen nevét,
Midőn megkóstoljuk a tüskefa érdemét,
A mi koszorúslányunk ajándéka jelét,
Aki tüskefára rakta szívének jobb felét.
Tüskefa hajtása vót vesszeje Áronnak,
Tüskébül fontak koronát az Úr Jézus Krisztusnak,
Ne szidják, uraim, tehát a tüskének hegyét,
Ha megbántott is valaha sok Pannit vagy Böskét.
Hát vegye elő mindenki gombostüjét,
Avval kipiszkálhatja a tüskének hegyét.
Aki a fáról eszik, az nyer jó erkölcsöt,
Ezzel én bevégzem a köszöntő verset.
(Együd: Somogyi népköltés, 270)

A szenyériek szerint az élet fáját egyenesen a paradicsomból hozták ajándékba a menyasszonynak, ezt – a feljegyzések szerint – egy idősebb asszony adta át:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Mózes a pusztában egy rézkígyót mutatott be népének, én is bemutatom az élet fáját, amiért én magam voltam a paradicsomban. A szépségtől semmit sem láttam, a gyönyörűségtől meg mindjárt elájultam. Odajött hozzám egy angyal, és kérdi tőlem: – Mit keresel te itt, alvó gyermek? Én mondtam, hogy ezért a fáért jöttem. – Hogy jöttél, mikor nem hoztál sem fejszét sem fűrészt? Én megfogtam, és tövestől felhúztam, és az ékes menyasszonynak ajándékul hoztam. Van ezen alma, dió, mogyoró, s tetejében egy nemzeti lobogó. Annak tetejében egy aranyos gerlice, amely azt rebegi aranyos kis szájával: Szálljon áldás az új házaspárra! Éljen! (Szenyér)
(Együd: Somogyi népköltészet 398.)

Násznagyajándék

A násznagyok megajándékozása a mai lakodalmakban már ritkán fordul elő, ha van ilyen, akkor ez is a bővérű, pajzán tréfálkozások közé tartozik. Ilyen például az a szokás, hogy a zimányi lakodalomban a szakácsasszonyok a tyúk nyakából és zúzáiból ún. "násznagytortát" készítenek, amely tulajdonképpen a férfi nemi szervet ábrázolja. Amikor átadják, természetesen mindenki nevet, célzásokat tesznek a násznagyok férfiasságára. A kakas a férfiasság lakodalmi jelképe, ezzel magyarázható, hogy általában a násznagyajándék kakassült, pirított kakas egészben. Somogyban - tudomásom szerint - kevés násznagyköszöntő tréfás rigmus maradt fenn, a következő szenyéri példa is a népi együttes lakodalmi játékában őrződött meg:

Halljunk szót, uraim!
Hát ti legények idebent a legyet csapjátok,
Odakinn a nagy kárt nem is tudjátok.
Erre jött egy tarka macska,
A hordóból a csapot kirúgta,
Uccu neki, elfutott,
Katonának felcsapott.
No hát, nem jöttök?!
Nem baj, hordok én nektek bort eleget.
Éppen most hallottam,
Hogy a molnárok a Balatonban bevágták a jeget.
Hát ahogy a Balaton partján jöttem-mentem,
Ezt a kis kakaskát én megleltem.
Gondoltam a bor mellé hús is kell,
Én megfogtam, megsütöttem, megpirítottam,
A násznagyuraknak pedig ajándékul hoztam.
Isten éltesse a násznagy urakat sokáig,
Keddtől fogva szerdáig.
Adjon isten közibük olyan lótást-futást,
Hogy a marcali vásáron tíz év múlva találják meg egymást! (Szenyér)

Anyósköszöntő

A mai lakodalmakban terjedőben van a különböző tréfás ajándékok, köszöntők sorában az anyósok "megajándékozása" is. Régen az ilyenfajta "tiszteletlen" tréfálkozás elképzelhetetlen volt, hiszen az örömanya a lakodalom legjobban tisztelt szereplője volt, erről adnak bizonyságot a menyasszonybúcsúztató megható sorai. A fiatalok házasságkötésük után még sokáig a befogadó apa és anya parancsai, utasításai szerint éltek, önálló vagyonuk hiányában a gazdaság és a háztartás alkalmazottai voltak. Anyósukat, apósukat feltétlenül tisztelniük kellett, többnyire magázták őket, a maguk gazdáivá csak szüleik halála, munkaképtelensége után váltak. Napjainkban ez a szigorú nagycsaládi forma felbomlott, a fiatal házasok csak ritkán élnek a szülőkkel egy fedél alatt, tehát a két nemzedék közötti különbség is összezsugorodott. A következő "anyósköszöntő" a Gölle, Fonó, Büssü környéki lakodalmakban használatos, valószínűleg egy ma

is működő lakodalmi vőfély szerkesztette. A szöveg voltaképpen az "anyósajándékot" ismerteti, "használati utasítást" fűz hozzá:

Kedves örömanya, született .....
Az anyósok táborát már kegyed is gyarapítja.
Az anyósok modoráról oly sokat beszélnek,
Ezért egy-két jótanácsot ajánlok kegyednek.
A sok-sok beszéd helyett, mely az anyósokat jellemzi,
A csomag tartalma önmaga fog beszélni.
Az egyik kellék formája, mint egy fél labda,
Amely drótból készült, hézagosan fonva.
Egy anyóstól vettem a használt piacon,
Aki alig beszélt, és roppant aranyos volt.
Hogy miről beszélek, az már biztos kiderült,
Hisz az említett anyósnál a kúra jól sikerült.
Drága anyósom, beszélt ön már sokat,
Használja egészséggel e díszes szájkosarat!
Utókezelésre van még egy használati tárgy,
Arra az esetre, ha a kosár nem használt.
Fél hüvelyk hosszúságot kell a tekercsből levágni,
És az ajkak szélére gyengéden rányomni.
Az eredmény biztos, orvosilag garantált,
A felhasznált ragtapasz napokig le nem vál.
Roppant előnyös, még haszon is van belőle,
Fogyókúrás módszer, hisz nem tud enni tőle! (Büssü)

„Tessék kiszállni: táncolni!”

Kikérés az asztaltól (asztalbontás)

Amikor a vendégek már elfogyasztották a vacsorát, az első vőfély szertartásosan *kikéri, kiszállítja* a menyasszonyt, a vőlegényt az asztaltól, és jelt ad a tánc megkezdésére. Sokfelé a vacsora előtti *beültetés* is hasonló ceremóniával történik.

A lakodalmi asztal rendszerint U betű alakú, a helyiségben elfoglalja a fal melletti teret. Az ifjú pár és a lakodalom többi főszereplője (tisztségviselője) az U betű rövidebb száránál foglal helyet, ide – a vendégek helyfoglalása után – csak az asztalon keresztül lehetett bemenni, és az asztalbontáskor is ilyen módon *szálltak ki.* A legtöbb vőfélyrigmus ezzel az utasítással kezdődik: *Kérem a násznagy urakat, adják ki az asztalon keresztül menyasszonyunkat!* A zenekar gyors csárdást húz, a vőfély vagy a vőlegény fordult egyet-kettőt a menyasszonnyal, majd az első vőfély sorban kiszállítja a nyoszolyóasszonyt és a koszorúslányokat, mindegyik egyet fordult a táncban. Ezen kívül a vőfélyeknek még más fontos szervezési feladataik is voltak, helyet kellett teremteni a tánchoz, erre sokszor tréfásan adták meg a parancsot, a lakodalom "gazdáját", a násznagyokat szólították fel pl., hogy *hordják ki az asztalokat, szedjék össze a csontokat.*

Az asztaltól való kikérés hagyományosan egy szép lakodalmi énekkel történt meg, de az utóbbi évtizedek lakodalmaiban az első vőfély ezt már nem énekli (A Magyar Népzene Tára Lakodalom c. kötetében számos somogyi gyűjtés szerepel, a kottája ott tanulmányozható). Régen a kikérést a vőfély gyertyagyújtással kötötte össze, ennek szertartását egy attalai gyűjtésből idézem:

„Mikor a vacsora elmullik, három szál gyërtya van a kikérő kezibe, a másik kezibe tartja a kalapját. Először mëggyújt ë szál gyërtyát, elmondja a nyoszolyónak, másodikat mëggyújtja, elmondja a silánynak, akkor mëggyújtja a harmadik szál gyërtyát, elmondja a mënyasszonynak. Egypár lépést táncolnak. Akkor a muzsikások rázëndittik a kisérőt, akkor lepedőt burittanak a mënyasszonyra, akkor az asszonyok pártulfogják, oszt viszik, a köszöntő elfujja a három szál gyërtyát, hogy <u>hupp.</u>” (Magyar Népzene Tára. Lakodalom. 636.)

Az idézetből kitűnik, hogy ezt a kikérőt egykor az *elhálás,* majd a *kontyolás* követte, és csak ezután rendezték meg a *menyecsketáncot.*

A vacsoraasztaltól kiszállító, kikérő rigmusnak gyűjtéseink alapján több változatát mutathatom be. A legrégibb forma szerint az első vőfély – az előbb már idézett attalai mintára – először a nyoszolyóasszonyt, másodszor a *nyoszolósilányt,* s végül a menyasszonyt kéri ki a következő rigmussal:

1. *Muzsika szól hangosan,*
Kérem alázatosan,
Kérem násznagy urakat,
Kérem násznagy urakat,
El ne állják utamat,
Kerítsék ki karomra,
Nyoszolyóasszonyunkat!
... nyoszolyósilányunkat!

Muzsika szól, zengedez,
Gyenge nádszál lengedez,
A mi menyasszonyunk is
Párja mellett örvendez.

Muzsika szól hangosan,
Lábamra komótosan,
Kérem alázatosan,

Kérem násznagy urakat,
El ne állják utamat,
Kerítsék ki karomra
A mi menyasszonyunkat! (Attala)

2. *Muzsika szól hangosan,lábamra komótosan,*
Kérem násznagy urakat, kérem násznagy urakat,
Kerítsék ki utamat, kerítsék ki kezemre,
A mi menyasszonyunkat egypár táncra. (Toponár)

3. *Muzsikaszó zengedez a lábam alá,*
Ujjam senyvedezve pengedez,
Megkérem a násznagy urakat,
Adják ki az új asszonyunkat!
Az új asszonyunk azt súgta a fülembe,
Hogy az urával táncolni szeretne.
Megkérem a násznagy urakat,
Hogy adják ki a vőlegény urunkat! (Karád)

4. *Felkérem a tisztelt násznagy uraimat,*
Engedjék kiszállni az új házasokat,
Nyoszolyóasszonnyal, silányokkal egybe,
Bocsássanak utunkra az isten nevében! (Zimány)

A látrányi lakodalomban már az egyszerűsödött szokás figyelhető meg: itt az első vőfély először a menyasszonyt szólítja ki, majd néhány percet táncol vele, utána szólítja a vőlegényt:

Kérem a násznagy urakat,
Adják ki asztalon keresztül menyasszonyunkat!
Menyasszonyunk azt súgta a fülembe,
Hogy a vőlegényünkkel táncolni szeretne.
Megkérjük a násznagy urakat,
Adják ki asztalon keresztül vőlegény urunkat!
Majd megkérem a násznagyokat,
Hordják ki az asztalokat!
A koszorúslányok meg söpörjék ki a csontokat! (Látrány)

A somogyudvarhelyi asztalbontás a népmesei hármas szám jegyében történik meg. Ez már nem verses és nem is énekelt forma, mégis ünnepélyesen hangzik, a vacsora végének zsivajában szükség van a tánc kezdetének ilyenféle jelzésére:

Köszöntöm a vőlegényt a menyasszonnyal,
tessék kiszállni: táncolni!
Köszöntöm a vőlegényt a menyasszonnyal,
először, másodszor.
Tessék kiszállni: táncolni!
Köszöntöm a vőlegényt a menyasszonnyal,
és az egész vendégsereget!
Először, másodszor, harmadszor.
Tessék kiszállni, táncolni! (Somogyudvarhely)

Egyes vidékeken a vacsora utáni kikérés abból a célból történik, hogy az ifjú pár elvonulhasson átöltözni: a menyasszony piros menyecskeruhát vesz magára, korábban szertartásosan *felkontyolták,* díszes kontyot, *pillét* kötöttek a fejére, újabban ezt a pöttyös kendő helyettesíti. A szennai tréfás kikérő erre az alkalomra vonatkozik:

Csendességet kérek, hallják, kegyelmetek,
Elbeszélek egy kis furcsa történetet,
Amely házigazdánk kamrájában esett,
Mindjárt el is mondom, várjanak keveset!
De azért röstellem, hogy csendet parancsolok,
Mindjárt azt gondolják, hazudni akarok!
Sohasem szoktam hazudni, mondhatom,
Csak akkor, amikor a nyelvemet mozdítom.
Hanem amellett megesküdni merek,
Hogy elszaporodtak nálunk az egerek!
Múltkor is egy kis kölest kötöttem egy zsákba,
Valami száz helyen ki van körül rágva!
Fel kellene szedni ezt a kölest mindjárt,
Evégett kikérem ezt az új házaspárt.
Míg itt mulatunk, ezek majd felszedik,
Úgyis túlságosan nagyok a körmeik. (Szenna)

A göllei magyar banda az 1930-as évekből

„Ím, itt áll előttünk az ékes menyasszony...”

Menyasszonytánc, menyecsketánc

A lakodalmi szokások legismertebb mozzanata a vacsora után, többnyire éjfélkor megrendezett menyecsketánc. Ezt még azokban az esküvői vendégségekben sem hagyják el, ahol már vőfély sincs, és lényegében egy ünnepi vacsorára szűkül le a lakodalom. Az ilyen esetekben általában a zenekar egyik tagja mondja el a menyecsketáncra szólító rigmust. A régi hagyományok visszaszorulása, átalakulása abban is megmutatkozik, hogy már van olyan lakodalom, ahol menyasszonyi ruhában történik meg ez a tánc, tehát itt menyasszonytánc a neve, a többség hagyományos lakodalmaiban azonban menyecsketáncot tartanak. Ennek lefolyása röviden a következő:

Az asztaltól való kikérés és gyertyás tánc után – a hagyományos szokásrendet követő lakodalmakban – a menyasszony fejére borították a fátylát, és a nyoszolyóasszony vezetésével kivezették a teremből. Ekkor következett az ún. *kontyolás.* A mai lakodalmakban már nem csinálnak kontyot, hanem ilyenkor veti le a menyasszony az esküvői ruháját, s öltözik át menyecskének. Régen a kontyolás nagy hozzáértést igénylő művelet volt, ebben részt vettek a falu legügyesebb asszonyai. Némelyik lakodalomban az új pár éjfél közeledtén úgy szökik el a mulatozók közül, és elmennek átöltözni. A menyecskeruha általában piros pöttyös mintázatú, vagy babos, s természetesen – ha már nem kontyolnak – hasonló színű kendővel is bekötik a menyecske fejét. Rendszerint köténnyt is kötnek eléje, a lábára kényelmes cipőt adnak, hogy könnyen tudjon táncolni. A vőlegény is új ruhába öltözik.

Amikor az új házaspár visszajön a násznéphez, az első vőfély irányításával kezdetét veszi a még ma is szertartásos komolyságú menyecsketánc. Sokfelé gyertyát is gyújtanak, amely a menyecsketánc végéig ég. A vőfély általában a következő rigmusokkal szólítja fel a vendégeket a menyecsketáncra, ezek a szövegek Somogyban széles körben ismeretesek, kevés változatuk van:

1. *Itt áll előttünk az ékes menyasszony,*
   Hogy menyecske fejjel először mulasson,
   Minden vendégnek egy szép táncot juttasson,
   Az ajándékpénzért új cipőt kaphasson.
   Gondoljanak arra, drága pénzért adják,
   Ne tiporják hát le a cipője sarkát!
   A vőlegény kezében van két üres tányér,
   Kezdem is a táncot, a többi vendég ráér.
   Gyorsan szaladjanak ADY-ért, ezresért,
   Te meg zenész, húzd rá az új házaspárért! (Büssü)

2. *Ím itt áll előttünk az ékes menyasszony,*
   Hogy menyecskefejjel először mulasson.
   Táncoljon vele mindenki egy kurtát,
   Csak le ne taposssák a cipője sarkát!
   Mert gondolják meg, hogy drágáért varrták,
   Aztán tömjék meg bankóval a markát!
   Én kezdem a táncot, a többi még ráér,
   Addig szaladjanak tizesért, húszasért,
   Húzd rá, cigány, az új házaspárért! (Somogyszentpál)

Változatok:

Táncolhat vele mindenki egy kurtát,
De ne gázolják le a cipője sarkát,
Gondoljanak arra, hogy drágáért varrták,
Ezért pengőforinttal töltsék meg a markát... (Gölle)

...Mindenki szaladjon egy-két koronáért,
Te meg banda, húzzál a virágos kedvemért! (Toponár)

3. *Halljunk szót, uraim!*
Tisztelettel kérek egy kis csendet!
Ifjú menyasszonyunk ékes menyecske lett.
Egy szál gyertyának lobogó fényével
Kezdi meg életét menyecske fejével.
Fogjunk hát össze igy lakodalmi kedvvel,
Mivel nem jöttünk üres kézzel, zsebbel!
Lám az új embernek tányérja még üres,
Ezért mindenki legyen ügyes és szemfüles.
Itt az új menyecske, hogy nékünk mulasson.
Én kezdem a táncot, a többi még ráér,
Húzd rá cigány az új házaspárért! (Somogyjád)

4. *Istenadta kis menyecske,*
Többet ér, mint ezer kecske,
Jövő ilyenkor a bölcsőt rengesse!
Adjon az isten neki egy Miskát,
Aki majd kihúzza az ólból a siskát!
Mindenki táncolhat vele egy kurtát,
Csak le ne tiporják a cipője sarkát.
Gondoljanak arra, hogy drágáért varrták,
De pengőkkel jól tömjék meg a markát!
(Karád, a népi együttes lakodalma alapján)

A menyecsketáncra szólító rigmusok voltaképpen tréfásan adakozásra buzdítják a vendégeket, akik már várnak is erre az alkalomra, ajándékaikkal, bukszájukkal sorban állva, várják, hogy megvehessék a menyasszonyt. A vőfélyversek jól mutatják a pénz változását, inflálódását: kezdetben még koronáról, aztán forintról szólnak, aztán Adyt, ezrest emlegetnek, s manapság már az ötezresre, tízezresre fognak hivatkozni.

A menyecsketánc lefolyását csak a teljesség kedvéért ismertetem, hiszen ezt Somogyban ma is elég jól ismerik: Az első vőfély kezdi a táncot, néhányat fordul, aztán elkiáltja magát: *Eladó az új asszony!* Aki *megveszi,* az pénzt dob a vőlegény kezében lévő tányérba, (ő a felső tányérból minden vendég után átteszi az alsóba), vagy az ajándékot (inget, kendőt, étkészletet stb.) belehelyezi a nyoszolyóasszony által tartott szitába vagy nagylábosba. A vőfély folytonosan *árulja* az új asszonyt, a nyoszolyóasszony is kiabál, fakanállal ütik a tányért, a szitát vagy a lábost.

A menyasszony, menyecske táncoltatásában a közeli hozzátartozók az elsők, fontos, hogy a vőlegény apja, anyja kezdje, hiszen ezzel mintegy megváltják és házukba fogadják a menyecskét. Ezt a célt szolgálja a pár forduló végén a menyasszony megcsókolása, ezáltal az új rokonság tagjává válik. Amikor már elfogyott a sor, mert már minden vendég táncolt a menyasszonnyal, a vőlegény elfújja a gyertyát, elkiáltja magát: *Megveszem az új asszonyt!* - ezzel karjába veszi, és kiszalad vele, mintha elrabolná. Szokás a pénzt gyűjtő tányért földhöz csapni és összetörni is. Korábban ilyenkor elvonultak *a pénzt megolvasni* és egy kicsit pihenni.

Újabban elterjedt az új asszony megtréfálása azzal, hogy aprópénzt szórnak el a teremben, és a Söprik a pápai utcát nóta zenéjére a menyasszonnyal söpretik össze. Így akarják megtapasztalni, hogy az új asszony mennyire ügyesen forgolódik, és megbecsüli-e az aprópénzt. Ezután az éjféli vacsora következik, majd reggelig táncolnak, mulatoznak.

„Vége van már a lakodalomnak...”

Éjféltől reggelig. Lakodalmi tréfák és játékok.

Az éjféltájt megrendezett menyecsketánccal nagyjából be is fejeződik a vőfély lakodalomszervező tevékenysége, hiszen az idősebb vendégek, a kisgyermekesek lassan hazaszállingóznak, a fontos, szertartásos események már lezajlottak. Régen, amikor kétnapos lakodalmakat tartottak, akkor természetesen más volt a szokásrend, a vőfélyekre mindkét nap szükség volt. A hagyományos lakodalmakban éjfél után nemcsak tánc és nótázás volt, hanem különféle játékokat, tréfákat is sorra vettek.

Somogy egyes vidékein ilyenkor kapott szerepet egy érdekes mulattató figura, egy erre a célra kiszemelt és fölkért tisztségviselő. Ezt a tréfamestert a megye déli részén *pozsovicsnak*, nyugati szegélyén *kuszórinak*, (Szenyérben még *lófejnek*, *vinnyancsnak* is nevezik), Buzsákon pedig *habardzsia* névre hallgat. Külső-Somogyban és másutt a vidámságot valamelyik vőfély, csapos vagy egyik jobb kedélyű, tréfaszerető vendég kezdeményezi. A pozsovicsok, kuszórik feladata a vendégek meghívása a lakodalomba, ezt nagy vidáman, borral teli csutorát víve, nótaszóval végzik. Amikor a templomba megy a nászmenet, a pozsovics megy elől, táncolva hátrál, fölpántlikázott botjával vezényli az éneket. A lakodalmasok előtt nyírág söprűvel söpri az utat. ő a hujjogatások legjobb ismerője is. A lakodalmi vacsora idején a bor kínálásában jeleskedik. Az éjfélt követő mulatozásban többek között a pozsovicsok, kuszórik a *halottas játék* irányítói, szereplői: ez tulajdonképpen egy temetési paródia, ahol a "falu bikáját" siratják el. A "pap", a "kántor", a "ministránsok", a "feleség" és a "siratóasszonyok" pajzán tréfáin a vendégek nagyokat nevetnek.

A régi lakodalmakban meg szokott jelenni a *Halál* is fehér lepedőben, kaszáját köszörülve. Ezt a dramatikus játékot a vőfélykönyvek is megemlítik, Somogyban is több helyen előfordul, Együd Árpád a Somogyi népköltészet című könyvében egy mesztegnyői és egy szenyéri változatot közöl (262-5.), ezúttal a mesztegnyői gyűjtést (köznyelvi átírásban) közöljük:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!
Ezzel kezdem mondókámat.
Vígságot indítok, hegedűk szűnjenek,
Semmiféle nyájas tréfát ne tegyetek,
A halálról meg is feledkeztek?!
Nagy félelmet rejtek a ti szívetekbe.
Köszörülöm kaszámat, levágom nyakatok, farkatok,
Így múlik el a ti földi boldogságtok!

Császárok, királyok mind fejet hajtanak,
Hercegek és bárók mind egyre hódolnak.
Nem teszek én választást semmi neműkorba,
Öreget, ifjat hajtok a gyászsírba.
Köszörülöm kaszámat...

Vőlegény urunk készül a halálra,
Ne nézz oly kegyesen a te szép mátkádra!
A menyasszonyt én viszem, téged pedig húzlak,
Egy mély gödörbe doblak.
Köszörülöm kaszámat...

Menyasszony asszony, te se késedelmezz,
Menyasszonyi ruhádról meg se emlékezz!
Máris elérkezett a végórád.
Köszörülöm kaszámat...

Násznagy uram, jobb volna, ha te se mulatnál,
Mert a hátad mögött áll ez a csúnya halál!
Mert titeket is elhurcollak a többiek után,
Mert az ördög vár a pokol tornácán.

Köszörülöm kaszámat...

Nyoszolyóasszony, kérje, bár nem bánom,
Férjével együtt máris a zsákomba hányom.
Köszörülöm kaszámat....

Hát ti gánicán meghízott, dagadt pofájú vőfélyek,
Itt bakkecske módra fickándoztok?
Régóta nyitva van szája üres koporsótoknak!
Köszörülöm kaszámat...

A koszorúslányokat is táncra kívánom,
A hasatokra a föld gyomrát hányom.
Köszörülöm kaszámat...

Hát ti gazdaasszonyok, kik a jó étkeket elsóztátok,
A másvilágon van egy üres vasfazék,
Minden gazdaasszony abba hurcoltassék!
Köszörülöm kaszámat...

Hát ti sarokba ülő, medvetalpú kurvabanda cigányok,
Ti azt gondoljátok, tinéktek meg sem kell halni?!
Hanem titeket is másvilágra hurcollak,
Nem azért jöttem, hogy hegedűt hallgassak!
Köszörülöm kaszámat...

Hát ti borivó közvendégek,
Tegyétek imára kezeteket, mert elérkezett a ti órátok is,
Mert ezen a földön hurkát, kolbászt elibétek rakják,
Másvilágon a csikópisztolyt a feneketekbe nyomják.
A nagy félelem után az itt maradottaknak
továbbra is jó mulatást kívánok!
Húzzátok cigányok!

Az éjfél utáni mulatásban kitüntetett szerepük van a gazdaasszonyoknak, az ételek elkészítése és felszolgálása után jól esik nekik is a szórakozás. Mindenféle tréfákat eszelnek ki: Toponáron "násznagytortát készítenek korpából, vagy egy lyukas lábast vonnak be cukormázzal, a násznagyoknak a többi tortával együtt kínálják. Tojást tesznek észrevétlenül a násznagy széke alá, aztán nagy lármával hirdetik, hogy ez ám a jó násznagy, még tojni is tud! Somogyudvarhelyen a disznó farkát díszítik föl rozmaringgal, pántlikával, két tojást is erősítenek hozzá, és a menyasszony elé teszik. Közben ezt énekelik: *Ékös lögyön, ékös lögyön a mönyasszony kontya, / Kemén lögyön, kemén lögyön a vőlegény farka.*

A mai lakodalmakban is elmaradhatatlan a "vonatozás" a *Megy a gőzös, megy a gőzös Kanizsára* dallamára. Régen is szokás volt ez a fajta kígyózás, többnyire a szakácsasszonyok kezdeményezték, fakanállal, fedőkkel a kezükben, összekapaszkodva tánclépésben kígyóztak mindenfelé. A hagyományos lakodalmakban nemcsak páros táncokat, karikázókat jártak, hanem sorra kerültek a gyermekjátékok táncai, a söprűtánc, a kisszékes, a sapkatánc és mások is. Mostanra a lakodalmi játékok már kimentek a divatból, főleg azok, amelyek egyúttal a gyermekek, a fiatalok társas játékai; a húszas-harmincas évek lakodalmaiban még napirenden voltak. Lehet, hogy azóta sokkal felnőttebbek lettünk, szégyelljük is ezeket a népi játékokat. Igaz, a 16-17 éves menyasszonynak, a nála pár évvel idősebb vőlegénynek és a hasonló korú vőfélyeknek, koszorúslányoknak még közelibb volt a gyermekkor, mint ma a többnyire tíz évvel öregebb házasulandóknak. És persze az egész környező világ is megváltozott!

Milyen játékokat játszottak? Az idősebbek, a házas emberek a már említett tréfás temetést, halottsiratást adták elő. A fiatalok játékai között a következőket emlegetik: *Fordulj, bolha; Röpül a madár...; a Lóvásár, a Foghúzás, a Malmos, a Bolhaszék, a Gyilkosos stb.* A *Húzd meg, ereszd meg!* játékot például a somogyudvarhelyi lakodalomban a következőképpen játszották: Egy szép, cifra lepedőt körben álltak, a szélét mindenki megfogta a jobb kezével. Az első vőfély a lepedő közepe fölé tette a kezét, és

köröket rajzolt vele. Közben azt mondogatta: "Húzd meg, húzd meg, ereszd meg, húzd meg!" Egyszer rövidebb ideig mondogatta, egyszer hosszabban, így nem lehetett tudni, hogy mit mond utoljára. Akire rámutatott, annak az utolsó felszólítás ellenkezőjét kellett teljesíteni, ha ezt elvétette, büntetésül egy pohár ivott.

Hajnal felé sokfelé ma is szokásban van a *vőlegényakasztás.* Az új embert, amikor az nem figyelt, a lábánál összekötözik, és fejjel lefelé föllógatják a mestergerendára, vagy a sátortartóra, esetleg egy közeli fára (Somogyudvarhely). Odahívják a feleségét, és megkérdezik tőle, hogy: -Ki ez neked? Csak akkor engedik le a férjét, mikor azt mondja, hogy az *ura.* Seemayer Vilmos a nemespátrói lakodalomról írott tanulmányában (Ethn. 1936: 86-7.) a szokás teljesebb formáját írja le, tulajdonképpen erre az *elhálást* (a nászéjszakát) követően került sor, így akarták az ifjú párt kivallatni, hogy egymásé lettek-e. Ilyenkor a vőlegényt fogva tartó legények és a násznagy között a következő párbeszéd folyik le: „Mér akarjátok fölkötni? "Mer nagy bünt követett el!" "Ugyan micsoda bünt?" "Föltörte ja kis ládát!" "Miféle kis ládát?" "A menyasszony kis ládáját!" Erre megkérdezte a menyecskét: "igaz-e?" "Igaz hát, de nem baj!" volt a válasz. Majd tovább kérdezete: "Mid ez neköd?" "Szerettebéli uram!" Erre a férjét kérdezte meg: "Mid ez neköd?" "Szerettebéli feleségöm!" Most megölelték, megcsókolták egymást, az ajándék pedig felkerült az asztalra."

Élő szokás a hajnali, korareggeli *láncozás.* A hazaszökött emberekért a pozsovics, a vőfény, a legények egy csoportja zeneszóval elindul a faluba. Kihúzzák az ágyból a már pihenő vendégeket rudazó kötéllel, lánccal megkötözik, és visszaviszik a lakodalomba. Van, akit talicskával tolnak vissza mulatni. A megláncoltaknak meg kell fizetni a zenés kíséretet. Toponáron ehhez a szokáshoz is kapcsolódnak parodisztikus mozzanatok: egy *pap* vezeti a csoportot, minden szembejövőt megszentel.

Dél-Somogyban - délszláv eredetű és hatású szokásként - a lakodalom másnapjának reggelén a násznép fölsorakozok, és elindulnak egy közkútra vízért. A pozsovics ment elöl, nagy kásmérkendőkből zászlót csinált, a nyírsöprűvel söpörte előttük az utat, és szüntelenül mókázott. Zeneszóval mentek végig a falun, ott egy földíszített kútnál vizet merítettek, és visszatértek a lakodalmas házhoz: „Mikor hazaměntek, akkor ott a vendégëket mëgmozsdatták az udvaron abbu a vizbü. Asztá akkor a sajtárba, ollan karikás szép uj sajtár szokott lënnyi, abba mëg sok pénzt dobátak ám az uj asszonnak bele."(Király Lajos: Délszláv elemek a somogyi lakodalmi szokásokban. Somogy, 1982. 6.sz.: 90–1.)

Sokáig lehetne még sorolni a különböző lakodalmi játékokat, tréfákat, az ilyenek Somogyban ma is gazdagon gyűjthetők. Minden mulatságnak, lakodalomnak egyszer vége szakad, a vendégek egy csoportja még elkezdi :

Nem, nem, nem, nem, nem, nem,
Nem megyünk mi innen el,
Még a gazda, házigazda
Furkósbottal ki nem ver
Ha nem tetszik a gazdának
Hogy mi itten mulatunk,
Vigye el a házát innen,
De mi itten maradunk!

Természetesen ez csak tréfás évődés, a vendégek megköszönik a vendéglátást, sok boldogságot kívánnak az ifjú párnak, s útra készülődnek. A vendéglátók azonban senkit sem engednek el üres kézzel, ma is élő szokásként egy kis csomagot készítenek a távozóknak, ún. kóstolót, hogy azok a hozzátartozók is részesüljenek a lagzi öröméből, akik nem tudtak eljönni.

Utószó

Remélem, könyvem átlapozgatása felkeltette a Tisztelt Olvasók érdeklődését. Talán az sem csalódott, aki „lakodalmi forgatókönyvet", egy vőfények számára össze-állított rigmusgyűjteményt keres benne. Erről a témáról nem kívántam tudományos értekezést írni, ezért itt csak a legfontosabb szakirodalomra hivatkoztam. A somogyi lakodalom részletes bemutatása sokkal nagyobb teret igényelne, remélhetőleg egy később megírandó monográfiában majd erre is sor kerül.

Örvendetes, hogy napjainkban újra divatba jött a hagyományos lakodalom, nagy keletjük van a hozzáértő vőfélyeknek. Vannak, akik a vőfélységet már hivatás-szerűen, fizetségért, valamilyen ellenszolgáltatásért vállalják, más esetben a vőlegény rokonságából, baráti köréből választják ki az első vőfélyt. Aki először vőfélykedik, annak erre jól fel kell készülni, mert – mint láttuk – nem kis feladatot vállal magára. A lakodalom rendezői valóságos nyomozást folytatnak a régi vőfélykönyvek után. Ezeket a hatvan-nyolcvan évvel ezelőtt ponyvakiadványokat már ronggyá olvasták, csak néhány példány található belőlük. Általában kéziratos formában terjednek, ám a sokszori átmásolás következtében az eredeti versezet megroggyant, gyakran hiányos. Másrészt viszont az egykori vőfélyek módosításai (rövidítés, betoldás, szövegjavítás stb.) jobbá, a mai lakodalmakban is használhatóbbá tették az egyes rigmusokat.

Somogyban még nem haltak ki a régi lakodalmi szokások, a vőfélyverseknek a hagyományos lakodalmak-ban kitüntetett szerepük van. A Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskola hallgatói – tanítványaim – jelentős számú lakodalmi monográfiát készítettek szakdolgozatként (lásd: az irodalomjegyzékben). Ebből a gazdag anyagból válogattam össze azokat a vőfélyverseket, amelyek a legismertebbek megyénkben, és felhasználásukat ajánlani tudom. Persze itt olyanokat is közöltem, amelyek már régiesek, elhaladt felettük az idő, de aki a somogyi lakodalom hagyományai után érdeklődik, talán kíváncsi ezekre is. Sajátos hangulatot árasztanak, nagyszüleink, dédszüleink világát idézik föl.

Szeretném, ha ez a kis könyv eljutna a somogyi fiatalokhoz, a leendő vőfélyek, násznagyok kezébe, és hozzájárulna a régi lakodalmi szokások megőrzéséhez.

A legfontosabb irodalom

Balassa Iván - Ortutay Gyula: Magyar néprajz. Corvina, 1979.
Bodó Imre: Gölle község krónikája I. Kaposvár, 1987.
Dömötör Tekla: A népszokások költészete. Bp., 1974.
Dömötör Tekla: Régi és mai népszokások. Bp., 1986.
Együd Árpád: Somogyi népköltészet. Kaposvár, 1975.
Fekete László: Szenna. Kaposvár, 1987.
Györgyi Erzsébet: A házasságkötés szokásai. In: Magyar néprajz VII. 32-66. Bp., 1990.
Horváth Károly: Vőfélykönyv Zalából és Mura-vidékről. Zalaegerszeg, 1994.
Jankó János: A Balaton-melléki lakosság néprajza. Bp., 1902.
Király Lajos: Délszláv elemek a somogyi lakodalmi szokásokban = Somogy, 1982. 6.sz.: 87-91.
Kiss Lajos: Lakodalom. Magyar Népzene Tára. III./A Bp., 1955.
Kóró Pál: Legjobb és legteljesebb magyar alföldi vőfélykönyv. Bp., /1923/
Novák László – Ujváry Zoltán szerk.: Lakodalom. Folklór és ethnográfia 9. Debrecen: 1983.
Ortutay Gyula–Katona Imre: Magyar népdalok. I. Bp., 1970.
Pető Gergely: Alföldi vőfélykönyv. Méhner Vilmos-féle Könyvkiadóhivatal. Bp., /é. n./
Schablauerné kertész katalin: A kézfogótól a keresztelőig. Toponári népszokások. Kaposvár, 1994.
Seemayer Vilmos: A régi lakodalom Nemespátrón.= Ethnographia, 1936: 72-90.
Szabó László: Lakodalmi szövegek, játékok esztétikai kérdései. In: Novák László-Ujváry Zoltán szerk. Lakodalom. Debrecen, 1983. 335-360.
Szendrey Ákos: Lakodalmi szokások gyűjtése. Bp., 1956.
Ujváry Zoltán: Népszokás és népköltészet. Válogatott tanulmányok. Debrecen, 1980.
Volly István: Vőfélykönyv. Lakodalmi versek, dalok, táncok gyűjteménye. Misztótfalusi [1948]
Zala-somogyi vőfélykönyv. A Zala-somogyi népszokásokhoz alkalmazva. Gutemberg Nyomdai Műintézet, Nagykanizsa, 1919.

Kéziratos források

Valamennyi itt felsorolt munka szakdolgozatként készült a Csokonai Vitéz Mihály Tanítóképző Főiskolán. Lelőhelyük: a főiskola könyvtára.

Ágoston Attila: Lakodalmi szokások Jutában. 1992.
Domokos Krisztina: A berzencei "ászlós" lakodalom. 1993.
Farkas Gabriella: Lakodalmi szokások Zimányban. 1992.
Godena Albertné: A nemespátrói lakodalom. 1992.
Kelemen Zoltánné: A lakodalom néprajzi leírása és szókincse. A látrányi lakodalom. 1986.
Kovács Zoltán: A somogyjádi lakodalom változása a harmincas évektől napjainkig. 1992.
Kurdi Csilla: Koppány-völgyi lakodalmi szokások. 1984.
Lalák Tímea: Egy község zenés népi hagyományainak feltérképezése. Lakodalom Attalában az 1920-as, 30-as években. 1987.
László Mária: Udvarhelyi lakodalmi szokások. 1989.
Magyar Julianna: A buzsáki lakodalom. 1974.
Máté Józsefné: A szenyéri lakodalmas néprajzi leírása. 1984.
Mráv Éva: Kisbárapáti lakodalmas szokások. 1988.
Nagy Gabriella: A segesdi lakodalom néprajzi leírása és szókincse. 1984.
Néth Rita: Lakodalmi szokások Büssüben. 1995.
Pajor János: Karád lakodalmi szokásai. 1992.
Pásztler Edit: A miklósi lakodalom néprajzi leírása. 1984.
Posza Gyöngyi: Az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások Karádon. (Születés, lakodalom, temetés.) 1992.
Réder Lászlóné: A lakodalom néprajzi leírása és szókincse (Törökkoppány) 1984.
Tüttő Margit: A somogyszentpáli lakodalom néprajzi leírása és szókincse. 1985.
Vekerle Andrea: Az emberi élet fordulóihoz fűződő szokások Szennában. 1992.